

Barnefordelings saker ved domstolene

En evaluering av de nye saksbehandlingsreglene av 01.04.2004

Hovedoppgave ved profesjonsstudiet i psykologi

for graden Cand.psychol

Hilde Holme, Linn B. Brattli Isachsen og Nina C. Jarnæs

Institutt for psykologi, SVF

Universitetet i Tromsø

November 2007

Barnefordelingsaker ved domstolene

En evaluering av de nye saksbehandlingsreglene av 01.04.2004

Hovedoppgave ved profesjonsstudiet i psykologi

for graden Cand.psychol

Hilde Holme, Linn B. Brattli Isachsen og Nina C. Jarnæs

Institutt for psykologi, SVF

Universitetet i Tromsø

November 2007

Forord

Tema for vår hovedoppgave ”Barnefordelingsaker ved domstolene. En evaluering av de nye saksbehandlingsreglene av 01.04.04” ble valgt på bakgrunn av teamets aktualitet og felles faglig interesse. Evalueringen er basert på erfarne dommere, advokater og sakkyndige sine erfaringer med de nye saksbehandlingsreglene i praksis. For å kunne fange opp både bredden og nyanser i de profesjonelle aktørenes erfaringer har vi benyttet en multimetodisk tilnærming, i form av å både kvantitativ og kvalitativ metode.

Vi har selv utarbeidet og gjennomført den kvalitative delen av evalueringen. I den forbindelse har vi gjennomført intervju med erfarne dommere, advokater og sakkyndige i Nord-Norge. Det ble benyttet kvalitative semi-strukturerte intervju basert på profesjonsspesifikke intervjuguider. Vi har selv rekruttert informanter, transkribert lydopptakene av intervjuene, utført kvalitative analyser, samt tolket datamaterialet. Underveis i prosessen fikk vi kunnskap om at psykologspesialist Katrin Koch var i gang med en rapport i regi av Barne og likestillingsdepartementet hvor de nye saksbehandlingsreglene i barnefordelingsaker skulle evalueres. Som følge av at det ville vært lite hensiktsmessig å gjennomføre to parallelle evalueringer med tilnærmet like problemstillinger og lik metodikk kontaktet vi Koch med ønske om et samarbeid. Etter positiv tilbakemelding fra Koch og felles møte i Tromsø ble det innledet et samarbeid om evalueringen. Samarbeidet besto i at vi fikk tilgang til hennes kvantitative data ved at vi som motytelse laget rådatafilene til de kvantitative dataene, kategoriserte informantenes kvalitative responser, samt analyserte det kvantitative datamaterialet. Koch vil få tilgang til våre kvalitative data og tabeller. Det bemerkes at den kvantitative delen av evalueringen, med unntak av sensur, er unntatt offentligheten fram til Barne og likestillingsdepartementet publiserer Koch sin rapport.

Som følge av at the American Psychological Association’s (APA, 2001) standard er dårlig tilpasset kvalitativ metode, og at vi har anvendt en multimetodisk tilnærming, vil presentasjonen av resultatene avvike fra APA-standarden ved at kvantitative og kvalitative resultater presenteres samlet. Til tross for omfattende bearbeiding av datamaterialet og avgrensning av problemstillinger har vår hovedoppgave et betydelig omfang. Dette som følge av at vi har benyttet både kvantitativ og kvalitativ metode og at er tre studenter som har samarbeidet om evalueringen. I samråd med vår veileder

besluttet vi å levere en felles hovedoppgave fremfor tre separate oppgaver. Dette vil gi den bredeste og mest helhetlige fremstillingen av dagens saksbehandlingspraksis i barnefordelingssaker.

Arbeidet med hovedoppgaven har vært en spennende, lærerik og til tider krevende prosess, særlig idet dette er å regne som en større eksplorativ undersøkelse med tanke på både å kartlegge dagens praksis, for så å evaluere styrker og svakheter ved regelverket i sin helhet, samt hvorvidt praksis er i tråd med regelverket.

Vi ønsker å takke alle som direkte eller indirekte har bidratt i prosjektet. Vår veileder psykologspesialist Jørgen Sundby ved Universitet i Tromsø har vært sentral i prosessen, og har med sin omfattende erfaring innen fagfeltet delt kunnskap og gitt oss mange gode innspill underveis. I perioder hvor vi har stått fast har han vært en viktig motivasjons- og inspirasjonskilde. En spesiell takk til psykologspesialist Katrin Koch for all velvilje og et godt samarbeid. En stor takk også til professor Bente Træen og førsteamanuensis Oddgeir Friborg ved Universitet i Tromsø, for veiledning og gode råd i forhold kvalitativ metode, strukturering av metodedelen, samt presentasjon av de kvalitative og kvantitative resultatene. Vi ønsker også å takke psykologspesialist og stipendiat Knut Rønbeck ved Universitetet i Oslo for all hjelp, både i forhold til informasjon om prosjektet ”Konflikt og forsoning”, samt tilgang til hans artikler som er under publisering. En stor takk til alle dommere, advokater og sakkyndige som raust har gitt av sin tid, og delt sine erfaringer med oss.

Tromsø den 01.11.07

Hilde Holme
Stud. psychol.

Linn B. Brattli Isachsen
Stud. psychol.

Nina C. Jarnæs
Stud. psychol.

Sammendrag

De nye saksbehandlingsreglene i barnefordelingssaker trådte i kraft 01.04.04. I den forbindelse var hovedformålet å styrke barns rettssikkerhet, blant annet ved at barnets beste skal være avgjørende både for saksbehandlingsprosessen og resultatet i den enkelte sak. Undersøkelsen er basert på erfarne dommere, advokater og sakkyndige sine erfaringer fra praksis. Hensikten var å evaluere hvorvidt de nye saksbehandlingsreglene har virket etter intensjonene, og om saksbehandlingspraksis er i tråd med intensjonene bak de nye saksbehandlingsreglene. I den forbindelse er det anvendt både kvantitativ og kvalitativ metode i form av selvrapporteringsskjema, samt semi-strukturerte kvalitative intervju.

Undersøkelsen avdekket at praksis mellom dommere og tingretter er forskjellig på viktige punkt som for eksempel oppnevning av sakkyndige, utforming av sakkyndiges mandat, og om muligheten til å prøve ut midlertidige avtaler benyttes. Slik ordningen fungerer i dag tyder det på at balansen mellom at en stor del av ansvaret er lagt på den individuelle dommeren på den ene siden, i forhold til dommerens fagkompetanse på den andre siden, kan forbedres. Undersøkelsen kan ut ifra dette ikke gi entydige svar på hovedproblemstillingene, men har avdekket viktige problemstillinger som må avklares nærmere i senere undersøkelser.

De siste tiårene har det vært store endringer i Norge hva angår familie og likestillingsspørsmål (Ellingsæter & Leira, 2004), noe som i stor grad har påvirket norske barn. Det har vært en betydelig økning i antall yrkesaktive kvinner fra 14 % i 1965 (Ellingsæter, 2004) til 67 % (av aldergruppen 15-74 år) i første kvartal 2007 (Statistisk sentralbyrå, 2007). Mødres yrkesdeltagelse har imidlertid ikke redusert omfanget av tid de benytter med egne barn (Skjørten, 2005). De senere årene har fedres omsorg for barn økt betydelig (Sætre, 2004), noe som reflekterer at foreldres nærkontakt og oppfølging av barn i dag betraktes som langt viktigere enn tidligere (Frønes, 1996). I St.meld. nr.29 (2002-2003) "Om familien - forpliktende samliv og foreldreskap" legges det til grunn at den stabile kjernefamilien er den beste oppvekstrammen for barn. Kjernefamilien synes fremdeles å ha en solid forankring i Norges befolkning, da 3 av 4 barn bor i hushold med begge foreldrene (Sætre, 2004).

Det kan imidlertid ikke tas for gitt at samliv varer livet ut. I følge Statistisk sentralbyrå har det vært en betydelig økning i antall skilsmisser de siste tiårene. Mellom 10 000 og 11 000 gifte foreldre med barn under 18 år har blitt skilt hvert år siden begynnelsen av 1990-tallet. I tillegg til skilsmisene kommer samlivsbruddene blant samboere med barn. I følge rapport 2001/40 fra Statistisk sentralbyrå er sjansen betydelig høyere for at barn av samboere opplever at foreldrene går fra hverandre (57 av 1000 barn) enn for barn av gifte (21 av 1000 barn). Byberg, Noack og Foss (2001) har i rapport 2001/40 fra Statistisk sentralbyrå beregnet at til sammen 21 400 barn under 18 år (78 av 1000) opplevde samlivsbrudd mellom foreldrene i 1999.

I dag er det allment akseptert at barn har behov for å ha kontakt med, og få tett oppfølging fra begge foreldrene, samt at begge kjønn har like gode forutsetninger for å ivareta omsorgen for barn (Skjørten, 2005). Når ektepar velger å skille seg og samboere går fra hverandre, kan beslutningen i mange tilfeller være riktig. Barnets beste må imidlertid ivaretas også i delte familier, og foreldrene må fortsette å være foreldre selv om de ikke bor sammen. De fleste foreldre som skilles eller går fra hverandre evner å ordne barnefordelingen gjennom private forhandlinger (Skjørten, 2005). Et mindretall evner ikke å løse dette privat, og går derfor til retten for å få hjelp. I de nye saksbehandlingsreglene i barnefordelingsaker som trådte i kraft 1.april 2004, legger saksbehandlingsprosessen til rette for at foreldrene sammen skal finne fram til løsninger

som er til barnets beste. Tanken er at denne prosessen skal redusere foreldrenes konflikt, og fremme muligheter for et samarbeid om foreldreskapet i fremtiden.

Konsekvenser av samlivsbrudd for barn

Skilsmisser og samlivsbrudd innebærer store endringer både for foreldre og barn. Eksempler på dette er nytt bosted, endrede rutiner i hverdagen, nye søskenrelasjoner, nye foreldreroller, samt ny fordeling og organisering av omsorgsarbeidet for barn.

Til tross for temaets aktualitet har det i Norge og resten av Skandinavia vært forsket relativt lite på hvilke konsekvenser foreldrenes skilsmisse har for barn (Breivik & Olweus, 2006). Innen nasjonal og internasjonal forskningslitteratur er det konsensus om at barn med skilte foreldre har økt risiko for å utvikle ulike former for problematferd sammenlignet med barn som lever i stabile og intakte familier (Størkersen et al., 2006; Amato, 2000; Hetherington, 1999; Hetherington 1993). For barn og ungdom medfører foreldrenes skilsmisse økt risiko for internaliserte, eksternaliserte, sosiale, og faglige problemer (Breivik & Olweus, 2006; Amato & Keith, 1991). Forskning på hvilken betydning barnets alder på skilsmissetidspunktet, samt tid siden skilsmissen har for barnets tilpasning, har vist sprikende funn (Størkersen et al., 2006). En mulig forklaring er at alder og utviklingsmessige utfordringer kan interagere med den tidligere skilsmisseopplevelsen og aktivere forsinkede reaksjoner hos barnet/ungdommen (Størkersen et al., 2006; Hetherington, 1993; Amato & Keith, 1991). Amato og Cheadle (2005) har undersøkt hvilke langsiktige konsekvenser foreldres skilsmisse har for etterfølgende generasjoner. De fant at som voksne hadde barn og barnebarn av skilte lavere utdanning og inntekt, større ekteskapsproblemer, svakere bånd til sine foreldre, samt redusert psykisk helse sammenlignet med barn av gifte foreldre og besteforeldre.

Det er vanskelig å fastslå om skilsmissebarnas problemer oppstår primært som en følge av samlivsbruddet, eller av belastninger og problemer hos personene eller i familien forut for bruddet. Forskingen tyder på at skilsmissebarn i større grad enn andre barn har erfaring fra destruktive familierelasjoner i form av for eksempel vold, rusmisbruk og/eller seksuelle overgrep (Skjørten, 2004; Moxnes & Haugen, 1998). I en gjennomgang av lagmannsrettsdommer i barnefordelingssaker (Skjørten, 2005) fant man at det i en fjerdedel av sakene var påstand om vold/overgrep fra den ene parten (Steinsvåg, 2007). Forskning på barn som har vært vitne til vold i nære relasjoner viser

at dette ofte får store konsekvenser for barnas atferd og psykiske helse (Eriksen & Steinsvåg, 2007).

Årsakene til barns økte risiko for å utvikle psykososiale og faglige problemer i forbindelse med foreldrenes skilsmisse kan i følge Amato (1993) i stor grad knyttes til følgende fem hovedperspektiv: a) tap av forelderen barnet ikke bor fast hos, b) tilpasning til forelderen barnet bor fast hos, c) økonomiske problemer eller ulemper, d) foreldrenes konflikt, samt e) stress knyttet til endringer i tilværelsen. De fleste forskerne innen feltet betrakter disse perspektivene som komplementære, men det er ikke konsensus i forhold til hvilke(t) som er mest sentrale (Breivik & Olweus, 2006).

En rekke studier har imidlertid konkludert med at uenighet og konflikt i familien forut for, under, og i etterkant av skilsmissen er den viktigste årsaken til psykososiale tilpasningsproblemer blant barn av skilte foreldre (Amato & Keith, 1991). Litteraturen er sprikende i forhold til hva som er mest skadelig for barn, høyt konfliktnivå i ekteskapet (Kelly & Emery, 2003; Booth & Amato, 2001) eller et vedvarende høyt konfliktnivå i etterkant av skilsmissen (Hetherington, 1999; Skjørten, 2005).

For enkelte barn kan foreldrenes samlivsbrudd føre til at det mister kontakten med den ene forelderen. I følge Sætre (2004) rapporterte 9 % av samværsforeldre at de ikke har hatt samvær det siste året. Det enkelte barns tapsopplevelse i forhold til forelderen det ikke bor fast hos er knyttet til en rekke faktorer, slik som barnet selv, dets tidligere relasjon til forelderen, samvær, foreldrenes samarbeidsevne, med mer. Etter et samlivsbrudd er både barnet og forelderen det bor fast hos i en ny situasjon som krever tilpasning. For barnet kan tilpasning til nye strukturelle rammer, samt etablering av nye sosiale relasjoner være en betydelig belastning som gjør det mer sårbart. Foreldrene er også i en vanskelig situasjon etter et samlivsbrudd, og har i den forbindelse ofte redusert psykisk helse og nedsatt yteevne. Barnet er utsatt for en ”dobbelbelastning” i form av selve samlivsbruddet/skilsmissen og deres foreldres reduserte psykiske helse og funksjonsnivå (Størkersen et al., 2006). Det er av stor betydning at foreldrene har et godt samarbeid om foreldreskapet etter et samlivsbrudd, da det kan være avgjørende for hvordan det går med barna (Moxnes & Winge, 2000). Det er viktig at foreldrene legger til rette for løsninger som skaper et godt grunnlag for at barnet blir tatt godt vare på og beskyttet av mor og/eller far, da dette psykologiske behovet er en forutsetning for at barnet skal kunne utvikle en opplevelse av å eie seg selv (Rønbeck & Kvernland, 2006).

Til tross for at foreldrenes skilsmisse kan ha en rekke negative konsekvenser for barn, er de fleste barn med skilte foreldre veltilpasset (Kelly & Emery, 2003).

Samlivsbrudd som fenomen kan ha bidratt til positive endringer mer generelt i barns oppvekstvilkår, som for eksempel økt engasjement for foreldreskap og en stor interesse for barn (Skjørten, 2005). Et eksempel på dette er etableringen av interesseforeninger som "Foreningen 2 foreldre", som kjemper for fedres rettigheter i forbindelse med samlivsbrudd. I følge Smart et al. (2001) kan foreldrenes samlivsbrudd åpne for at barn får et utgangspunkt for å vurdere ulike omsorgsalternativer i stedet for å ta kjernefamilien for gitt. Forskning tyder på at en del barn opplever at foreldrenes samlivsbrudd fører til økt kontakt og bedre relasjon til begge foreldrene (Skjørten, 2005).

Barnets beste

Barnets beste er en grunnsetning i både norsk og nordisk rett, samt i viktige internasjonale konvensjoner som FNs barnekonvensjon hvor prinsippet om barnets beste fremgår av artikkel 3 (FNs barnekonvensjon, 1989). I følge barnelovens kapittel 7, § 48 "Avgjerder om foreldreansvar, om kvar barnet skal bu fast, og om samvær, og handsaminga av slike saker, skal først og fremst rette seg etter det som er best for barnet. Ved avgjerda skal det takast omsyn til at barnet ikkje må bli utsatt for vald eller på anna vis bli handsama slik at den fysiske eller psykiske helsa vert utsett for skade eller fare" (Lov om barn og foreldre, 1981).

Barnets beste er i rettslig sammenheng et skjønnsmessig kriterium som skal avgjøres etter en konkret helhetsvurdering av barnets behov, interesser og eventuelt mening i den enkelte sak. Det innhold som rettspraksis og juridisk teori har lagt i begrepet gjelder fortsatt. I følge Skjørten (2005) har det fra begynnelsen av 1980-tallet har vært et forholdsvis stabilt sett med momenter som har dannet grunnlaget for vurderingen av hva som er barnets beste, spesielt med tanke på de store endringene som har vært i barns oppvekstsituasjon. Høyesterett har i avgjørelser om fast bosted lagt vekt på følgende i sin vurdering av "barnets beste": Barnets mening, risiko ved miljøskifte, best mulig samlet foreldrekontakt, følelsesmessig tilknytning til hver av foreldrene, tilknytning til søsken, stabile forhold i hjemmet, samt omsorgsmuligheter framover (Veileder Q-15/2004). Smith (2004) har ved å belyse en Høyesterettsdom fra 2004 (Rettstidene, 2004:811) satt fokus på at prinsippet om barnets beste (§ 48) i enkelte saker om

barnefordeling og samvær kan komme i konflikt med barnets rett til å bli hørt fra fylte 7 år (§ 31).

I barnefordelingssaker har det vært rettet kritikk mot at retten i deres vurdering av barnets beste ikke tillegger enkelte momenter tilstrekkelig vekt. Forskning har vist at tidligere omsorgsinnsats ikke nødvendigvis tillegges særlig vekt, noe som sosioøkonomisk kan slå svært uheldig ut for kvinner som har prioritert omsorg for egne barn på bekostning av yrkeskarriere (Skjørten, 2005). Et annet moment er at forskning på fedres voldsatferd (Skjørten, 2005; Eriksson, 2003) tyder på at retten ofte ikke vurderer voldsatferden til far som relevant når samvær med barnet skal vurderes (Eriksen & Steinsvåg, 2007). Dette kan muligens skyldes at retten knytter volden til foreldrenes samliv, og dermed ikke vurderer den som relevant når forholdet er oppløst.

På bakgrunn av kritikken har det vært drøftet om ”barnets beste” er egnet som skjønnsmessig kriterium i barnefordelingssaker (Backe-Hansen, 1995; Elster, 1989; Goldstein, Freud, Solnit, 1973). Enkelte har argumentert for at ”barnets beste” bør erstattes av ”det minst skadelige for barnet”, da det beste for barnet ikke lengre er mulig etter et samlivsbrudd.

Beslutningstemaer i saker etter barneloven

Forholdet mellom foreldre og barn, deriblant spørsmål om barnefordeling reguleres av barneloven – lov av 8. april 1981 nr.7 ”Om barn og foreldre”. I barnefordelingssaker er det i følge barneloven tre ulike beslutningstemaer, henholdsvis fast bosted (tidligere daglig omsorg), samvær og foreldreansvar. I forhold til fast bosted forutsetter barneloven at begge foreldrene er kompetente omsorgspersoner. Tvister om fast bosted dreier seg om hvem av foreldrene barnet får det best hos. I forhold til samvær er det en forutsetning at barnet har krav på samvær med foreldre det ikke bor fast hos. Normen i forhold til samvær er ”vanlig samvær”, som tilsvarer samvær annen hver helg og en dag i uken, samt en viss andel av høytider og ferier. Mange foreldre velger også en mer utvidet samværsordning enn dette. Tvister om samvær dreier seg vanligvis om forelderen barnet ikke bor fast hos skal ha mindre samvær enn normen, samvær med tilsyn, eller eventuelt ikke samvær i det hele tatt. Foreldreansvar er avhengig av foreldrenes samlivsstatus ved barnets fødsel. Tvister om foreldreansvar dreier seg om den som barnet ikke bor fast hos skal ha del i foreldreansvaret, eventuelt om en som ikke tidligere har hatt del i foreldreansvaret skal få det. I forbindelse med tvister om foreldreansvar må det vurderes

om vedkommende har kompetanse til å ta del i ansvaret, samt om partenes relasjon er av en slik karakter at et samarbeid er mulig å gjennomføre i praksis.

Barnefordeling ved samlivsbrudd

Etter innføringen av den nye ekteskapsloven i 1993 har det vært obligatorisk mekling om barnefordelingen ved samlivsbrudd mellom gifte foreldre med barn under 16 år. For samboere med barn ble denne meklingen først obligatorisk i 2007 (barneloven

§ 51). I 2001 ble det gjennomført 12 943 meklinger, hvor henholdsvis 70 % var knyttet til separasjon/skilsmisse og 30 % var meklinger forut for barnefordelingssaker hos retten eller fylkesmannen (Ot.prp. nr.29: 2002-2003). I følge Ekeland og Myklebust (1997) er minst 50 % av foreldrene enige når de møter til mekling. I disse tilfellene er den obligatoriske meklingen å betrakte som en formalitet for å få utstedt attest på at mekling er gjennomført (barneloven § 54).

Per i dag har man ikke statistikk over antall barnefordelingssaker som behandles i retten hvert år, da alle saker registreres under ett. I følge skilsmissecforskningen fikk om lag 10 % avgjort barnefordelingen av domstolene etter de gamle saksbehandlingsreglene (Skevik & Hyggen, 2002; Moxnes, 2001). De fleste foreldre løser derimot barnefordelingen gjennom private forhandlinger (Skjørten, 2005). Det er ulike årsaker til at foreldre går til retten for å få hjelp omkring barnefordelingsspørsmål. Det kan være at konflikten er dypere, for eksempel ved at den har sin opprinnelse i utroskap og at det derfor er totalt fravær av kommunikasjon og tillit mellom partene. Forskning tyder videre på at saker som omfatter særlige forhold som for eksempel rusmisbruk, påstand om overgrep/vold, alvorlig psykisk lidelse hos en eller begge partene eller store språk- og kultur forskjeller er overrepresentert i barnefordelingssakene som føres for domstolene (Koch, 2000).

Forskning har ikke kunnet påvise at noen bestemt bosteds- eller samværløsning er klart mer gunstig for barns utvikling enn andre (Galtung, 1998). Når foreldrene inngår private avtaler om barnefordelingen følger barna oftest mor (Skjørten, 2005; (Ot.prp. nr.29: 2002-2003). Moxnes og Winge (2000) fant i en undersøkelse av skilte foreldre i to kommuner Trøndelag at 76 % av barna bodde hos mor, 12 % hos far, mens 10 % av barna hadde delt fast bosted. Nyere forskning om avtalepraksis tyder imidlertid på at foreldrene noe oftere enn tidligere blir enige om at barna skal bo fast hos far, eller avtaler delt fast bosted for barna (Ot.prp. nr.29: 2002-2003).

I forhold til domstolenes avgjørelser om fast bosted ble det i følge NOVA rapport 13/00 som er basert på domsmateriale fra Oslo byrett i perioden 1998-1999 oftere (70.5 % av sakene) besluttet at barna skulle bo fast hos mor (Koch, 2000). Skjørten (2005) fant i sin undersøkelse av lagmannsrettsavgjørelser om fast bosted (1998-2000) at barna ble relativt jevnt fordelt mellom mor (48.8 %) og far (44.2 %), samt at søsken ble delt i 7 % av sakene. Behandlingen av de samme sakene i lavere rettsinstans hadde endt med at barna skulle bo hos mor i 39.5 % og far i 54.3 % av sakene (Skjørten, 2005).

Erfaringer med de gamle saksbehandlingsreglene i barnefordelingssaker

Etter de gamle saksbehandlingsreglene ble barnefordelingssaker behandlet som et ordinært tvistemål med stevning, tilsvær, prosessskriftutveksling og ofte med dom som resultat. En undersøkelse av saksbehandlingstid i barnefordelingssaker blant landets tingretter (svarprosent på 82 %) i perioden 1994-1996 (NOU 1998:17), viste at gjennomsnittlig saksbehandlingstid var 4-5 måneder, noe som var om lag en måned kortere enn gjennomsnittet for alle sivile saker for domstolene i samme periode (Ot.prp. nr.29: 2002-2003). I 1995-1996 var gjennomsnittlig saksbehandlingstid for barnefordelingssaker som endte med dom om lag 6 måneder. Antall innkomne barnefordelingssaker ved domstolene i perioden 1994-1996 lå stabilt på om lag 1 200 saker. Variasjonen var imidlertid stor mellom store og små domstoler. De fleste domstolene hadde årlig femten eller færre innkomne saker. I forhold til utfallet ble om lag 50 % av innkomne saker forlikt, hvorav 62 % var rettsforlik. Der var stor variasjon fra domstol til domstol. Av de innkomne sakene ble det oppnevnt sakkyndige i om lag 33 % av sakene hvert år. Det ble innkalt til saksforberedende møte i om lag 36 % av sakene. I forhold til hvilke faktorer som påvirker saksbehandlingstiden var oppnevning av sakkyndig det som i følge domstolene i størst grad forlenget saksbehandlingstiden. Advokatenes kapasitet ble oppgitt å være av en viss betydning, mens rettens kapasitet i følge domstolene var uten betydning (Ot.prp. nr. 29: 2002-2003).

Koch (2000) fant i sin gjennomgang av 74 barnefordelingssaker fra Oslo byrett i perioden 1998-1999 at sakkyndig ble oppnevnt i nesten 60 % av sakene, og de ble ofte bedt om å gi en vurdering av barnets beste i forhold til fast bosted og samvær. En tredjedel av sakene hadde tidligere vært fremmet i forhold til samme barn, og i 43 % av sakene var minst en av foreldrene født i utlandet (Koch, 2000). Sakene bar videre preg av et høyt konfliktnivå.

Skjørten (2005) gjennomførte en omfattende studie av 129 barnefordelingssaker som i perioden 1998-99 ble behandlet av lagmannsretten. Som tidligere nevnt ble barna i disse sakene nokså likt fordelt mellom far og mor. Halvparten av barna mellom 7 og 11 år fikk uttale seg i forhold til fast bosted (Skjørten, 2005). For barna som klart uttrykte ønske om fast bosted var det høy grad av samsvar mellom barnets klare ønske og utfallet i saken (Skjørten, 2005).

Erfarne dommere, sakkyndige og advokater erfarte over tid at tradisjonell hovedforhandling var lite egnet i mange barnefordelingssaker. Behandlingen var ofte konflikt drivende, og det ble lett konkurranse mellom foreldrene hvor man fremhevet egne positive egenskaper og påpekte motpartens dårlige. Å være den tapende part i en slik prosess oppleves lett som svært krenkende og ekskluderende. Dersom dette fører til at den tapende part umodent søker allianse med barnet eller andre i ens nære omgangskrets, vil det være svært uheldig for barnet (Hagen & Rønbeck, in press). Man erfarte at dommerløsninger etter tradisjonell saksbehandling ofte ikke løste konflikten, da sakene ofte gikk flere runder i rettsapparatet. At sakene trekker ut i tid som følge av flere runder i rettsapparatet er svært uheldig, da forskning viser at det er kan være skadelig for barn å befinne seg i en uavklart posisjon mellom stridende foreldre. Etter de gamle saksbehandlingsreglene ble mange saker forlikt gjennom en rettmeklingsprosess. Saksbehandlingspraksis var imidlertid svært vilkårlig, da det var opp til den enkelte dommer å avgjøre hvorvidt saker egnet seg for en forliksløsning.

”Konflikt og forsoning” – utviklingen av en ny saksbehandlingsmodell

På bakgrunn av de profesjonelle aktørenes erfaringer ble det høsten 1997 startet et prosjekt ved Indre Follo tingrett etter initiativ fra Knut Rønbeck og Arne Bjerring Hansen. I prosjektet ”Konflikt og forsoning” søkte man å utvikle en alternativ modell for behandling av barnefordelingssaker. Modellen var inspirert av saksbehandlingen ved Conciliation Courts i USA hvor man avholder flere rettsmøter med noe tids mellomrom, for slik å kunne prøve ut ulike løsningsalternativ. Hovedideen bak prosjektet ”Konflikt og forsoning” var at rettens alvorstygde og hjelp fra de profesjonelle aktørene (dommer, advokater og sakkyndig), kan bidra til at foreldrene evner å flytte fokus for prosessen fra deres konflikt og konkurranse til barnets behov. Ifølge Hagen og Rønbeck (in press) vil en felles opplevelse av foreldreskap kunne fremme en løsningsprosess. Gjennom felles mestringserfaringer skapes muligheter for å se den andre forelder på en annen og mer forsonlig måte enn tidligere. Prosjektets hovedgrep var å bruke flere

saksforberedende møter hvor både retten og foreldre bistås av en sakkyndig psykolog. Siktemålet er å finne frem til omsorgsløsninger foreldrene kan samarbeide om. Hovedmålsetningen med prosjektet var å løse flest mulig av tvistespørsmålene ved forlik basert på økt forståelse, tro på egen mestring, samt styrket ansvarsfølelse. I prosessen ble oppmerksomheten rettet mot barnets interesser og forelderens ansvarlighet for å ivareta disse, fremfor mot konflikttemaene. Deltagelse i prosjektet var basert på enighet, og partene sto fritt til å velge tradisjonell behandling av tvisten gjennom hovedforhandling og dom.

I perioden 1997-2002 ble om lag 60 saker (75 %) av alle barnefordelingssakene ved indre Follo tingrett behandlet etter modellen (Rønbeck, 2004). Erfaringene fra prosjektet var svært positive. Det ble oppnådd forlik i om lag 80 % av sakene og forlikene viste seg å være holdbare (Rønbeck, 2004). I mange saker hadde partene utviklet større grad av forståelse for hverandre og blitt mer bevisstgjort på barnas behov. Saksbehandlingstiden til sakene i prosjektet var noe kortere enn hva den tidligere hadde vært for sakstypen, og utgiftene til sakkyndige lå godt under utgiftene som medgår til tradisjonelt utredningsbasert arbeid. Man erfarte at det viktigste virkemiddelet er å bruke tid på prosessen, gi partene mulighet til å prøve ut ulike løsninger mellom de saksforberedende møtene, samt at forsoningsprosessen får mulighet til å modnes (Rønbeck, 2006).

Flere andre tingretter startet opp prosjekter som helt eller delvis var basert på ”Konflikt og forsoning” (Ot.prp. nr. 29: 2002-2003). Oslo tingrett startet prosjektet ”Barnefordelingssaker etter Follo-Oslo prosjektet” den 01.11.00 (Heggedal, 2006). Dette prosjektet var i sin helhet basert på modellen Indre Follo Herredsrett hadde utarbeidet. På bakgrunn av alle de positive erfaringene med prosjektet ”Konflikt og forsoning” har man nå også utviklet en meklingsmodell til bruk i saker etter barnevernloven (Rønbeck, Aarsland Olsson, Hagen, in press; Borøchstein, 2006a; Borøchstein, 2006b; Hagen & Rønbeck, 2006).

De nye saksbehandlingsreglene i barnefordelingssaker

Behovet for endringer i barnefordelingssaker ble drøftet i NOU 1998:17. Hovedsynspunktene var i den forbindelse at man i større grad ønsket et sakkyndig innslag i sakene, og da på et tidligere tidspunkt. Behovet for at partene i saken skulle kunne prøve ut omsorgs- og samværløsninger i regi av domstolene ble også drøftet (NOU 1998:17). Etter forslag i Ot.prp. nr.29 (2002-2003) ”Om lov om endringer i

barneloven mv.” og innstilling O. nr.96 (2002-2003) fra Stortingets Familie-, kultur og administrasjonskomité fattet stortinget vedtak til lov om endringer i barnelova og enkelte andre lover den 12.06.03. Lovendringene trådte i kraft den 01.04.04. Hovedformålet var å øke barns rettsikkerhet, blant annet ved at en egen lovbestemmelse tydeliggjør at ”barnets beste” skal være avgjørende for både saksbehandlingsprosessen og resultatet i den enkelte sak, og ved at retten er pålagt å påskynde saksbehandlingen så mye som mulig. Grunntanken er at et forlik mellom foreldrene i de fleste tilfeller vil være det beste for barnet, da en langvarig tvist i domstolene kan forsterke konfliktnivået og redusere mulighetene for et godt samarbeid om foreldreskapet.

De nye saksbehandlingsreglene er inspirert av prosjektet ”Konflikt og forsoning”. Reglene legger opp til stor fleksibilitet, slik at den enkelte dommer kan tilpasse saksbehandlingsprosessen til den aktuelle saken. De nye reglene har forenklet saksbehandlingsprosessen ved å innføre forenklet stevning (§ 58) som gjør det lettere å sette i gang sak uten advokat. Det er videre mulighet for å avsi dom uten hovedforhandling dersom partene samtykker til dette

(§ 61 nr.8). Disse endringene kan senke terskelen for å gå til domstolene, samt bidra til at det spares tid og ressurser i de enkleste sakene. I saker hvor det foreligger særskilte forhold som gjør forhandlingsbasert saksbehandling (§ 61. nr.1) lite egnet kan dommeren beslutte å gå over til tradisjonell saksbehandling med hovedforhandling og dom (§ 61 nr.3). Forarbeidene til loven spesifiserer imidlertid ikke klart hvilke vurderinger dommeren skal legge til grunn for beslutningen om å behandle saken etter § 61 nr.3 (hovedforhandling).

Barnets rett til å bli hørt i saker om barnefordeling og samværsrett er regulert i barnelovens § 31 og FNs barnekonvensjon artikkel 12. I forbindelse med endringene i barneloven (§ 31) ble aldersgrensen for når barn har rett til å bli hørt senket fra 12 til 7 år (Smith, 2004; Ot.prp. nr. 29: 2002-2003). Hensikten med å senke aldersgrensen for barns rett til å bli hørt til 7 år, var å styrke barnets medbestemmelsesrett. I den forbindelse er det viktig å sikre at barnet blir hørt på en måte som er både juridisk og barnefaglig forsvarlig, noe som stiller særlige krav til kompetanse både hos dommerne og de sakkyndige.

I følge barnelovens § 61 nr.5 kan retten i særlige tilfeller oppnevne advokat eller annen representant for barnet i det øyemed å styrke barnets rettigheter i de mest

belastede sakene. Dette vil særlig være aktuelt i forhold til å fremme eldre barn sine interesser og behov i saksbehandlingsprosessen. Det offentlige dekker utgiftene til saksbehandlingen, inkludert sakkyndig etter § 61 nr.1, 4 og 7. I forbindelse med innføringen av de nye saksbehandlingsreglene ble Fylkesmannens behandling av ordinære barnefordelingssaker avvirket.

Barnefordelingssaker skiller seg fra tradisjonelle sivile tvistemål som er preget av en rettferdighets- og fordelingsdiskurs (Hagen & Rønbeck, in press). Dette som følge av at sakene ikke handler om at noe skal ”fordeles”, men derimot om nåtidig og fremtidig omsorgsorganisering i form av foreldrenes tilgang til barnets tid, samt mulighet til involvering i deres liv (Hagen & Rønbeck, in press). De nye saksbehandlingsreglene søker å skape et skifte fra et ensidig konfliktfokus til et felles problemfokus (Hagen & Rønbeck, in press), både hos de aktuelle partene og de profesjonelle aktørene.

De profesjonelle aktørenes rolle

Den nye saksbehandlingsprosessen i barnefordelingssaker innebærer nye arbeidsoppgaver og rollemessige utfordringer både for dommere, advokater og sakkyndige. Det er ikke gitt noen konkret anvisning i de nye saksbehandlingsreglene § 61 i forhold til hvordan de profesjonelle aktørene skal utforme sine roller og i liten grad stilt spesifikke krav til kompetanse innen barnefordeling. De profesjonelle aktørene bør imidlertid generelt ha god kompetanse innenfor feltet, erfaring fra et tilstrekkelig antall saker, samt engasjement og interesse for sakstypen.

Dommerrollen i barnefordelingssaker er blant annet beskrevet i NOU 1998:17, Ot.prp. nr.29 (2002-2003), samt Veileder Q-15/2004. For å kunne ivareta barnets beste er konflikthåndtering og søking etter bærekraftige løsninger sentrale oppgaver for dommeren. Som administrator, møteleder og konfliktløser under de rettsforberedende møtene bør dommeren hjelpe partene til å se det konfliktfylte som et problem som de har felles og som de i fellesskap kan løse, fremfor i et konkurranseperspektiv (Hagen & Rønbeck, in press). Det ventes at dommeren målrettet og effektivt styrer prosessen, virkemidler og fremdrift (Veileder Q-15/2004; Ot.prp. nr.29: 2002-2003), samt ivaretar en prosessøkonomisk saksavvikling. Dommernes valg av virkemidler skal først og fremst rette seg etter hva som er det beste for barnet.

Det er dommerens oppgave å sørge for at det innkalles til saksforberedende møte så kort tid som mulig etter stevning. Dommeren bør videre sørge for å få avklart

hovedproblemstillingene i saken på et tidlig tidspunkt (Ot.prp. nr.29: 2002-2003). Dommeren har ansvar for at det oppnevnes sakkyndig før første saksforberedende møte og i den forbindelse å formulere et mandat som tydeliggjør hvilke funksjoner den sakkyndige skal fylle, og på hvilken måte. Det er viktig at dommeren har et bevisst forhold til mandatet, da det legger premissene for det videre arbeidet i saken. Dommeren har meklingsplikt i saker etter barneloven, men denne plikten kan også oppfylles ved at andre (vanligvis sakkyndig) foretar meklingen jamfør barneloven

§ 61 nr.1. Hagen og Rønbeck (in press) framholder at det er dommernes oppgave å tydeliggjøre regien ovenfor advokatene i god tid før første møte. I følge Veileder Q-15/2004 er det dommerens ansvar "(...) å påse at andre involverte aktører, f. eks. foreldre, advokater og barnets representant, og sakkyndige, forholder seg til de grunnleggende mål loven bygger på". Det spesifiseres imidlertid ikke hvordan dette skal gjøres i praksis. Det er dommerens oppgave å avslutte prosessen når det åpenbart ikke er mer å oppnå gjennom meglings, både i tilfeller hvor saken er moden for et endelig forlik og når man innser at forlikforhandlinger ikke vil føre frem (Hagen & Rønbeck, in press).

Lovendringen legger opp til en annerledes og mer fleksibel bruk av sakkyndige enn tidligere. I praksis innebærer dette hyppigere bruk av sakkyndige tjenester, men hvert oppdrag er av mindre omfang. Som sakkyndig ventes det at man kan yte flere ulike typer faglig bistand som for eksempel meklings, utredning, rådgivning og samtale med barn. Barneloven spesifiserer ikke særskilte kompetansekrav til sakkyndige, og flere yrkesgrupper er aktuelle. Dette som følge av at sakkyndige etter de nye saksbehandlingsreglene har oppgaver og roller som krever et bredt spekter av fagkompetanse. Variert bruk av fagkompetanse vil kunne bidra til å øke tilgangen på sakkyndige. Spesialister i klinisk barne- og ungdomspsykologi vil imidlertid være en sentral yrkesgruppe. Som rettslig oppnevnt sakkyndig kan man arbeide etter

§ 61 nr.1, 3, 4 og 7 (Veileder Q-15/2004). Etter § 61.1 er den sakkyndiges oppgave å delta og eventuelt mekle i saksforberedende møter, samt eventuelt å opplyse saken ved eksempel å ha samtaler med foreldre og/eller barnet, gjøre nærmere undersøkelser, utføre observasjoner, med mer. Det er en forutsetning at partene samtykker til dette. § 61.3 innebærer tradisjonell sakkyndighet i form av at sakkyndig på oppdrag fra retten utreder saken grundig, og avlegger en skriftlig rapport. Etter § 61.4 oppnevnes sakkyndig av retten for å bistå dommeren i å snakke med barnet. Etter § 61.7 er den

sakkyndiges oppgave å veilede partene i forbindelse med utprøving av midlertidige avtaler. Mekling ved sakkyndig etter § 61.1 og veiledning ved sakkyndig der partene prøver ut midlertidige avtaler etter § 61.7 bygger som hovedregel på muntlighet (Veileder Q-15/2004). Det er knyttet særlige fagetiske utfordringer til at det kan bli en overgang fra en relativt aktiv rolle som realitetsformidler og veileder, til tradisjonell sakkyndig utredning i forbindelse med hovedforhandling og tradisjonell saksbehandling. I forbindelse med sakkyndighet etter § 61.1 og 7 er den sakkyndiges oppgave å mediere en løsningsrettet prosess ved å være både rettens og foreldrenes rådgiver. Ved hovedforhandling etter § 61.3 har den sakkyndige den tradisjonelle utrederrollen hvor man er rådgivende i forhold til retten med tanke på løsning ved dom (Hagen & Rønbeck, in press). Ved overgang til hovedforhandling etter § 61.3 må både den sakkyndige og dommeren vurdere sin egen habilitet jamfør loven (NOU 1998: 17; Ot.prp. nr.29: 2002-2003).

Som advokat for en av partene skal man være rådgiver for sin klient i prosessen og bidra til realitetsorientering til barnas beste. At hensynet til barnets beste i følge barneloven skal ha forrang, er et brudd med tradisjonen om at advokaters arbeid alene skal være styrt av hensynet til klienten (Rønbeck & Kverneland, 2006). Dette medfører en rekke praktiske og yrkesetiske utfordringer som krever refleksjon fra advokatens side. På samme måte som for de andre aktørene er konfliktløsning en sentral oppgave for advokaten. I den forbindelse bør advokaten bidra til å bevege egen part fra et ensidig konfliktfokus mot en erkjennelse av at også motparten har synspunkter og behov som må ivaretas (Rønbeck & Kverneland, 2006). I barneloven § 49 heter det: ”Advokatar som har saker etter kapitlet her, bør vurdere om det er mogeleg for partane å kome fram til ei avtaleløysing. Advokaten skal opplyse foreldra om høvet til mekling”. Advokaten bør med andre ord forut for første saksforberedende møte vurdere om det er mulig for partene å komme frem til et forlik, og på bakgrunn av dette definere et forhandlingsrom i samarbeid med sin klient. Dersom det ikke er definert et forhandlingsrom kan advokater lett komme i konflikt med advokatetiske regler (Hagen & Rønbeck, in press). Advokaten bør forberede sin klient på hva som venter i forbindelse med saksforberedende møte. Dette forutsetter at advokaten har fått kjennskap til dommerens prosessform forut for det saksforberedende møtet (Hagen & Rønbeck, 2006).

Erfaringer med de nye saksbehandlingsreglene

Både Oslo tingrett og Trondheim tingrett igangsatte prøveordninger med tilnærmet praksis etter Follo-modellen 2-3 år før lovendringen formelt trådte i kraft. I en artikkelsamling fra Domstoladministrasjonen fra januar 2006, redegjorde tingrettsdommer Heidi Heggdal fra Oslo og Marianne Fallan Kristensen fra Trondheim for deres drøye 4-5 års lange erfaring med ny saksbehandlingspraksis i barnefordelingssakene. I den forbindelse framkom det at det er flere likheter, men også en relativt stor variasjon, både ved saksbehandlingen og ved hvordan selve meklingen gjennomføres. Dette både mellom dommere innen tingrettene, og mellom de to tingrettene.

Kristensen (2006) beskrev at dommer gjør vurderinger i forkant i forhold til om det er hensiktsmessig å oppnevne en sakkyndig. Kriterier omkring oppnevning av sakkyndig ble ikke redegjort for. Sakkyndig blir vanligvis oppnevnt før første rettsmøte. Til tross for at det generelt er en viss tilbakeholdenhet i forhold til igangsettelse av sakkyndighetsarbeid før første rettsmøte ved begge tingrettene, var det variasjoner mellom dommerne i forhold til dette. Ifølge Heggdal (2006) kan samtaler med barna før første rettsmøte være hensiktsmessig der foreldrene på forhånd har gitt beskjed om at de vil rette seg etter det barna "egentlig" mener. Saken vil ifølge Heggdal da kunne forlikes på første møte.

Det var variasjoner mellom tingrettene i forhold til rammene rundt møtet. I Oslo blir møtene avviklet i rettssal med den begrunnelse om at dette har den rette autoritet, og seriøsitet over seg, samt en disiplinerende virkning: "Vi vil ikke ha det koselig". "Dette er alvor!". I Trondheim har man mer og mer gått over til å holde møtene i møterom, med den begrunnelse at det blir mindre høytidelig og formelt, noe som i sin tur etter deres erfaring fremmer forhandlingsprosessen.

Både Heggdal og Kristensen beskrev viktigheten av at dommer gir grundig informasjon i begynnelsen av møtet omkring hva ordningen innebærer, hva bakgrunnen for at en forliksløsning er å foretrekke, hva som er oppgavene og/eller forventes av deltakerne på møtet og hvordan prosessen avvikles. I den forbindelse ble det vektlagt å nevne virkemidlene, sakkyndiges rolle og muligheten til å prøve ut midlertidige løsninger uten at det binder partene opp til å måtte fravike sitt opprinnelige standpunkt.

Dommerens avhør av partene blir utført mer formelt i Oslo i forhold til i Trondheim. Dommeren avkrever personalia, formaner partene og avkrever forsikring. Ifølge Heggdal er imidlertid det å kreve formaning for parter forklaring utenfor hovedforhandling muligens ikke helt i samsvar med tvistemålslovens regler. Rasjonale bak å allikevel avkreve forsikring fra partene, var at partenes forklaringer i de saksforberedende møtene også vil være noe av grunnlaget for sakens faktum hvis saken får en overgang til hovedforhandling med samme dommer. I Trondheim er det ifølge Kristensen ikke vanlig at det tas personalia av partene eller at de avkreves forsikring, men partene formaner. Andre forskjeller mellom de to tingrettene var hvordan partene ble avhørt.

Ved Trondheim tingrett er det vanlig at diskusjonen rundt prøveordninger skjer i plenum, mens særmøter med partenes advokater sammen med dommer og sakkyndig ikke benyttes i særlig grad. Møter mellom dommer og sakkyndig i pausene er imidlertid vanlig. Her drøftes tanker om mulige løsninger, samt rollefordeling og tema videre i møtet. Ved Oslo tingrett er det i tillegg til møtene mellom dommer og sakkyndig, ikke uvanlig at noen dommere benytter seg av særmøter med advokatene.

I likhet med praksis ved Oslo tingrett, blir sakkyndiges mandat også i Trondheim tingrett diskutert og avtalt i plenum. Sakkyndiges oppdrag er typisk samtale med barna og partene, innhenting av komparentopplysninger, samt bistand i forhold til igangsettelse av eventuelt samvær.

Det/de neste møtene blir avviklet etter samme mønster som første møte ved begge tingrettene. Her praktiserer man likt i Oslo og Trondheim ved at partene først får fortelle om sine erfaringer, og sakkyndige deretter kommer med bemerkninger og vurderinger. Om sakkyndige har foretatt undersøkelser eller har hatt samtaler mellom møtene gis en oppsummering av dette.

Vedrørende utfordringer for dommeren nevner Kristensen det å holde struktur på møtet, holde fokus på barnets beste, sørge for at begge parter blir hørt og ivaretatt på en respektfull måte, beholde et nøytralt utgangspunkt, bruke tid og vise forståelse for at partene for eksempel kan være nervøse, ikke overta psykologens oppgaver ved å komme med sine vurderinger, samt medvirke til ordninger som styrker partenes foreldrekompetanse. Heggdal nevner utfordringer som å sette sluttstrek, for eksempel hvis det viser seg at partene ikke vil avslutte meklingen, samtidig som de ikke er i stand til å inngå forlik med motparten. Videre ble utfordringer i forhold til saker der

fremmedkulturelle parter og flerkulturelle familier er et aspekt, og samtidig der det er behov for tolketjenester. Dette både idet sakens faktum kan være vanskelig å få fatt i, samtidig som at kulturelle forskjeller være bli så store at denne saksbehandlingsformen kan være uhensiktsmessig. Videre er det å identifisere problemer som er alvorlige, men ikke nødvendigvis synlige (for eksempel rus, vold, psykiatri og overgrep) utfordrende.

Mulige ulemper og utilsiktede konsekvenser

Med bakgrunn i erfaring fra barnefordelingssaker og kjennskap til ulike meklingsformer innenfor barneretten, hevder advokatene Lassen og Larsen (2005) at de nye saksbehandlingsreglene delvis er preget av en forenklet og overfladisk tilnærming, og at en nærmere spesifisering i forhold til innhold i prosessen samt forventninger til de ulike profesjonelle rollene i praksis helst bør foreligge.

Lassen og Larsen (2005) påpeker at de nye reglene kan medføre en form for ”bundet mandat” for domstolene, og de stiller spørsmål om hvor langt det er riktig å gå i retning av spesielle prosessordninger, uten at domstolens kjerneverdier svekkes. De betrakter det som et klart mål å motvirke at hensynet til barnets behov for riktige avgjørelser settes til side for hensynet til at foreldrene skal være enige. De stiller videre spørsmål ved om fokuset på enighet og konfliktreduksjon kan gå på bekostning av barnets beste, til fordel for ”fordelingsrettferdighet” mellom foreldrene. Lassen og Larsen stiller i den forbindelse videre spørsmål om forlik er det samme som forsoning, da de hevder at konflikten i enkelte saker forsetter på den private arena. Målsetningen om enighet og forsoning kan ifølge dem i enkelte saker medføre et uforsvarlig forlikspres. I tilfeller hvor man ikke kommer til forlik går man normalt over til tradisjonell hovedforhandling, og de spør i den forbindelse om den forutgående forhandlingsprosessen i slike tilfeller kan ha påført barnet og foreldrene unødvendige belastninger.

Ifølge Lassen og Larsen kan det noen ganger bli oppfattet som konfliktdrivende selv når advokatenes prosesskrifter inneholder ifølge dem nødvendig og viktig informasjon. De påpeker videre at hvis prosessene avvikles for hurtig kan partene sitte igjen med en opplevelse av ikke å ha blitt hørt. Etter deres erfaring er det også store forskjeller mellom dommere i forhold til praksis. Flere dommere oppleves utydelige i forhold til å meddele advokatene og partene før og under møtet hvordan prosessen skal avvikles.

Etter Lassen og Larsens erfaring kan noen dommere innta en nærmest ”servil” holdning til sakkyndige, og gi sakkyndige en for stor rolle. Dette kan i sin tur medføre at

rettens ansvar for prosessen utviskes, samt at sorteringen av hva som er sakkyndighetsspørsmål og rettens bevisvurdering og skjønn ikke blir holdt fra hverandre. De hevder videre at sakkyndige kan virke å handle etter et ”bundet mandat” om at de skal bidra til forlik, noe som kan gå på bekostning av det beste for barnet. Sakkyndiges rolle og mandat bør være tydelig presisert, og de maner til refleksjon over sakkyndigrollen i forhold til faglige og etiske spørsmål.

Evalueringens siktemål

Formålet med denne undersøkelsen er å evaluere praksis etter de nye saksbehandlingsreglene for barnefordelingssaker etter Lov om barn og foreldre § 61. Ved alle større endringer i saksbehandling for retten er det viktig å evaluere om endringen fører til bedre praksis. Etter at de nye saksbehandlingsreglene trådte i kraft i hele landet 01.04.04, har man nå i hele Norge omlag tre års erfaring med de nye saksbehandlingsreglene. Man antar tre år er tilstrekkelig i forhold til at de ulike aktørene har tilegnet seg et visst erfaringsgrunnlag. Det er således på tide at man begynner å innhente erfaringer med tanke på å få kunnskap om hvordan saks- behandlingsreglene fungerer i praksis.

Hovedformålet med lovendringen var som tidligere nevnt å i større grad ivareta barnets rettssikkerhet, blant annet ved at en egen lovbestemmelse tydeliggjør at ”barnets beste” skal være avgjørende for både saksbehandlingsprosessen og resultatet i den enkelte sak. Sentrale endringer i loven var blant annet å senke aldersgrensen for barns uttalerett fra 12 til 7 år, forenkle og påskynde saksbehandlingen, innføre en rekke nye virkemidler, samt utvide bruken av sakkyndige. I saksbehandlings- prosessen søker man å legge til rette for forliksløsninger med tanke på å redusere foreldrekonflikten, samt fremme samarbeid om felles foreldreskap.

I evalueringen har vi anvendt en både kvantitativ og kvalitativ metode. Den kvantitative delen av studiet er basert på et samarbeid med psykologspesialist Katrin Koch fra Oslo. Koch er prosjektleder for og gjennomfører en nasjonal evaluering av de nye saksbehandlingsreglene i barnefordelingssaker etter bestilling fra Barne- og likestillingsdepartementet (BLD). I den forbindelse er det etablert et faglig samarbeid med Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA), hvor forskningsleder Elisabeth Backe-Hansen har fungert som veileder for prosjektleder. BLD har opprettet en referansegruppe for prosjektet bestående av svært sentrale og

erfarne fagfolk innen fagfeltet; advokat Randi Bull, sorenskriver Nils Dalseide, seniorrådgiver Einar Christian Ellingsen ved Justisdepartementet, seniorrådgiver Robert Envik ved Domstoladministrasjonen, samt psykolog Olof Göttestam. Denne evalueringen skal være ferdig ultimo 2007.

Til denne hovedoppgave har vi fått tilgang data fra denne nasjonale undersøkelsen. Vi har selv stått for bearbeidingen av datamaterialet, samt bistått prosjektleder Koch med å lage rådatafiler. I den kvantitative delen av undersøkelsen har det blitt benyttet flere spørreskjemaer som Katrin Koch har utarbeidet for formålet. Disse er fylt ut av dommere, advokater, sakkyndige, samt aktuelle parter og landets tingretter. Ut over denne kvantitative evalueringen har vi selv utarbeidet og gjennomført en supplerende kvalitativ evaluering i det øyemed å få et mer nyansert og dyptgående informasjon. I den kvalitative evalueringen har vi gjennomført intervju med noen erfarne dommere, advokater og sakkyndige i Nord-Norge. I den forbindelse har vi valgt å anvende kvalitative semi-strukturerte intervju basert på profesjonsspesifikke intervjuguider for å kunne fange opp både bredden og nyanser i de profesjonelle aktørenes erfaringer.

Hovedproblemstillingene for evalueringen er: 1. Har de nye saksbehandlingsreglene virket etter intensjonene? og 2. Er saksbehandlingspraksis i tråd med intensjonene bak de nye saksbehandlingsreglene? I den forbindelse vil følgende underproblemstillinger belyses:

1. Har det blitt flere forliksløsninger i sakene, og har saksmengden økt?
2. Rettens form: Hvor stor er variasjonen mellom tingrettene?
3. Dommerrollen: Hvor stor variasjon er det i forhold praksis?
4. Bruk av sakkyndige
5. Hva kjennetegner sakene og hvilke saker egner seg i mindre grad for forliksløsninger?
6. De profesjonelle aktørenes erfaringer i forhold til de nye saksbehandlingsreglene.

Kvantitativ metode

Design

Det ble valgt en bred metodisk tilnærming. Den nasjonale evalueringen omfattet spørreskjema til tingretter (Appendiks 1), dommere (Appendiks 2), advokater (Appendiks 3), sakkyndige (Appendiks 4), samt private parter. Spørreskjemaene til de profesjonelle aktørene ble sendt ut ultimo mai 2007, mens datainnsamling fra de private partene ble igangsatt høsten 2007. Data fra de private partene er av tidshensyn derfor ikke med i den foreliggende evalueringen. Endelig svarfrist for de profesjonelle aktørene var 15. september. Datagrunnlaget i denne evalueringen består av innkommet svarmateriale per 1. september fra landets tingretter, dommere, advokater og sakkyndige. Fristen for innkommet svarmateriale er valgt ut fra tidshensyn i forhold til å få levert hovedoppgaven i tide.

Deltakere

Det ble sendt forespørsel og spørreskjemaer til 71 av landets tingretter og 9 av deres underavdelinger, til sammen 80 stykker. 23 av tingrettene (28.75 %) returnerte utfylte spørreskjema, hvorav 5 hadde valgt å gi begrenset informasjon.

Gjennom tingrettene ble det sendt forespørsel og spørreskjema til 86 dommere. 33 av dommerne (38.37 %) hadde returnert utfylt spørreskjema per 1. september, fordelt på 14 kvinner og 19 menn. 3 dommere var i aldersgruppen 30-40 år, 2 var i aldersgruppen 41-50 år, 21 var i aldersgruppen 51-60 år, og 7 var i aldersgruppen 61-70 år.

86 advokater fikk tilsendt forespørsel og spørreskjema. 32 av advokatene (37.20 %) hadde returnert utfylt spørreskjema per 1. september, fordelt på 13 kvinner og 19 menn. 10 advokater var i aldersgruppen 30-40 år, 10 var i aldersgruppen 41-50 år, 10 var i aldersgruppen 51-60 år, og 2 var i aldersgruppen 61-70 år.

86 sakkyndige fikk tilsendt forespørsel og spørreskjema. 42 av de sakkyndige (48.84 %) hadde returnert utfylt spørreskjema per 1. september. Blant de sakkyndige var det 11 kvinner og 31 menn. Ingen av de sakkyndige var i aldersgruppen 30-40 år, 16 var i aldersgruppen 41-50 år, 21 var i aldersgruppen 51-60 år, og 5 var i aldersgruppen 61-70 år (Tabell 1).

Måleinstrumenter og prosedyre

Kvantitative spørreskjema til tingretter (Appendiks 1), dommere (Appendiks 2), advokater (Appendiks 3), sakkyndige (Appendiks 4), samt private parter i sakene ble i sin helhet utarbeidet av Katrin Koch i forbindelse med hennes pågående evaluering. Hvert av spørreskjemaene ble designet spesielt til respondentgruppen, med noen likelydende spørsmål til dommere, advokater og sakkyndige for enkelte tema. Under utarbeidelsen av spørreskjemaene valgte man ifølge Koch (personlig meddelelse, 2007) å i stor grad anvende spørsmål med fastlagte svarkategorier, som likertskalaer for å lette databehandlingen. Omfanget av spørreskjemaet ble i følge Koch (personlig meddelelse, 2007) begrenset med tanke på at informantene skulle være villige til å fylle det ut.

Spørreskjemaene til tingrettene besto av til sammen 32 spørsmål, inndelt i 8 deler. Spørsmålene omhandlet i hovedsak antall barnefordelingssaker, resultatet i sakene, saksbehandlingstid, bruk av sakkyndige, bruk av dommere, samt om det var eventuelle endringsbehov (Appendiks 1). Spørreskjemaene til dommerne (Appendiks 2), advokatene (Appendiks 3) og de sakkyndige (Appendiks 3) besto i hovedsak spørsmål som respondenten kunne besvare med "ja", "nei" eller "vet ikke" eller på en fempunkts likertskala. Ordlyden i likertskalaenes kategorier varierte ut fra spørsmålene. På enkelte spørsmål tilsvarte 1 "alltid" og 5 "aldri", mens på andre tilsvarte 1 "svært gode" og 5 "svært dårlige". De ulike spørreskjemaene til de profesjonelle aktørene bestod til sammen av 26 spørsmål til dommerne (Appendiks 2), 23 spørsmål til advokatene (Appendiks 3) og 25 spørsmål til de sakkyndige (Appendiks 4). Alle spørreskjemaene var inndelt i 7 deler hvor tematikken varierte noe i forhold til hvilken faggruppe spørsmålene var rettet mot. I del 1 ble alle bedt om å oppgi kjønn og alder. I del 2 ble alle bedt om å vurdere endringene i saksbehandlingsreglene av 1. april 2004. I del 3 ble dommerne stilt spørsmål vedrørende barnefordelingssakene fra 2006 hvor de selv hadde vært dommer. Advokatene og de sakkyndige ble stilt spørsmål som om deres egen erfaring og kompetanse. I del 4 ble dommerne stilt spørsmål som om deres anvendelse av de nye saksbehandlingsreglene. Advokatene og de sakkyndige ble spurt gjennomsnittlig tidsbruk og fakturerte kostnader i de tre siste sakene de har hatt. I del 5 ble dommerne stilt spørsmål vedrørende bruk av sakkyndige i saker etter § 61 nr. 1. Advokatene ble stilt spørsmål om deres erfaring med de sakkyndige, og de sakkyndige ble spurt om deres erfaring med advokatene. I del 6 ble dommerne stilt spørsmål om deres erfaring med advokatene, mens advokatene og de sakkyndige ble spurt om deres

erfaringer med dommerne og domstolene. I del 7 ble alle ble spurt om eventuelle behov for endringer av regelverket (Appendiks 2, 3 og 4). Spørreskjemaene omfattet også noen få halvkvantitative spørsmål som var helt eller delvis åpne, henholdsvis ett til tingrettene (Appendiks 1), tre til dommerne (Appendiks 2), fem til advokatene (Appendiks 3) og fem til de sakkyndige (Appendiks 4). Informantene kunne supplere enkelte spørsmål ved å gi korte kommentarer (Appendiks 1, 2, 3 og 4). Spørreskjemaene ble trykket på sammenbrettede A3-ark, hvor informasjon til informantene om undersøkelsen ble trykket på forsiden (Appendiks 1, 2, 3 og 4), og selve spørreskjemaet kom på de neste tre sidene.

Forskningsleder Elisabeth Backe-Hansen ved NOVA veiledet prosjektleder Katrin Koch under utarbeidelsen av spørreskjemaene. For kvalitetssikring av spørreskjemaene har samtlige spørreskjemaer vært drøftet med prosjektets referansegruppe som består av svært sentrale og erfarne representanter for de ulike profesjonene innen fagfeltet. For ytterligere kvalitetssikring har man drøftet spørreskjemaet til tingrettene med tre av de større tingrettene i landet, mens spørreskjemaene til psykologer og advokater ble sendt til henholdsvis 8 psykologer og 7 advokater for gjennomsyn og kommentarer. Kommentarer og innspill ble innarbeidet i de endelige versjonene av spørreskjemaene før utsendelse.

Det ble sent ut spørreskjema med forespørsel til 71 av landets tingretter og deres 9 underavdelinger (til sammen 80 stykker). Spørreskjema med forespørsel til dommerne ble sendt sammen med spørreskjemaet til tingrettene. Tingrettene ble bedt om å videreformidle spørreskjemaet til en dommer med bred erfaring fra saker etter barneloven. Det ble sendt ut spørreskjema med forespørsel om deltagelse til 86 advokater og 86 sakkyndige som ble trukket tilfeldig fra deltagerlistene til Domstoladministrasjonens introduksjonskonferanse i 2004 om de nye saksbehandlingsreglene. Frankert svarkonvolutt var lagt ved spørreskjemaene og de ble oppfordret til at man returnerte skjemaet selv om man ikke ønsket å delta i undersøkelsen. Det ble sendt ut purringer til tingrettene. Til tross for at svarprosenten for de profesjonelle aktørene var lav (28.75 % for tingrettene, 38.37 % for dommerne, 37.20 % for advokatene og 48.84 % for sakkyndige) sammenlignet med tilsvarende undersøkelser, ble det av prosjektleder valgt å ikke purre. Bakgrunnen for dette var at utvalgskjennetegn og den geografiske fordelingen av responsene tilsa at en liten øking i

antall responser, estimert til 5-10 % med liten grad av sannsynlighet ville endret resultatet vesentlig (Koch, personlig meddelelse).

Anonymisering ble ivare tatt ved at hver tingrett fikk tildelt et kodennummer som ble registrert i et eget register og påført spørreskjemaet. Kodennummeret ble også påført skjema for dommer fra samme tingrett. For advokatenes og psykologenes vedkommende ble det opprettet en liste hvor hver informant fikk tildelt et kodennummer på samme måte som for domstolene.

Det ble ikke søkt medisinsk etisk forskningskomité, da evalueringen er basert på data fra profesjonelle informanter og ikke omfatter sensitive personopplysninger.

Dataanalyser

SPSS versjon 12.0.1 for Windows ble benyttet til å utføre deskriptive frekvens analyser. For mellomgruppeanalyser på likelydende spørsmål for dommere, advokater og sakkyndige ble kji-kvadrat testen benyttet. Testen gir en oversikt over den prosentvise fordelingen mellom gruppene på hver enkelt variabel, til tross for at datamaterialet ikke tilfredsstillers krav om minst 5 variabler i hver rubrikk.

Framstilling av resultater

Som følge av at det i evalueringen er benyttet både kvantitativ og kvalitativ metode i evalueringen og at APA-standard er dårlig tilpasset kvalitativ metode, har man måtte fravike denne standarden noe i framstillingen av resultatene. For å få en best mulig oversikt over det samlede datamaterialet presenteres de kvantitative og de kvalitative resultatene samlet i forhold til de ulike underproblemstillingene.

Kvalitativ metode

Design

Man anvendte et ikke-representativt kvalitativt, narrativt orientert og komparativt undersøkelsesdesign (Thagaard, 2002). I den forbindelse ble det anvendt kvalitative semi-strukturerte intervjuguider utviklet for intervjuer med representanter for de ulike profesjonelle aktørene, henholdsvis dommere, advokater og sakkyndige. Undersøkelsens mål var å få et mest mulig virkelighetsnært bilde av informantenes erfaringer med de nye saksbehandlingsreglene fra deres egen praksis. Man fokuserte på hvilke tema som ble mest vektlagt både individuelt og innen de ulike profesjonene.

Informanter

Informantene ble valgt ut på bakgrunn av følgende kriterier; 1) lang praksis innen sin profesjon, og 2) omfattende erfaring fra arbeid med barnelovssaker fra både før og etter innføringen av de nye saksbehandlingsreglene av 01.04.04. Informantene til de kvalitative intervjuene var fire barnefaglig sakkyndige, tre advokater, samt tre dommere. Alle informantene ble rekruttert fra to middels store byer i Nord-Norge, og forespurt etter anbefalinger fra erfarne fagfolk innen fagfeltet.

Blant de barnefaglig sakkyndige var to kvinner og to menn. To av informantene var i aldersgruppen 41-50 år, og to i aldersgruppen 51-60 år. Alle de sakkyndige var psykologer. Gjennomsnittlig antall år etter endt utdanning var 25 år, range 22-32 år. Én sakkyndig hadde nesten fullført spesialisering, mens de tre andre hadde spesialisering innen klinisk psykologi, i tillegg til annen relevant videreutdanning. Gjennomsnittlig antall år med erfaring fra sakkyndig arbeid var 12 år, range 2-27 år. Etter innføringen av de nye saksbehandlingsreglene hadde én hadde hatt mellom 5-12 saker, to hadde hatt mellom 13-20 saker og én hadde hatt mer enn 20 saker. Etter de gamle saksbehandlingsreglene hadde én sakkyndig erfaring fra mindre enn 5 saker, én erfaring fra mellom 13-20 saker, og to sakkyndige erfaring fra mer enn 20 saker. To av informantene hadde erfaring fra én tingrett i moderat/stor by, mens to hadde erfaring fra henholdsvis 3 og 4 ulike tingretter, deriblant små tingretter knyttet til et tettsted/liten by.

Blant advokatene var det én kvinne og to menn. Én av informantene var under 40 år, og to var i aldersgruppen 41-50 år. Gjennomsnittlig år etter endt utdanning var 25 år, range 13-17 år. Advokatene hadde i gjennomsnitt 11 års erfaring med barnefordelingssaker, range 10-13 år. Alle informantene hadde erfaring med mer enn 20 saker både fra før og etter innføringen av de nye saksbehandlingsreglene. Én av informantene oppga å ha cirka 8-9 saker pr. år, én hadde om lag 25-30 saker per år og én hadde mellom 30-40 saker per år. Én hadde erfaring fra ulike tingretter i moderat-store byer, mens to hadde erfaring både fra store og små tingretter. Alle advokatene hadde erfaring fra ulike tingretter, range 6-10.

Blant dommerne var det én kvinne og to menn. To var i aldersgruppen 41-50 år og én var over 60 år. Gjennomsnittlig antall år siden endt utdanning var 23 år, range 14-40 år. I gjennomsnitt hadde informantene 11 års erfaring som dommer i barnefordelingssaker, range 9-15 år. Alle dommerne hadde erfaring fra mer enn 20 saker både fra før og etter innføringen av de nye saksbehandlingsreglene. Én av dommerne

oppgå å ha 8-10 saker per år, én hadde 10-15 saker per år og én hadde nærmere 20 saker per år. To av dommerne hadde erfaring fra én tingrett, og én fra to tingretter. To av dommerne hadde erfaring fra moderat/store byer, og én fra tettsted/liten by.

Prosedyre

Informantene ble kontaktet via e-post vedlagt informasjon om evalueringen (Appendiks 5). Det var opp til informantene å finne passende tid og sted for intervjuet. Alle intervjuene bortsett fra ett ble gjennomført på informantens arbeidssted. Sistnevnte intervju ble gjennomført i et møterom ved Universitetet i Tromsø. Før intervjuet startet fikk informantene en kort muntlig introduksjon om undersøkelsens formål, samt informasjon om hvordan intervjuet ville bli gjennomført (Appendiks 6). Informantene ble videre informert om at de når som helst hadde anledning til å trekke seg fra deltagelse i evalueringen. For å sikre informantenes anonymitet fylte informantene ut et kort skjema om personalia, utdanning, erfaring, samt rolle i barnefordelingssaker (Appendiks 7) før intervjuet startet. Hver informant hadde en egen kode som ble påført dette skjemaet for at man skulle kunne knytte det til riktig lydfil. De utfylte skjemaene ble senere oppbevart avskilt fra lydfilene og transkripsjonene.

Det ble gjennomført kvalitative semi-strukturerte intervju med utgangspunkt i åpne intervjuguider for henholdsvis dommere (Appendiks 8), advokater (Appendiks 9) og sakkyndige (Appendiks 10). En omfattende gjennomgang av aktuell litteratur, drøftinger mellom studenter og veileder, samt de kvantitative spørreskjemaene i evalueringen dannet utgangspunktet for prosessen med utarbeidelse av intervjuguidene. Intervjuets format var utpreget personsentrert og responsivt. Forut for intervjuet ble det avklart hvor mye tid informanten hadde til rådighet. Informantene fikk lede an i intervjuet, og med utgangspunkt i overordnede problemstillinger de kom i stor grad selv inn på sentrale tema i detalj. I forbindelse med naturlige pauser fulgte intervjuer opp med oppfølgingsspørsmål eller eventuelt introduserte nye tema. Idet intervjuguiden var åpen og intervjuformen personsentrert, fikk de ulike informantene vektlegge forskjellige temaer etter eget ønske. Intervjuer sørget for at hovedproblemstillingen og dets undertemaer ble berørt i tilstrekkelig grad. Intervjuenes lengde varierte mellom 45 og 90 minutter, ut fra individuelle forskjeller i verbal formidling av egne erfaringer, samt hvor god tid informanten hadde til rådighet.

Alle intervjuene ble tatt opp i mp3-format og transkribert ordrett. Lydfilene ble slettet etter at transkripsjoner og dataanalyser var sluttført. I forbindelse med transkriberingen ble interrater-reliabiliteten søkt ivaretatt ved at en felles mal for transkriberingen ble anvendt, samt ved at intervjuerne hver for seg transkriberte deler av intervju som den andre hadde transkribert. Deler av transkribert datamateriale ble sammenholdt med lydfilene med tanke på å kontrollere transkriberingens validitet. Det kvalitative datamateriale besto samlet av lydfiler i mp3-format, transkripsjoner av lydfiler, samt notater foretatt rett etter intervjuene.

Dataanalyse

Dataanalysen ble utført ut ifra en utforskende og narrativ analysemetodikk. Transkripsjonene av intervjuene ble først gjennomlest og deretter delt inn i naturlige meningsenheter på bakgrunn av signifikante uttalelser og meningsytringer i teksten (Thagaard, 2002). Meningsenhetene ble sammenfattet i fortattede utsagn i forhold til essensen for de ulike meningsytringene. For å få en best mulig helhetlig oversikt over datamaterialet, ble meningsenhetene organisert i forhold til hver informant, samt i forhold til informantenes gruppetilhørighet. Dette ble gjort ved å gi hver gruppe (dommer, advokat, sakkyndig) en egen farge, og informantene innen gruppen en egen nyanse av denne fargen. Med utgangspunkt i de fortattede meningsenhetene fra hver informant/gruppe, ble uttalelser så samlet i kategorier basert på lik tematikk/problemstillinger. Til slutt identifiserte man de mest fremtredende temaene innenfor hvert hovedtema, og knyttet dem sammen til kortfattede og helhetlige beskrivende utsagn. For utvelgelse av tema valgte man å anvende kriteriene høy relevans og fyldig informasjon.

Analysen ble foretatt av intervjuerne selv for å optimalisere sensitiviteten for nonverbale og kontekstuelle faktorer. Interrater-reliabiliteten ble ivaretatt ved at deler av ulike intervju ble analysert av intervjuerne både sammen og hver for seg. Deretter ble analysene sammenholdt, og avvik ble diskutert og justert. Validitet i analysen ble ivaretatt ved at deskriptive utsagn fra hvert intervju ble sendt hver enkelt informant per e-post for kommentar og samtykke. 8 av informantene responderte på henvendelse hvorav seks godkjente sitatene i sin helhet. To hadde noen få innvendinger i forhold til ordlyden av sitatene, mens én hadde en korrigering i forhold til meningsinnholdet i ett av sitatene. Påførte kommentarer ble tatt inn i teksten.

Resultater

Resultatene presenteres under følgende hovedtema:

1. Saksbehandlingsprosessen etter innføringen av de nye saksbehandlingsreglene i barnefordelingssaker, 2. De profesjonelle aktørenes erfaringer med de nye saksbehandlingsreglene i barnefordelingssakene i praksis, og 3. Hvordan ivaretar dommerne, advokatene og sakkyndige sine nye roller og oppgaver?

1. Saksbehandlingsprosessen etter innføringen av de nye saksbehandlingsreglene i barnefordelingssaker

De kvantitative resultatene som presenteres her er i hovedsak basert på informasjon gitt av 23 tingretter, hvorav 5 tingretter valgte å gi begrenset informasjon. Tingrettene ble bedt om å informere om antall nye saker og påstand i disse sakene fra årene 2001, 2002, 2005 og 2006. Utdypende informasjon om saksbehandlingstid, resultat og om det var oppnevnt sakkyndig ble gitt i fra årene 2002 og 2005.

I den kvalitative delen av undersøkelsen delte noen av informantene sine inntrykk i forhold til saksmengde, saksbehandlingstid, tilgang på og bruk av sakkyndige, samt bruk av prosessfullmektiger, og inntrykk i forhold til forliksprosent i sakene. Enkelte av informantene ga uttrykk for at det er vanskelig å skulle angi et tall på hvor mange forlik som inngås. Som følge av dette ønsket ikke en av advokatene og en av dommerne å svare i form av et prosentanslag.

Saksmengden i barnefordelingssaker

Kvantitative resultater

Basert på tall fra 23 tingretter viser de kvantitative resultatene at saksmengden i perioden 2001 til 2006 har økt med totalt 50 % (Tabell 2). I denne perioden er den største økningen å finne mellom årene 2002 (n=555) og 2005 (n=742), en økning på 34 % (Tabell 2). I dette tidsrommet er det saksantallet med påstand om fast bosted som økter mest (Tabell 3), mens det er påstand om samvær som samlet sett økter mest fra år 2001 til år 2006 (Tabell 5). Saksantallet hvor det er påstand om foreldreansvar viser lavest økning (Tabell 4).

Kvalitative resultater

Alle dommerne var enige i at det har vært en økning i saksmengden etter innføring av de nye saksbehandlingsreglene, og da særlig i saker som behandles etter § 61.1 i forhold til saker som går direkte til hovedforhandling. Dommer A uttrykte i den forbindelse: "Unntatt der det er helt åpenbart at det trengs en hovedforhandling, har vi nå saksforberedende møter i de aller fleste barnesakene." Dommer A uttrykte videre at det var vanskelig å si noe sikkert om bakgrunnen for økningen, uten å ha tilgjengelig tallmateriale. Han påpekte at noe av økningen kan forklares med at fylkesmannens behandling av barnelovsakene ble avviklet, samtidig som at terskelen for å gå til retten har blitt lavere på grunn av at systemet har blitt gjort mer tilgjengelig med forenklet stevning og tilsvar. Sistnevnte forhold ble nevnt både av advokater og sakkyndige. Dommer A ytret i tillegg følgende: "*Noen av sakene ville nok ikke kommet hit da vi praktiserte etter det gamle systemet.*"

En av de sakkyndige nevnte i tillegg at prosessen har blitt billigere for partene idet de ikke trenger å betale utgiftene til de sakkyndige, og at dette også kan være en motivasjonsfaktor for å søke rettens hjelp.

Saksbehandlingstid i barnefordelingssaker

Kvantitative resultater

De kvantitative resultatene, basert på tall fra 20 og 21 tingretter, viser at saksbehandlingstiden totalt sett ikke endrer seg vesentlig fra 2002 til 2005 (Tabell 6 og 7). Sakene med sakkyndig har lenger saksbehandlingstid enn saker uten sakkyndig både i 2002 og 2005 (Tabell 6 og 7). Av saker i 2005, behandlet etter § 61.1 uten sakkyndig (n=102) har 69 % (n=70) en saksbehandlingstid på under 3 måneder (Tabell 7). Av saker behandlet etter § 61.1 og med oppnevnt sakkyndig (n=290), har 24 % (n=69) en saksbehandlingstid på under 3 måneder, 34 % (n=100) på mellom 3 til seks måneder, og 41 % (n=21) har mer enn 6 måneders saksbehandlingstid (Tabell 7).

Resultatene viser videre at av 410 saker fra 19 tingretter blir det i 45 % (n=184) av sakene benyttet ett saksforberedende møte, i 36 % (n=148) to saksforberedende møter og i 16 % (n=67) av sakene blir det benyttet 3 saksforberedende møter (Tabell 8).

Resultatene viser at det er forskjell mellom tingrettene i forhold til antall rettsforberedende møter (Tabell 9).

Kvalitative resultater

Informantene hadde delte erfaringer i forhold til tidsbruk. Dommer A ga uttrykk for at det i noen saker etter hans mening ble brukt for lang tid: *”En ulempe med det nye systemet er at barnesakene blir ganske gamle, kanskje opp mot ett år. Før brukte vi kortere tid, men det er jo ikke sikkert at dommen var det beste for barna. I de fleste sakene har vi mer enn ett rettsmøte. I første møte blir vi enige om en midlertidig avtale, og så blir man som regel enige om et permanent forlik i møte nummer to. Jeg for min del synes sjelden det er fruktbart å ha mer enn et par møter hvis ikke det er en god bevegelse i saken.”* Dommer C som arbeider ved en annen tingrett opplyste at det jevnt over ble inngått forlik i første rettsmøte i de fleste sakene, og at det av og til ble holdt to møter hvis det var en midlertidig avtale imellom. Han uttrykte videre skepsis i forhold til å tillate for mange utprøvinger, med den begrunnelsen at det blir for lett vint, og at det fratar partene for ansvar. Dommer C fortalte videre om følgende praksis: *”Hvis det legges opp til at man skal prøve for å se hvordan det går, så pleier jeg ofte å gjøre det sånn at vi berammer et saksforberedende møte, og litt lenger ut i tid så berammer vi samtidig en hovedforhandling slik at det ikke skal gå for lang tid hvis ikke enighet oppstår på det andre møtet. Noen av advokatene er så travle at dette er mest praktisk. Hvis man ikke har behov for hovedforhandlingen, så kan man trekke den.”*

Dommer B (kvinne) uttalte følgende: *”Jeg tror vi dommere har litt forskjellig stil i forhold til hvor tålmodige vi er – hvor villige vi er til å la en prosess gå, fra tre, fire, fem møter til to møter. Jeg selv ligger nok midt i mellom når det gjelder tålmodighet.”*

Advokat A sitt inntrykk var følgende: *”Hvor lang tid dommere er villige til å bruke og om man er villige til å forsøke mer enn to saksforberedende møter, varierer litt mellom tingretter. Dommere har frister, og har et press for å komme videre og avslutte saker.”* Etter en av de sakkyndiges erfaring ble saker sjelden løst på første rettsmøte.

Tilgang på og bruk av sakkyndig, samt bruk av prosessfullmektig

Kvantitative resultater

Resultater basert på tall fra 19 tingretter viser at bruken av sakkyndige øker betraktelig fra 2002 til år 2005. I 2002 (n=557) har 32 % (n= 178) av sakene oppnevnt sakkyndig, mens 68 % (n= 379) har det ikke (Tabell 11). Resultater basert på tall fra 23 tingretter viser at i 2005 (n=676) utgjør sakene med oppnevnt sakkyndig 76 % (n=511), mens 24 % har det ikke (Tabell 12).

Resultatene viser videre at 14 (45 %) av 31 dommerne svarer at tilgangen på sakkyndige er god. 12 (39 %) svarer at den er både og, mens kun 3 (10 %) dommere svarer at tilgangen på sakkyndige er dårlig (Tabell 10).

Kvalitative resultater

Ingen av dommerne nevnte at det var problematisk å få sakkyndige til å påta seg oppdrag. Ved den andre tingretten opplyste dommer A følgende: *”Som en hovedregel oppnevner vi sakkyndige. Jeg har hatt to saker uten sakkyndig fordi vi ikke fikk tak i sakkyndig innen rimelig tid på grunn av ferietid.”*

Når det gjaldt bruk av sakkyndige opplyste dommerne at selv om det ikke er et krav at sakkyndige skal oppnevnes, så er hovedregelen at dette alltid gjøres. Ifølge dommer C var dette viktig særlig på grunn av høringen av barna. Dommer A fortalte at det var sjelden han snakket med barna selv, og at det i tilfelle måtte dreie seg om store barn. Dommer C opplyste at i de få tilfellene der sakkyndige ikke ble benyttet, var der dommer og advokatene gjennom sin kommunikasjon i forkant opplever at partene er svært nær en løsning. Advokat A sa at i og med at regelen om å oppnevne sakkyndig er en ”kan-regel” er det noen domstoler som i mindre grad benytter muligheten til å oppnevne sakkyndig. Han sa videre at årsaken til dette kunne være at dommeren mente å kunne avvikle saken uten sakkyndig, eller at noen dommere kom i den situasjonen hvor behovet for å få saken tidlig opp krysset med behovet for å få tak i sakkyndig.

Når det gjaldt spørsmål om hvor ofte det skjer at en eller begge av partene fører saken uten prosessfullmektig var informantene samstemte i at dette forekom relativt sjelden, men alle hadde opplevd slike saker.

Forliksløsninger i barnefordelingssaker

Kvantitative resultater

Resultater basert på tall fra 19 tingretter viser at av nye saker i 2002 (n=557), ender 51 % med rettsforlik i hele saken (Tabell 11). Resultater basert på tall fra 23 tingretter viser at i 2005 (n=676) er andelen rettsforlik i hele saken 61 % (n= 409) (Tabell 12). De kvantitative resultatene viser at forliksprosenten er mye høyere i saker der sakkyndige er oppnevnt både i 2002 (Tabell 11) og 2005 (Tabell 12). Av nye saker i 2005 (n=676), med behandling etter § 61.1, og hvor det ikke er oppnevnt sakkyndig (n=107) har 59 % (n=63) rettsforlik i hele saken. Av nye saker i 2005, behandlet etter § 61.1 og hvor det er oppnevnt sakkyndig (n=326) har 84 % (n=273) rettsforlik i hele saken (Tabell 12).

Av nye saker i 2005, hvor det er berammet hovedforhandling etter overgang fra § 61.1 (n=140), har 44 % (n=63) rettsforlik i hele saken, 50 % (n=69) har dom i hele saken og 6 % (n=8) har blitt trukket underveis (Tabell 13).

Kvalitative resultater

Alle informantene var enige i at forliksprosenten i barnelovsakene er høy. De sakkyndige var mest konservative og nyanserte i forhold til temaet, her representert ved sakkyndig A: *"Jeg vil tro at de som får til et forlik uten berammet hovedforhandling og full sakkyndig utredning er mellom 60 og 70 prosent. I de sakene som går videre til hovedforhandling blir det så inngått mange forlik på bakgrunn av den sakkyndige rapporten. Jeg tror at cirka 10 prosent av barnelovsakene som i utgangspunktet blir berammet etter § 61.1 får en dom."*

De sakkyndiges svar varierte mellom 60 og 80 prosent i forhold til antall forlik i saker med de nye saksbehandlingsreglene etter § 61.1. To av advokatenes anslag var litt mindre konservative – mellom 80 og 90 prosent forlik før berammet hovedforhandling, mens to av dommerne opplevde det forskjellig – henholdsvis mellom 70 og 80 prosent forlik uten overgang til § 61.3 (dommer B) og mellom 80 og 90 prosent forlik uten overgang til § 61.3 (dommer A).

2. De profesjonelle aktørenes erfaringer med de nye saksbehandlingsreglene i barnefordelingssaker i praksis

De kvantitative resultatene som presenteres her er basert på likelydende spørsmål for dommere, advokater og sakkyndige. Disse omhandlet vurdering av endringene i saksbehandlingsreglene, fordeler og ulemper, om alle saker egner seg for behandling etter § 61 nr. 1. Respondentene ble også spurt om grad av usikkerhet i forhold til ulike tema og disse var: usikkerhet knyttet til forlik og barnets beste, forlik versus dom, om relevante opplysninger har kommet frem, og i forhold til utidig press til forlik.

I den kvalitative delen av undersøkelsen ble tema som ivaretagelsen av barnets perspektiv og ”barnets beste” belyst. Videre sakers egnethet i forhold til behandling etter § 61 nr. 1, samt hva som kjennetegner barnefordelingssakene. Informantene ble videre spurt om hvorvidt alvorlig/relevant informasjon blir tilstrekkelig belyst, om det i forhold til partene kan forekomme et utidig press til forlik og om konfliktreduksjon oppnås, samt spørsmål om varighet av forlikene. Til slutt presenteres informantenes erfaringer og tilfredshet i forhold til de ulike virkemidlene innenfor ordningen, herunder også bruk av § 61 nr. 2 - bestemmelsen om at dommeren kan pålegge partene utenrettslig mekling, samt bruk av særmøter.

Ivaretagelsen av barnets perspektiv og ”barnets beste”

Kvantitative resultater

Resultatene viser at 20 (61 %) av 33 dommere, 15 (50 %) av 30 advokater og 16 (41 %) av 39 sakkyndige oppgir at de sjelden er usikker i forhold til om forlik er til barnets beste (Tabell 14). Av de sakkyndige mener 14 (44 %) at de av og til kan være usikker i forhold til om et forlik er til barnets beste (Tabell 14).

Kvalitative resultater

Informantene var delte i sine meninger og erfaringer i forhold til ivaretagelsen av barnets perspektiv i praksis etter innføringen av de nye saksbehandlingsreglene. Informantene sa videre noe om hvilke faktorer de vurderte som viktig i forhold til barnets beste, og som de vektla i sitt arbeid med disse sakene der spørsmål som foreldreansvar, bosted og samvær skal vurderes. De sakkyndige snakket jevnt over mye mer detaljert i forhold til temaet, mens dommerne snakket minst, og mer

generelt/overordnet. De sakkyndige og advokatene skilte seg i forhold til å ha mer barneperspektiv versus klientperspektiv. Advokatene skilte seg også individuelt i forhold til å ha mer eller mindre klientperspektiv og barneperspektiv.

De fleste av informantene, uavhengig av yrkesgruppe, viste til endringen i lovverket som innebærer at alle de profesjonelle partene plikter å ha barnets beste som hovedfokus gjennom hele prosessen. De aller fleste informantene mente videre at barnets beste og barnets perspektiv blir ivaretatt i saksbehandlingsprosessen, og at saksbehandlingen etter de nye reglene evner å ivareta barnets perspektiv like godt eller bedre som ved tidligere praksis. Dommer C var litt mer forbeholden, og mente at det alltid var litt vanskelig å avgjøre om barnets beste blir ivaretatt. Dommer A mente barnets perspektiv blir fremmet i tilstrekkelig grad av de sakkyndige og dommerne, men ikke alltid i like stor grad av advokatene.

Flere av informantene trakk fram sakkyndiges rolle i forhold til å få fram barnets beste, både fordi det kan skje at man blir dratt inn i partenes konflikter, og i forhold til å være en objektiv samtalepartner, som også kan tolke barnas utsagn i lys av andre sentrale faktorer.

I forhold til hva informantene vektla i hver sak i forhold til vurderingen av barnets beste, påpekte alle at dette er svært heterogent. Det som ble nevnt at vektlegges er forhold som barnets alder, egenskaper, behov, ønsker og meninger, hvilke forhold de har erfaringer med, tilknytning, hvem de har hatt mest kontakt med, nettverk, om barna er i trivsel eller om de har problemer. Det ble nevnt at det overordnet sett var viktig med stabilitet, kontinuitet og ro (skjerming fra foreldrekonflikt). Andre ting som vurderes er situasjonelle forhold og egenskaper ved foreldrene – både lyter/problemer og styrker.

To av advokatene påpekte at mest mulig samlet foreldrekontakt både var en rettighet for barnet og i utgangspunktet et gode for barnet. Dommer C hadde i utgangspunktet et forholdsvis pragmatisk syn: *”Jeg pleier ofte å si til partene at:*

-Egentlig så kan unger innrette seg godt både etter det ene og det andre alternativet, hvis dere bare framstår som enige og formidler det overfor ungene. Så barnets beste, det er først og fremst at dere er enige.”

Sakkyndig C syntes det var lettere å si noe om hva som *ikke* er bra for barn: *”Delt omsorg løsninger for barn under 4-5 år er jeg svært skeptisk til. Delt omsorg eller mye samvær når foreldrene bor langt unna hverandre er heller ikke heldig. I begge tilfelle blir det for lite kontinuitet og stabilitet”*. To av de mannlige advokatene var også klare

på at delt bosted for små barn ikke var gunstig i forhold til tilknytning, stabilitet og kontinuitet. Advokat A nevnte også at det var viktig å ikke skille søsken. I forhold til delt bosted for små barn hadde den kvinnelige advokaten et annet syn: *”Ved brudd så ser jeg ikke sjelden at mor sier at ”..nå er hun jo bare 1 ½ år, og det er jo meg hun har mest behov for. Jeg er ikke fremmed for delt omsorg, men ikke nå”. Da tenker jeg ofte – hvorfor ikke?”*

Barnefordelingssakenes egnethet for behandling etter § 61 nr. 1, samt kjennetegn ved sakene

Kvantitative resultater

Resultatene viser at 33 (83 %) av 70 sakkyndige, 22 (71 %) av 31 advokater, samt 16 (49 %) av 33 dommere mener at ikke alle saker egner seg for behandling etter § 61.1. 12 (36 %) dommere mener at alle saker egner seg for behandling etter § 61.1 (Tabell 15).

På spørsmålet om hvorfor ikke alle saker egner seg, svarer 14 sakkyndige at noen saker kan ha elementer av psykiatri/ personlighetsavvik/ seksuelle overgrep. 7 advokater og 3 dommere svarer at i enkelte saker kan konfliktnivået være for høyt og mangelen på samarbeid være for stor (Tabell 16). De få (n=17) som svarer ja til at alle saker egner seg for behandling etter § 61.1, begrunner dette med at det alltid er verd å prøve, at det er en arena for dialog, samt som et felles utgangspunkt (Tabell 17).

Kvalitative resultater

Informantene var samstemte i forhold til tematikk i saker som ikke egner seg, eller saker som egner seg dårlig og som er vanskelige å behandle etter de nye saksbehandlingsreglene. Disse blir referert punktvis. De fleste informantene framholdt imidlertid at det å ha et første avklarende rettsmøte i utgangspunktet kan være gunstig i forhold til de aller fleste saker, og så eventuelt foreta en overgang til hovedforhandling hvis saken viser seg uegnet for en forliksløsning.

Saker der det er (1) mistanker om seksuelle overgrep mot barn ble av alle informantene trukket fram som den saken som egnet seg aller minst. Vanskelige saker/saker som egner seg dårlig ble rapportert å være: (2) Personlighetsforstyrrelser - for eksempel hvis personer er svært rigide personer og/eller har redusert selvinnsikt, og (3) gjengangere i rettsvesenet – for eksempel der man ser at forlikene ikke holder.

Videre (4) ekstremt høyt konfliktnivå og/eller påstand, mistanke om eller bekreftet vold, (5) alvorlig sinnslidelse og (6) rusproblematikk. Andre saker som er vanskelige, og som bør få en rask løsning er (7) saker der barn står i en lojalitetskonflikt, (8) saker der det er snakk om fast bosted, og nåværende bosted er utilfredsstillende, og (9) saker der det er snakk om fast bosted når en av partene skal flytte langt vekk. En annen type sak som det ble nevnt kan være vanskelige er (10) der det blir tydelig at det er noen andre som har sterke meninger om hvordan ting skal være, og som øver sterk innflytelse på en eller begge av partene. Dommer A nevnte et eksempel med svært unge foreldre, der en av partene hadde foreldre med sterke meninger i saken: *"(...) da skjer det når vi forhandler at de nesten ikke kan svare ja eller nei på noen ting. De må ta en telefon først. Det kan være besteforeldre, eller det kan jo være en ny samboer eller hva som helst."* Andre vanskelige saker var (11) der en eller begge parter har en annen kulturbakgrunn enn den norske/vestlige, slik som samisk eller ikke-vestlige. Sakkyndig A hadde erfaringer beslektet med sistnevnte sak, der en barnefordelingssak hvor partene var samiske mest bar preg av å være en strid mellom to slekter. Andre informanter nevnte også at man kan oppleve at for eksempel voldsproblematikk kan være vanlig i enkelte ikke-vestlige kulturer, og at dette kan bli sett på som normale "oppdragelsesteknikker" i forhold til hustruen og barna.

Når det gjaldt kjennetegn ved barnefordelingssakene beskrev informantene en svært heterogen gruppe, men som en av dommer C sa: *"De fleste klarer jo å løse disse konfliktene (barnefordeling) uten rettens hjelp, så det må jo være en særegen gruppe som kommer hit."* Mange av informantene nevnte at sakene bar preg av et høyt konfliktnivå, og både de sakkyndige og advokatene rapporterte at beskyldninger partene imellom om skjulte agendaer og sverting forekom hyppig. Advokatene og de sakkyndige var for øvrig svært ulike i sine beskrivelser av hvor hyppig opplysninger om alvorlige forhold forekommer.

Alle de sakkyndige opplevde at alvorlige forhold som omsorgssvikt, rus, vold og psykiatri ofte forekommer i barnefordelingssakene. Anslagene i forhold til innslag av ovennevnte varierte blant de sakkyndige fra 2 av 10, til 9 av 10 saker. Sakkyndig A opplevde det slik: *"Sakene som havner i retten kjennetegnes av et høyt konfliktnivå. Halvparten av sakene jeg har vært i har hatt aspekter av rus, vold og personlighetsavvik. Det viser seg ofte i disse sakene at den parten som er restriktiv i forhold til samvær ofte har god grunn til å være restriktiv."* Advokatene på sin side

hadde inntrykk av at det i de fleste av sakene dreide seg om foreldre som begge var godt skikket i forhold til omsorgsoppgaver. Etter deres erfaring forekom omsorgssvikt, vold, rus og psykiatri relativt sjelden. En av advokatene refererte til erfaring, og sa at partene ofte har hver sin versjon, og at sannheten som regel ligger et sted imellom. Alle advokatene hadde imidlertid opplevd at det forekom påstander om seksuelle overgrep, rus og bekymring i forhold til sinnemestring. Advokat A formulerte det slik: *"Ofte så er mitt inntrykk at man påstår i større grad enn man har belegg for – for eksempel at far drikker."* Han framholdt videre at ønske om hevn kan være en faktor, og at økonomi er et vanlig tema: *"Ofte er det økonomiske motiver bak det å avskjære eller begrense kontakten mellom barnet og den andre forelderen. Oftest så er det faktisk mødre som er i den situasjonen. Jeg skulle ønske man kunne gjort noen endringer slik at ikke det økonomiske fikk så stor betydning i barnefordelingssaker. Jeg har mange eksempler på at mødre har sittet med meg på kontoret og talt dager og spurt: - Hvordan blir det i forhold til bidrag?"* Det forekommer også ifølge advokatene ofte diskusjoner om rettferdighet – at den av partene som har tatt seg mest av barna før samlivsbruddet (som regel mor), mente at hun derfor burde få ha hovedomsorgen for barna etter et samlivsbrudd. Advokat B nevnte videre at problemstillinger som jobb, boforhold og reiseavstander også forekom ofte.

Blant dommerne var meningene delte. De to mannlige dommerne opplevde det mer i tråd med advokatenes virkelighetsbeskrivelse. Dommer A: *"Det er egentlig veldig sjelden at man i disse barnelovsakene blir møtt med beskyldninger som vold og seksuelle overgrep. Rus forekommer litt oftere."* Den kvinnelige dommeren hadde derimot erfaringer mer i tråd med de sakkyndige: *"Rus, vold, psykiatri eller kulturkonflikter forekommer ikke sjelden. Jeg tror alle her ved tingretten er enige om at vi har mange tunge saker."* Hun trakk videre fram: *"Et relativt høyt, og økende antall saker har dimensjonen med en annen kultur hos en eller begge av foreldrene."*

Tilstrekkelig opplysning av saken og eventuelt press til forlik

Resultatene viser at 69 (67 %) av 103 profesjonelle aktører svarer at de aldri er usikker i forhold til om de utsetter parter for et utidig press til forlik (Tabell 14). Halvparten av dommerne og de sakkyndige og en tredjedel av advokatene svarer at de sjelden er usikker i forhold til om relevante opplysninger kommer frem (Tabell 13). En tredjedel av advokatene svarer at de av og til er usikker i forhold til om relevante

opplysninger kommer frem (Tabell 14). Resultatene viser videre at over halvparten av dommerne og advokatene mener at de sjelden er usikker i forhold til forlik versus dom, mens litt under halvparten av de sakkyndige mener at de av og til kan være usikker i forhold til dette (Tabell 14).

Kvalitative resultater

Når det gjaldt utidig press til forlik, for eksempel i den forstand at parter kan føle at de må holde tilbake viktig og relevant informasjon for ikke å fremstå som konfliktdrivende eller at de går med på forlik som de er svært ukomfortable med, var informantene igjen ulike i forhold til hvor enkelt de syntes det var å gi et klart og entydig svar. De fleste av informantene opplevde at relevant og viktig informasjon kommer fram i prosessen, og at viktige ting blir tilstrekkelig belyst. Flere framholdt imidlertid at man aldri kan være helt sikre, og at det selvfølgelig dermed kan skje at parter i saken føler de blir utsatt for et for stort press. Når det gjaldt dette temaet var det i all hovedsak de sakkyndige og advokatene som hadde erfaringer å dele, men også en av dommerne også fortalte om opplevelser knyttet til dette.

De sakkyndige framsto som mest positive i forhold til at viktige opplysninger kommer fram i løpet av prosessen. Sakkyndig B så slik på det: *”At man har et løsningsorientert fokus vil ikke nødvendigvis gå på bekostning av hvorvidt en part føler at det er mulig å komme med sine bekymringer eller mistanker vedrørende barnets beste i saken. Det er ikke dårligere betingelser for å få fram viktige opplysninger i den nye versus den gamle ordningen. Jeg tror at de sakene som bør behandles i en hovedforhandling blir oppdaget.”* To av de sakkyndige opplevde at det var vanlig at viktig informasjon kommer fram underveis i prosessen, og ikke nødvendigvis på første rettsmøte. To av de sakkyndige trakk i den forbindelse fram muligheten til å prøve ut ordninger som svært positivt i forhold til å avdekke nye opplysninger, for eksempel hvorvidt foreldre er mer eller mindre egnet for omsorgsoppgaver. De sakkyndige trakk også fram at man får mye ny og viktig informasjon idet man får høre barnets meninger og erfaringer både før, og eventuelt underveis og etter en prøveordning. Sakkyndig A opplevde at det var uvanlig at nye *graverende* opplysninger kommer fram underveis i prosessen, og framholdt videre: *”Min opplevelse er at folk flest ikke vil inngå forlik når de mener noe er alvorlig galt.”*

I likhet med de sakkyndige, var advokatene positive i forhold til at klientene i all hovedsak får kommet fram med viktige og relevante opplysninger. Advokat A hadde

imidlertid også en opplevelse av at klientene kunne føre påstander om- eller ha opplysninger om motparten som ikke ble brukt i retten: ”Når man skal prøve å løse saken i et saksforberedende møte på tre timer, så er det klart at man kan skjule mye hvis man vil. Ikke sjelden opplever jeg at det kommer klienter til meg og påstår at den andre er psykopat, eller har psykopatiske trekk. I slike tilfeller er det viktig å få fram hva det er den personen gjør. Mange som forteller om det, velger å ikke bruke dette om den andre. Ofte besitter disse personene (motpartene) kvaliteter som gjør at det er vanskelig å avsløre dem i et rettsmøte. Mange er veltalende, og så lenge de ikke blir presset alt for langt opp i et hjørne, så klarer de jo å holde maska både i to, tre og fire timer – og du kan mange ganger sitte der med spørsmål om det virkelig er slik som din klient hevder.” Advokat C mente at egenskaper ved den sakkyndige er sentralt: ”Om saken belyses tilstrekkelig avhenger jo litt av hvor flink den sakkyndige er – hvor stor tillit klienten får til den sakkyndige.”

Dommer A hadde følgende opplevelser knyttet til press: ”Det har hendt at jeg har hatt følelsen av at folk har følt seg presset til forlik, men det er viktig at dette ikke skjer, så jeg prøver å være nøye på at ikke noen føler seg presset. Jeg er veldig nøye på i forkant å forklare at dette er en helt frivillig prosess, og hvis man føler seg ukomfortabel med ting, så har man rett til å få en dom i saken. Jeg er også nøye med å informere om hva som kan være en prosessrisiko ved å få rettens dom. Da har man jo ingen garanti for utfallet.”

Advokat C var opptatt av å ikke presse sine klienter til å inngå forlik i saker som ikke var opplagt. Advokat B nevnte at ikke alle klienter er like flinke til å være tydelige på egne grenser, og nevnte også følgende: ”Det har hendt at noen har følt at de har måttet strekke seg alt for langt, og har inngått avtaler de ikke var enige i. Det er ikke bestandig så lett å oppdage at folk føler at de blir presset. At dette ikke skjer, avhenger av hvor flink jeg er i forkant i forhold til å avklare med dem hvor deres grenser går.” Advokat A hadde følgende erfaringer: ”Jeg har aldri opplevd at klienter har kommet til meg og sagt at de følte seg presset til å bli med på en løsning og er misfornøyd med den ordningen, men jeg har opplevd at de kan være noe avventende i forhold til løsningen som er valgt og at de er usikre på om det vil fungere.”

Når det gjaldt press til forlik hadde to av de sakkyndige opplevd ett tilfelle hver der en part hadde følt seg presset til å inngå avtaler som de ikke kunne stå inne for. I sakkyndig A sitt tilfelle dreide det seg om en midlertidig avtale om samvær, der dette

viste seg å ikke fungere. Samværet opphørte umiddelbart, og dette ble viktig informasjon til neste møte. I sakkyndig B sitt tilfelle dreide det seg om en endelig samværsavtale som skulle underskrives, der sakkyndige fikk en følelse av at den ene parten ikke følte seg sikker, og der dette ble bekreftet da han spurte parten. Parten hadde svart at hun skulle signere hvis dommer og sakkyndig var sikre. Denne saken gikk videre til hovedforhandling. Sakkyndig B sa videre: *”Det er ikke noe mål i seg selv å få til et forlik. Hvis en part har mistanker til noe, som de ikke klarer å legge bort selv om det er lite konkrete bevis, så er det lettere for dem å leve med en dom i ettertid.”* Sakkyndig C hadde følgende erfaringer i forhold til denne problemstillingen: *”Jeg har ikke opplevd at folk har uttrykt at de har følt seg presset til å holde tilbake informasjon eller konfliktstoff. Jeg har opplevd en gang at en part følte seg presset fordi hun var redd for den andre part, men dette kom fram etter det første samværet.”* Sakkyndig D påpekte at et visst press alltid er til stede, og at dette ikke nødvendigvis er negativt: *”Litt press, at partene må gi og ta litt, er kanskje bra for forliket.”*

Konfliktreduksjon og varighet av forlikene

Kvalitative resultater

Informantene ble spurt om de hadde inntrykk av at konfliktnivået mellom partene reduseres, og om de noen ganger hadde fått direkte tilbakemeldinger fra partene i forhold til dette.

Alle informantene ga uttrykk for at den nye ordningen er mye gunstigere enn den gamle i forhold til målet om konfliktreduksjon mellom partene. Virkemidler som bruk av tid og utprøving av midlertidige avtaler ble trukket frem i denne sammenhengen. Sakkyndig C trakk fram selve formen og rammene, som bidrar til å holde fokuset på barnet, og vekk fra irrelevant konfliktstoff og uhensiktsmessig oppførsel: *”En tydelig og direkte dommer vil stoppe det hvis partene begynner med skittkasting.”*

Dommer A mente at det å bruke de sakkyndige til å snakke med partene bidro til konfliktreduksjon, fordi konfliktene ofte beror på misforståelser og uvitenhet.

Det var individuelle forskjeller mellom informantene i forhold til hvor lett de syntes det var å besvare spørsmålene vedrørende konfliktreduksjon. Flere påpekte at man på individuell basis sjelden vet hvordan det går med partene på sikt. Flere av informantene

syntes også at forsoning var et vanskelig begrep å forholde seg til, men sakkyndig A resonerte slik: *”Jeg tror nok i mange saker – at de fremdeles ikke liker hverandre særlig godt altså, så forsoning er vel et litt sånn... Men at det kommer til praktiske løsninger – at det begynner å gå seg til.. At man har kommet til en form for løsning som begge kan leve med og som kan være bra for barna, da kan det vel være en forsoning i det. Ja det er kanskje forsoning at man aksepterer en skjebne også.”*

Alle informantene var enige i at grad av konfliktdemping varierer fra sak til sak. Hvilke opplevelser informantene delte i forhold til opplevelsen av om partene opplevde konfliktdemping varierte. De fleste informantene var nøkterne, mens noen informanter delte opplevelser om positive tilbakemeldinger fra partene. Dommer B sa det slik: *”Jeg opplever at folk er ganske fornøyd når de får til å bli enige om et forlik. Jeg har opplevd mange ganger at folk har sagt: -Tusen takk for at dere hjalp oss å få dette til. Noen føler kanskje ikke umiddelbart at de har mestret så mye, men de har i alle fall fått til et forlik.”* Advokat B sa at han opplevde stor lettelse hos klientene når de våget å ”ta steget ut av sine fasttømrede rammer”. Sakkyndig A opplevde det slik: *”I den grad partene er fornøyd tror jeg dette skyldes at de har blitt behandlet respektfullt, og at de har kommet til orde. Jeg har opplevd at selv parter som ikke har fått medhold har gitt uttrykk for at de har blitt ivaretatt på en respektfull måte.”* Sakkyndig A hadde også opplevd at noen av partene ikke var fornøyd, men han mente at dette dreide seg om mennesker som hadde betydelige personlighetsrelaterte forstyrrelser.

I forhold til spørsmålet om varigheten og kvaliteten på forlikene som inngås hadde alle informantene samlet sett en klar opplevelse av at saksbehandling etter de nye reglene bidrar til en bedre behandling, og at forlikene som blir inngått av den grunn sannsynligvis blir mer solide. Dommerne mente at de fleste forlikene virker å vare. Dommer A sa det slik: *”Jeg innbiller meg at man hadde en større tilbakefallsprosent til retten før, da man bare avsa dommer.”* Dommer B hadde følgende opplevelse av dette: *”Jeg tror vi har hatt en utvikling til en høyere forliksandel etter hvert som vi har blitt flinkere til å bruke reglene. Jeg tror at færre kommer tilbake til retten nå enn før. De forlikene som før ble mer presset fram i første møte skar seg nok oftere.”* Advokat A hadde følgende erfaring: *”Det er kun en liten prosentandel som kommer tilbake på grunn av problemer knyttet til kommunikasjon og samarbeid mellom de voksne. Disse sakene lar seg løse på nytt.”* De sakkyndige opplevde imidlertid at var vanskelig å gi et klart svar på dette fra deres ståsted. Sakkyndig A sin erfaring var denne: *”Det er ikke så*

ofte at jeg har opplevd å bli kontaktet etter endt prosess fordi forlikene ikke har fungert.”, og sakkyndig B opplevde det slik: ”Det er vanskelig for sakkyndige å bedømme om forlikene er gode eller ikke, men jeg har ofte hatt en god følelse når det gjelder at forlikene ville fungere.”

Erfaringer og tilfredshet i forhold til virkemidler ved behandling etter § 61 nr. 1

Kvantitative resultater

Av 103 profesjonelle aktører vurderer 71 (69 %) endringene i de nye saksbehandlingsreglene som for det meste positivt, ingen vurderer endringene negativt. Kun 2 dommere, 3 advokater og 5 sakkyndige oppgir å ha delte erfaringer (Tabell 18).

10 advokater og 8 sakkyndige anser det fremtidsrettete og løsningsorienterte fokuset som den største fordelene ved arbeid etter de nye saksbehandlingsreglene. Videre anser 6 advokater at flere forlik, mer dialog og lavere konfliktnivå som de største fordelene. 6 sakkyndige ser på muligheten for å prøve ut midlertidige ordninger og 6 sakkyndige oppgir at den største fordelene er at det er en prosess med mulighet for løsning og ansvarliggjøring av partene (Tabell 19).

I forhold til eventuelle ulemper ved de nye saksbehandlingsreglene gir 7 advokater og 8 sakkyndige uttrykk for at det brukes for lang tid. 5 advokater og 5 sakkyndige mener at partene i for stor grad blir utsatt for press. 6 sakkyndige og 4 advokater mener at den største ulempen ved de nye saksbehandlingsreglene er at man er for løsningsorientert på bekostning av barnets beste (Tabell 20).

Kvalitative resultater

Informantene kunne nevne mange fordeler ved de nye saksbehandlingsreglene, og beskrev de ulike virkemidler som hadde medvirket til de positive effektene. Informantene ble i tillegg spurt om bruk av § 61 første ledd nr. 2 – bestemmelsen om at dommeren kan pålegge partene utenrettslig mekling, samt hvorvidt man benyttet seg av muligheten til å avholde særmøter.

Utprøving av midlertidige avtaler: De sakkyndige framhevet særlig det at man har anledning til å prøve ut ulike ordninger som et svært virkningsfullt virkemiddel. Sakkyndig B formulerte det slik: *”En av de største fordelene er muligheten for å prøve ut avtaler, og dermed muligheten for å gjøre seg erfaringer som man kan evaluere etterpå.”* Alle de sakkyndige og advokat A og B framhevet at utprøving blant annet innebærer at avtalene kvalitetssikres og foreldrene ansvarliggjøres. En av de sakkyndige

framholdt at utprøving av midlertidige avtaler innebærer en stor trygghetsfaktor for partene, både underveis i prosessen og i etterkant. Advokat A sa det også slik: *”Det er positivt at man kan prøve ut ordninger der man kan sette klare krav til hva foreldrene skal jobbe med i prøveperiodene. Da har man også muligheten til, på et senere tidspunkt, å rykke tilbake til start, og si at – det gikk ikke, så vi må tenke annerledes.”* I barnefordelingssakene har noen parter ulike bekymringer knyttet til den andre parts evne til å etterfølge avtalene, og det ble av flere informanter framholdt at anledning til utprøving bidrar positivt til partenes vilje til å inngå kompromiss. En av dommerne brukte som tidligere nevnt dette virkemiddelet i mindre grad, noe som både illustrerer individuelle forskjeller mellom dommere og forskjeller mellom ulike tingretter.

Rettens form: Informanter fra alle profesjonene vektla i høy grad rettens form som viktig. Sakkyndig A opplevde det slik: *”En rettsprosess er mer formalistisk, med appell til saklighet og rasjonale. Den høytidelige formen vil virke mer forpliktende. Jeg synes denne delen er virkningsfull.”* Alle de profesjonelle aktørene trakk fram at formen bidro til ansvarliggjøring av foreldrene, og dommer B trakk fram at det kunne ha en viss overføringsverdi: *”Gjennom denne prosessen kan foreldrene lære seg å ta ansvar for situasjonen, og lære å mestre selv gjennom å få til et forlik, i stedet for å få en dom tredd ned over hodet. Det tror jeg er et av de viktigste bidragene.”*

Fleksibilitet: Mange av informantene holdt fram fordeler ordningens fleksibilitet. For eksempel sa sakkyndig C: *”Sakene er veldig forskjellige, og med den nye modellen kan du tilpasse veldig mye etter behov.”* Advokat B framholdt: *”En annen fordel er at innholdet i forlikene blir skreddersydd. Man har mye større mulighet til å detaljstyre samværløsninger hvis behov. Det har man ikke i en dom.”*

Bruk av sakkyndige: Flere av informantene vektla også det positive i forhold til at barna ikke trenger å uttale seg i retten og/eller snakke med dommeren, og at de i den forstand blir mer skånet for foreldrenes konflikter. En av advokatene framholdt at de sakkyndiges inntreden bidrar til bedre opplysning av saken, og dermed en ytterligere kvalitetssikring av hele prosessen. Det å kunne tilby fleksibilitet, prøve ut ordninger, og kunne tilby en sakkyndig til å bidra til mekling og opplysning av saken kan bety økt bruk av tid i noen saker.

Tidsbruk: Særlig de sakkyndige og advokatene, som jo er de som jobber nærmest med barna og partene, trakk fram det positive ved å bruke tid som virkemiddel. Advokat

A hadde som tidligere nevnt erfart at det var forskjeller mellom tingretter vedrørende tidsbruk. Han framholdt videre i den forbindelse: *”For å få til gode løsninger er det helt avgjørende at man bruker tid, behandler begge parter med respekt og har forståelse for at ting har blitt vanskelig. Partene skal klare å løfte blikket, og se framover og samarbeide. Det er prosesser som nødvendigvis må ta litt tid.”* Flere av de sakkyndige nevnte videre at sjansen for å få avdekket viktig informasjon øker betraktelig når man bruker litt tid. Det bidrar til å få frem nyanser, samt at sjansen for å unngå feilvurderinger reduseres. Flere av de sakkyndige kom i den forbindelse også inn på at de mente det var samfunnsøkonomisk fordel ved behandling etter § 61.1, idet sakkyndighetsarbeidet er mindre omfattende i disse sakene versus en tradisjonell hovedforhandling til tross for at man bruker tid til å prøve ut midlertidige løsninger. Etter advokat A sin erfaring har tidsbruk og utprøving den fordel at færre av klientene kommer tilbake nå i forholdt til før, da klienter før kunne oppleve flere runder med rettsvister fordi en av partene ikke forholdt seg til dommen.

To av de mannlige dommerne opplevde imidlertid at det også kan være ulemper ved at saker trekker ut i tid. Hovedargumentene var at en lang prosess kan være traumatiserende i seg selv både for partene og barna. Dommer C framholdt videre at man må påse at saker der partene viser liten ansvars og kompromissvilje ikke havner innenfor ordingen, og dommer A mente at flere saker var enkle, og at disse burde kunne løses på kortere tid.

Samtlige informanter nevnte viktigheten av å avveie det å bruke tid for prøve ut avtaler i forhold til barnets beste. Sakkyndig D mente imidlertid at fordelene oftest ville veie tyngre enn ulempene: *”Som regel tenker jeg slik at man ikke gjør noen stor skade ved at det går litt tid. Også det at man har informasjon om at ting ikke fungerte kan være noe man kan bruke videre.”*

Bruk av lovhjemler: Ifølge § 61.1 nr. 2, kan dommeren pålegge partene mekling utenfor retten hvis den tidligere meklings situasjonen ikke har vært hensiktsmessig. Ingen av informantene hadde opplevd at denne muligheten har blitt benyttet. Dommer B sitt svar var representativt for dommernes opplevelser: *”Man får ofte først vite i rettsmøtene hvor mange timer de har brukt i det ordinære meklingsapparatet, og da har vi jo ofte kommet ganske langt i prosessen til å stoppe den. Det blir litt kunstig å si at de må tilbake utenom retten da.”*

Bruk av sær møter: Ingen av informantene hadde erfaringer med bruk av sær møter, og flere uttrykte at de ikke hadde følt behov for sær møter. Flere av informantene nevnte også at det var viktig å holde prosessen så åpen som mulig, og at bruk av sær møter kunne virke ekskluderende, bidra til å redusere partenes aktørposisjon, og at det generelt kan oppfattes negativt av partene. Dommer B sa det slik: *”Det er først og fremst av hensyn til partene at vi ikke avholder sær møter med advokatene uten partene til stede. Selv om denne muligheten sjelden benyttes kan det allikevel tenkes at det er situasjoner der sær møter kunne være fornuftig.”*

Forslag til endringer ved saksbehandlingsprosessen i barnefordelingssaker

Alle informantene ble til slutt spurt om de hadde tanker om eller forslag til endringer i lovverket, eller i forhold til hvordan reglene praktiseres.

Bortsett fra en av de sakkyndige, så ingen av informantene behov for endringer i regelverket. Dommer B uttrykte det slik: *”Regelverket gir oss det handlingsrommet som vi behøver. Det er ikke regelverket det står på hvis vi ikke får det til, da er det partene eller de profesjonelle aktørene.”* En annen dommer mente at det ville være en ulempe hvis ordningen ble for detaljregulert, og at virkemidler som sjelden eller aldri brukes, slik som sær møter eller § 61 nr. 2, ikke nødvendigvis bør fjernes.

Sakkyndig C mente en viss skriftlighet fra det sakkyndige arbeidet burde blitt et krav: *”Jeg synes det burde være et krav at det skal være referater fra hjemmebesøk og fra samtaler med partene og barnet for rettssikkerhetens skyld. Det er vanskelig å huske alle detaljer i hodet. Hvis saken går videre og det blir en vanlig sakkyndig utredning, så er det i tillegg gunstig å ha det skriftlig det man allerede har gjort, enten det er du selv eller en annen sakkyndig som skal ha jobben.”* Advokat A var betenkt i forhold til at det skulle bli et krav til skriftlighet for de sakkyndige: *”Hvis den sakkyndige pålegges å gjøre et mer skriftlig arbeid i forhold til disse saksforberedende møtene, så tror jeg at du hadde hatt et enda større problem med å få tak i sakkyndige.”* Sakkyndig C mente også at tidskravet fra mottatt stevning til berammet møte kunne diskuteres: *”Kanskje det kunne vært slakket litt på det med hvor fort sakene skal komme til behandling. Hvis partene kommer for fort til tingretten, for eksempel før de har flyttet fra hverandre, så er de et helt annet sted i prosessen.”*

Selv om de fleste av informantene ikke hadde forslag til regelendringer, hadde flere meninger om praksis innenfor regelverket. Advokat B mente følgende: ” *Jeg tror man kunne holde det åpent i forhold til å ha flere samtaler med barnet. Barn er jo så forskjellige – ulik alder og ulik personlighet. Noen prater masse og andre trenger kanskje litt mer tid.* ” To av de sakkyndige og to av dommerne nevnte at det var en fordel med skriftlige referat fra sakkyndiges samtaler og observasjon. En av advokatene påpekte viktigheten av at man i et arbeidsfellesskap og profesjonsmessig har en diskusjon rundt gunstige og anbefalte saksbehandlingsrutiner. En av de sakkyndige opplevde at det var en uklar praksis i de vanskelige sakene som grenser til barnevern, dette i forhold til sakkyndiges rolle i disse sakene og hvordan barnevernet kan komme hurtig inn som part i saken.

En av advokatene opplevde i likhet med en av dommerne at det er behov for å korte ned saksbehandlingstiden ytterligere, idet det etter hans mening var en uforholdsmessig lang saksbehandlingstid i noen saker.

3. Dommere, advokater og sakkyndiges ivaretagelse av nye roller og oppgaver

I forhold til egen ivaretagelse av roller og oppgaver undersøkte man i den kvantitative delen henholdsvis dommernes praksis i forhold til valg av sakkyndig og utforming av mandat til sakkyndige, fagetiske utfordringer for advokater og sakkyndige, samt deler av sakkyndiges praksis i barnefordelingssakene. Resultatene i forhold til dette presenteres i forkant av de kvalitative resultatene vedrørende samme tema.

I den kvalitative delen av undersøkelsen ble alle informantene bedt om å beskrive sin spesielle rolle i saksbehandlingsprosessen - hvilke metoder de brukte i forhold til partene for å oppfylle lovens intensjoner om ivaretagelse av barnets beste, hva de anså som viktig i sin praksis og hva de opplevde som utfordrende. Funnene blir rapportert i følgende rekkefølge: dommere, advokater og sakkyndige. De ble videre bedt om å beskrive sine erfaringer med de andre profesjonelle aktørene, samt at de ble spurt om hvorvidt de opplevde at det var forskjeller mellom de ulike tingrettene.

Dommere

Kvantitative resultater

Resultatene viser at dommerne har ulik praksis i forhold til om sakkyndige snakker med barnet før første rettsmøte. 9 (28 %) av 32 dommerne oppgir at de sakkyndige som regel har samtaler med partene og/eller med barnet før første rettsmøte, 3 dommere oppgir at de sakkyndige alltid har slike samtaler første rettsmøte. 6 dommerne begrunner denne praksisen med at det effektiviserer og fremmer prosessen. En like stor andel dommerne (28 %) oppgir at den sakkyndige sjelden har samtaler før første rettsmøte, mens 7 av 32 dommere (22 %) oppgir at det aldri skjer. Dette blir av 7 dommere begrunnet med at det er viktig å avklare roller/arbeidsmetoder med alle aktørene tilstede (Tabell 21).

Resultatene viser at 15 av 33 av dommere (46 %) rapporterer at de velger sakkyndig på bakkgrunn av kjennskap og erfaring. 12 dommere (36 %) rapporterer at de velger sakkyndig ut fra en fast gruppe (Tabell 22).

Rolle og praksis

Dommerne vektla i hovedsak sin rolle som leder og administrator, men også at de barnelovsakene etter § 61.1 måtte bruke andre sider ved seg selv i møte med partene, enn ved en vanlig hovedforhandling. Andre ting var det å ha evnen til å sette seg inn i- og vise forståelse for partenes situasjon. To av dommerne mente at personlighetsmessige karakteristikk, slik som tålmodighet og hvorvidt de likte å være aktiv som mekler, varierte mellom dommerne, eksemplifiserte dette med hvor lang tid den enkelte dommer kunne bruke på å mekle mellom parter og antall rettsforberedende møter. Dommer A beskrev at han vektla en aktiv og bevisst bruk den sakkyndige. Dommer B beskrev seg selv som svært aktiv i å spørre ut partene. Dommerne fortalte videre at de sjelden eller aldri hadde samtaler med barn i saker etter § 61.1. Det var også variasjon omkring utformingen av sakkyndiges mandat. Dommer B opplyste at det sjelden eller aldri ble gjort sakkyndighetsarbeid før første rettsmøte, og dommer A beskrev at sakkyndiges mandatet som regel ble utformet litt ”rundt” før første rettsmøte, og spesifisert i plenum på første rettsmøte. Dommer C ba som regel sakkyndige ha samtaler med partene og barna før første rettsmøte, og dommer A ga uttrykk for at dette

i noen tilfeller kunne vært ønskelig – for eksempel der det virker åpenbart at det er snakk om relativt enkle problemstillinger.

Når det gjaldt valg av sakkyndige uttalte en dommer ved en av tingrettene at to faste særlig ble forespurt. En av dommerne ved den andre tingretten nevnte at man tok hensyn til anførlene i saken, og at man kontaktet den sakkyndige man mente ville passe.

Arbeid med partene

Alle dommerne beskrev at de berammet det saksforberedende møte så raskt som mulig, men de beskrev ulik praksis i forhold til aktiviteter i forkant av første møte, for eksempel i forhold til igangsettelse av sakkyndig-oppgaver før første rettsmøte. Dommer C sa følgende: *”Når jeg mottar tilsvaret, ringer jeg eller skriver umiddelbart. Det er ikke alltid at partene i stevningen eller i tilsvaret har sagt om de ønsker et saksforberedende møte, eller at de vil ha sakkyndig, så dette spør jeg om. Det ender som regel opp med at de synes det er greit at den sakkyndige skal snakke med ungene før det første saksforberedende møte.”*

Dommerne sa at de startet møtet med presentasjon av hvem som var til stede og beskrev hensikten med møtet.

Dommer B forklarte at hun i andre møte ofte brukte å la den sakkyndige starte ut med å fortelle hva barnet hadde sagt og hvordan sakkyndige hadde opplevd barnet under samtalen, hun mente dette la viktige føringer for partene. Dommer A mente det var viktig at begge parter først fikk komme med sitt syn på saken, og sine ønsker. Dommer A sa også at han alltid forklarte partene at de rettsforberedende møtene var en frivillig form, og at de kunne velge å få rettens dom. Dommer A og B beskrev at de ofte måtte realitetsorientere partene. Alle dommerne sa at de alltid formante partene i forhold til uheldige virkninger av foreldrekonflikter på barna, og deres individuelle ansvar for å prøve å få til en god løsning ved å legge irrelevante konflikter til side. Dommer A sa følgende: *”Jeg bruker mye tid på å snakke med partene om viktigheten av stabilitet og forutsigbarhet, at dette er viktig for barnet i seg selv, og at det da ikke blir så mye konflikt og uro.”* Han beskrev videre betydningen av at partene var hovedrollehaverne i prosessen, og at det kunne hende at han kommer med forslag til løsninger, men som han sa: *” (...) men jeg kommer aldri først med det. Det kunne jo virke som et diktat.”* Denne dommeren snakket også om ansvarliggjøring: *”Det er viktig*

å ansvarliggjøre partene for at de skal få til et godt forlik som de greier å leve med, for vi vil jo ikke ha dem tilbake til domsstolene.” Dommer B opplevde det slik: ”Den største gevinsten for partene er at de opplever å klare å sette seg ned og være fornuftige og få til en avtale.”

Utfordringer og etikk

Dommerne beskrev at utfordringene i disse sakene hovedsaklig lå på det mellommenneskelige plan. Dommer C beskrev det slik: *”De faglige utfordringene er jo i liten grad av juridisk karakter, men handler i stor grad av det å ha evne til å leve seg inn i og ha forståelse for barns behov, og samtidig også å kunne forstå den situasjonen foreldre i konflikt er i. Jeg synes det er en utfordring å klare å sette seg inn i det. Jeg tenker at det å ha egne barn hjelper for eksempel i å forstå beskrivelser av dagliglivets utfordringer, ikke minst hvor slitne man kan bli av det å ha små barn, og jeg tror det da er enklere å bekrefte parten og normalisere der det behøves. Jeg pleier ikke å bli personlig, men bruker av meg selv for å kunne si noe generelt. To av dommerne beskrev utfordringen i å finne balansegangen mellom dommerrollen og den sakkyndiges rolle. Dommer B sa det slik: ” Det kan være fort gjort for dommere å bli for ivrige tror jeg - at vi går inn på psykologens bed.”.*

To av dommerne beskrev risikoen for å behandle partene forskjellig, og påse at partene ikke kom til å føle seg urettmessig behandlet. En annen utfordring som to av dommerne beskrev, er situasjoner hvor partene er i ferd med å inngå en avtale som dommeren selv mener ikke er til barnets beste, men begge beskrev det som relativt uproblematisk å få stoppet prosessen. Dommer A: *”Man kan jo om så også si det direkte til en part at dette bør du ikke gå inn på. Da har man inhabilisert seg selv, og må sørge for at en annen dommer tar saken.”*

Advokater

Kvalitative resultater

Rolle og praksis

Advokatene nevnte først og fremst den forpliktelsen de hadde i forhold til barneloven, og videre at denne forpliktelsen fra tid til annen kunne komme i konflikt

med foreldrenes ønske. Særlig to av advokatene presiserte at det var viktig å ha et fokus på hva som framstod som den beste løsningen for barnet. Selv om barneloven ofte kan komme i konflikt med den enkelte parts ønsker, beskrev en av advokatene at fokuset på barna også kunne ha betryggende effekt på klienten. Advokat A sa følgende: *”Når klienter kommer til meg og jeg setter et klart fokus på barn, så opplever jeg at de ser det som en trygghet og som en styrke i mitt virke - selv om at det da kan medføre at klientene mine får en annen løsning enn det de i utgangspunktet hadde tenkt.”* Advokat B uttrykte at man måtte unngå å stryke klienten etter hårene, eller bli en budbringer for klientens meninger, og heller fungere som en rådgiver som kunne utfordre klienten i forhold til de meninger og forslag som ikke var i tråd med barnets beste. En annen av advokatene sa også at man ofte måtte gå litt forsiktig og gradvis frem i forhold til parten. Advokatene så det ikke som sin rolle å snakke med barna.

To av advokatene syntes at arbeidsfordelingen og de ulike rollene man har i retten fungerte bra. Slik formulerte advokat B dette: *”Dommeren har et mer formelt ståsted, sakkyndige har barnets perspektiv, og vi har partenes perspektiv, og jeg synes at når vi forener de tingene så har vi gode muligheter for å finne løsninger. At vi jobber tettere bidrar til at vi finner løsninger”*.

Advokat A framholdt videre følgende i forbindelse med viktigheten av å holde på rettens tradisjonelle rammer: *”Man må passe seg at man ikke blir for familiær med sakkyndig og dommere, sånn at man mister den høytideligheten med det å være i en rettssal og miste de formelle kodeksene.”* Advokat C mente at roller utover de formelle kodeksene i en viss grad påvirkes av dommeren og den sakkyndige.

Arbeid med partene

Advokatene beskrev som nevnt sin rolle som rådgiver og veileder. Dette ble nevnt å innebære forberedelse av klienten på problemstillinger som kan forventes å komme, og å informere klientene om eventuelle konsekvenser i forhold til ulike løsninger. Advokat A beskrev dette på følgende måte: *”Jeg skal være rådgiver, og for å kunne legge til rette for at de (partene) skal kunne ta de riktige valgene så er det selvfølgelig viktig at jeg både informerer dem godt nok, gjør dem klar over hvilke valg de har og konsekvensene av de ulike valgene. Men når jeg har gjort det, så er det de som skal treffe avgjørelsen og ikke jeg. Derfor er det ikke jeg som skal bestemme at saken skal forlikes. Jeg skal gi dem råd og orientere dem om konsekvensen ved ulike valg.”*

Advokatene fortalte at rådgivningen og veiledningene skjer ikke bare i forkant av møtene, men også under møtene i forbindelse med pauser. Advokat B beskrev arbeidet i retten slik: *”I retten så har advokaten en mer tilbaketrukket rolle. Vi kommer mer aktivt inn i prosessen når vi skal diskutere løsninger. Jeg sitter på et ganske stort erfaringsarkiv i forhold til løsningsalternativ. Jeg får en veldig aktiv rolle i det å drøfte ulike løsningsalternativer med min klient, og utforske hvor grensene til klienten går.”*

Advokat B beskrev at han så det som viktigere nå enn før å formidle viktig informasjon fra klienten i forkant av prosessen, og formidle dette videre til retten i forkant av møtet til de andre profesjonelle aktørene på en klar, men ikke konflikt drivende måte. Dette for å sikre at viktig og relevant informasjon ikke skal forsvinne i prosessen som skjer i rettsmøtet. Advokat C hadde opplevd at enkelte dommere virket å ikke alltid hadde lest saksdokumentene godt før rettsmøtet.

Advokat A nevnte også viktigheten av informasjon fra motparten: *”Jeg oppfordrer klienter til å være ærlige, ikke hindre motparten i å legge frem ting som kan tjene barna.”* To av advokatene beskrev at de var opptatt av viktigheten ved ikke å opptre konflikt drivende i forhold til motparten, verken i prosesskriftene eller i retten.

Advokat B beskrev at partene gjerne ender opp med svært detaljerte avtaler, og at advokatene ofte har en aktiv rolle i utførelsen av dem. Advokat C fokuserte også på utformingen av den midlertidige avtalen: *”Man må passe på å ikke ha med sånne klausuler som man ofte har i forretningsjuridiske avtaler, sånn type ”..hvis ingen av partene tar opp dette her så forstetter det sånn og sånn.” Det må ikke ligge noen føringer i at hvis man ikke tar initiativ til å endringer, så blir man låst inn i en løsning man ikke har forhandlet frem. Det er en midlertidig avtale.”*

Utfordringer og etikk

Kvantitative resultater

6 advokater oppgir at den største fagetiske utfordringen er å ta imot forlikspress (tabell 23).

Kvalitative resultater

Fra de kvalitative resultatene fant man at alle advokatene mente at det er en faglig utfordring å gi råd ut fra barnets beste, og å realitetsorientere partene ut fra dette.

Advokat C nevnte i tillegg utfordringene i møte med fremmedkulturelle parter: *”Jeg møter også på utfordringer i forhold til at mine klienter kan ha ekstreme synspunkter. Særlig i forhold til klienter fra andre kulturer som har holdninger som er uforenelig med det norske samfunnet og lovverket. I møte med andre kulturer er det viktig å legge litt bånd på seg, og ikke ødelegge for en god løsning.”* Advokat C opplevde utfordringer i forhold til kjønnsmessige føringer i barnefordelingssakene: *”Jeg synes ofte at jeg på et vis kan kjempe hardere på vegne av far, selv om jeg åpenbart har hatt flest mødre. Det noe med at regelverket er rett og slett ikke rettferdig i forhold til far. Mor tenker ofte at det er MINE unger”.*

Sakkyndige

Kvantitative resultater

Når det gjelder saksmengde viser resultatene at gjennomsnittlig antall saker i 2006 for 35 sakkyndige er 16,4 (Sd 21,3). Tall oppgitt fra 36 sakkyndige viser at gjennomsnittlig antall saker hvor det er forhandlingsbasert arbeid er 11 (sd 10). Basert på tall oppgitt av 19 sakkyndige viser at gjennomsnittlig antall saker med skriftlig utredning er 4 (sd 4). Resultatene viser stor variasjon mellom de sakkyndige i forhold til saksmengde (Tabell 24).

Kvalitative resultater

Rolle og praksis

De sakkyndige opplevde at deres hovedoppgave var å være barnets talsmann – at deres hovedansvar var å fremholde barnets perspektiv og barnets beste, og å påse at dette blir ivare tatt gjennom hele prosessen.

Det som flere av de sakkyndige framholdt som viktig var å passe på nøytraliteten, og ikke gå inn i en tradisjonell terapeutrolle. To av de sakkyndige nevnte at én måte å ivareta nøytraliteten og habiliteten i forhold til partene var å påse at man deler sin tid likt imellom partene, og være tydelig og åpen på både hva man skal gjøre, og hvilken kontakt man har hatt med hver enkelt. Sakkyndig A nevnte følgende som viktig i denne sammenhengen: *Det er viktig å være åpen og ikke ledende i forhold til ikke å utøve press på autoritetstro mennesker, som da kan holde tilbake viktig informasjon”.*

Sakkyndig A beskrev sin rolle som en blandning mellom rådgiver og kliniker. Sakkyndig B framholdt ivaretagelsen av partene som viktig i prosessen, også idet viktigheten av å være empatisk og lyttende er viktig for at partene i neste omgang kan klare å lytte til motparten, og til sakkyndiges råd og vurderinger. Han framholdt videre: *”Hvis partene forstår at jeg har hørt deres syn, så er det også lettere for dem å akseptere at jeg er uenig med dem.”* I den forbindelse ble også viktigheten av at sakkyndige begrunner sine vurderinger understreket.

De sakkyndige nevnte også at en del av deres rolle består i å være rådgiver for dommeren, å mekle mellom partene, og å komme med forslag til løsninger. Sakkyndig A nevnte viktigheten av å være ydmyk i forhold til sine avveininger. *”Som sakkyndig danner man seg ganske fort et bilde av hvor saken står og om hva som er mulig. Utfordringen ligger i å holde et åpent sinn til tross for sitt førsteinntrykk, for viktig informasjon som kan dukke opp. Jeg er opptatt av å være ydmyk. Avveininger kan være vanskelige, og utfallet i noen saker kunne kanskje gått begge veier i noen tilfeller.”* Sakkyndig A framholdt videre sakkyndigrollen som særlig viktig når det er snakk om avvik: *”Det er når det er avvik at et sakkyndig perspektiv er særlig viktig – når man må gjøre utredninger, intervjuer og gjøre sannsynlighetsvurderinger. Å vurdere normalpsykologi opp mot normalpsykologi, det kan nesten en legmann gjøre”.*

Arbeid med partene

I tillegg til mer overordnede ting som åpenhet omkring rolle og prosess, tydelighet, nøytralitet, lydhørhet og ydmykhet i forhold til vurderingene man gjør, nevnte flere av de sakkyndige noe mer om hvordan de konkret gikk til verks i forhold til partene, i forhold til å ivareta intensjonene i lovverket. Kontakten med partene mellom møtene ble av de sakkyndige nevnt å være samtaler, eventuelt hjemmebesøk og telefonoppfølging for å gi råd og veiledning. De fleste nevnte at omfanget og type kontakt ble avtalt i møtene, for å ha en mest mulig åpen prosess.

Når det gjaldt interaksjonen mellom sakkyndig og partene i retten ble det nevnt at det var virkningsfullt å få fokus på barnet i starten av møtet, enten ved å få foreldrene til å beskrive barnet i første møte, eller i neste møte at sakkyndige beskriver samtalen med barnet, og hvordan dette tolkes. Sakkyndig C sa det slik: *”På det andre møtet begynner jeg konsekvent med å beskrive det barnet jeg ser – dets ønsker og behov. Å snakke om barnet treffer både mor og far emosjonelt på en annen måte enn når de snakker om seg*

selv eller den andre. De er ikke i forsvars- eller angrepsposisjon når det gjelder barnet. De er jo begge her på grunn av barnet, men det er noe de ofte må minnes på.” Andre virkemidler var å normalisere – for eksempel det at man har to forskjellige virkelighetsoppfatninger. Videre ble virkemidler som å få partene til å se situasjonen i et lengre perspektiv, og få dem til å tenke over konsekvensene av en langvarig konflikt nevnt som virkningsfullt. Sakkyndig B nevnte viktigheten av å ansvarliggjøre partene: *”Hvis rus eller vold er et tema spør man parten det gjelder hva han eller hun kan gjøre for at det skal bli et trygt samvær for barna, og at den andre parten kan føle seg trygg i forhold til det.”* Det ble nevnt at partene aktiviseres og ansvarliggjøres i sitt arbeid med løsningsalternativer. Sakkyndig C sa at hun gjorde det slik: *”Jeg setter alltid fram to alternativer så partene kan få litt å tenke på, og slik at det tydeliggjør at det ikke er sånn – ..dette syns den sakkyndige er best.”*

To av de sakkyndige nevnte at de hadde opplevd situasjoner der de har merket at en av partene er tilbakeholdne med informasjonen de gir i retten, men at de på ulike måter kunne gå i dialog med den det gjaldt. Sakkyndig C: *”Hvis man for eksempel får en mistanke om at kvinnen holder tilbake viktig informasjon, men ikke sier noe i retten, så kan man spørre om det er noe som hun kunne tenke seg å fortelle som hun ikke vil si i plenum. Så kan hun jo svare ja på det.”*

To av de sakkyndige vektla det å undersøke nøye om partene er komfortable med avtalene som inngås. Sakkyndig A nevnte også at det er viktig å alltid prøve å finne fram til foreldrenes ressurser, og ikke bare fokusere på lyter og tilkortkomming: *”Det er jo viktig å belyse foreldrenes ressurser, og det er jo mange som har noen også. En del av de fedrene som er beskrevet som bøfler, de er ikke bare bøfler – de kan jo vise seg å ha en del å by på også.”*

Arbeid med barn

Kvantitative resultater

I forhold til arbeid i og mellom rettsmøtene viser resultatene at i tre av de tre siste sakene har 29 (76 %) av 38 sakkyndige samtaler med barna. 24 (73 %) av 33 sakkyndige oppgir å gi konkrete råd og veiledning. Over halvparten av de sakkyndige har følger aktivt opp saken mellom rettsmøter med samtaler og observasjoner, over

halvparten mekler mellom partene i eller mellom rettsmøtene. Kun et fåtall av de sakkyndige oppgir at de leverer en skriftlig redegjørelse (Tabell 25).

I forhold til arbeid med barn viser de kvantitative resultatene at 22 (60 %) av 38 sakkyndige har eksplisitt mandat til å snakke med barnet i tre av de tre siste sakene. I tre av de tre siste sakene informerer 29 (74 %) av 38 sakkyndige barnet om samtaleens intensjon, og om lag halvparten av de sakkyndige oppgir å spørre barnet om dets mening, snakket med barnet i hjemmet, samt gjennomføre flere samtaler med barnet (Tabell 26).

Kvalitative resultater

Detaljnivået og vektleggingen av temaet varierte mellom de sakkyndige. De av de sakkyndige som i sitt daglige virke arbeidet mye med barn, ungdom og familier gav aller flest opplysninger om metodikk. Alle de sakkyndige opplyste at de alltid snakker med barna, ofte også de under 7 år. Alle brukte observasjon og samtale som metode. Sakkyndig C opplyste at hun som regel gjennomførte samtaleene både med barna og partene i *hjemmet* hos hver av partene. Det ble ellers opplyst at arbeidet kan innebære telefonkontakt med foreldre mellom møtene og samtaleene, og innhenting av komparentopplysninger forekommer av og til. Sakkyndig C framholdt imidlertid i denne sammenheng: *"Å snakke med andre medlemmer av familien hører mer hjemme i en tradisjonell utredning. Det hender at jeg snakker med steforeldre, og med barnehage og skole – sistnevnte særlig i de tilfellene der det er snakk om en stor forandring i samværsavtalen."* Hun opplyste videre at første samtale med barnet vanligvis ble gjort med en forelder til stede, for å trygge barnet. Deler av første samtale kunne bli ført i enerom, og andre samtale i enerom – alt etter hva som ble avtalt på forhånd. De sakkyndige vektla også viktigheten av å sjekke ut hva barnet vet fra før om intensjonen med samtalen, og samtidig selv utdype dette for barnet. De samme nevnte også viktigheten av å understreke for barnet at de kan si noe hvis de vil – de *må* ikke. De fleste oppga også å gå ganske konkret til verks i samtaleene. Sakkyndig B: *"Med de barna som er over 7 år kan jeg spørre ganske direkte, og strukturerer samtalen rundt det som er saken. Med førskolebarna snakker jeg litt rundt saken. Jeg spør om hvordan de har det, og i mindre grad om hva de vil – med mindre det er snakk om barn som er helt tydelige på hva de vil."* Sakkyndig B brukte det å skrive notater under samtalen som en metode i seg selv: *"Når de har sagt en ting, så noterer jeg. Jeg fyrer ikke løs med neste spørsmål. Det blir en liten pause fordi jeg må skrive ned – og da kommer det*

jo ofte litt til. Og så blir det jo også litt mer ro over det.” To av de sakkyndige nevnte også at de alltid ville ta en oppsummering til slutt, og sjekke ut med barnet om de har oppfattet deres ønsker og meninger riktig, og at selv om de ikke var pålagt det, ville de lage et referat av samtalen med barna og gi dette til dommeren.

De sakkyndige varierte i forhold til vektleggingen av å skulle snakke med partene og barnet *før* første rettsmøte. De fleste sakkyndige uttrykte imidlertid at de som en hovedregel snakket med barna *mellom* rettsmøtene. Sakkyndig A: *”Av og til så ber dommeren meg å snakke med partene og barna på forhånd. Det har jeg vært litt restriktiv til, fordi jeg syns det er greit å få kontraktfestet på første møte hva jeg skal brukes til. Jeg snakker svært sjelden med barna før første rettsmøte, fordi jeg vil ha et bilde av saken, og høre partene forklare seg i forhold til hva konflikten mellom dem handler om.”* De fleste sakkyndige nevnte i den forbindelse også tolkningsprosessen. Sakkyndig A: *”Det er svært viktig å tolke det barna sier, og sammenholde dette med opplysninger som barnets alder og lojalitet i forhold til foreldrenes standpunkter.”*

De sakkyndige varierte videre i sin opplevelse av hvorvidt barn har meninger i forhold til bosted og samvær. Sakkyndig B hadde følgende erfaring: *”Det varierer veldig hvor mye barna vil snakke, og det er ofte begrenset det barna forteller.”* Sakkyndig C hadde en annen opplevelse av dette: *”De fleste barn har jo en del meninger, og det synes jeg er interessant. Særlig barn som har erfaring fra samvær har meninger om hvordan de vil ha det.”* Sakkyndig A vektla i tillegg følgende i forhold til barns meninger: *”Det er jo veldig viktig å huske – det er jeg opptatt av - at noen barn har ingen preferanser, mens andre ikke vil ta stilling – og det er viktig for dem. Andre igjen er kjempeklare i sine standpunkt, særlig i samværsaker.”*

Utfordringer og etikk

Kvantitative resultater

I forhold til spørsmål om fagetiske utfordringer oppgir 8 sakkyndige at den største fagetiske utfordringen er å bidra til løsninger når saken ikke er godt nok belyst (Tabell 23).

Kvalitative resultater

I den kvalitative delen av undersøkelsen fant man at det de fleste opplevde som vanskeligst var avveiningen i forhold til hvor lang tid man skal gi en prosess i arbeidet mot et forlik, og når man bør avslutte og si at saken trenger en hovedforhandling. To av de sakkyndige nevnte i den forbindelse at det av og til er vanskelig å vurdere hva som er realistisk gjennomførbart for partene, og videre at det er utfordrende å avgjøre om man presser partene for mye i forhold til forlik. To nevnte at det kan være utfordrende å avgjøre hva som er barnets beste. To av de sakkyndige nevnte videre at det kan være utfordrende å holde fokuset på barnet, særlig der det hele tiden er stort fokus på foreldrekonflikten. Det å avveie hvor mye informasjon som skal innhentes, og hva som er relevant informasjon, ble beskrevet som utfordrende av sakkyndig C. Sakkyndig A nevnte en lignende utfordring i forhold til skriftliggjøring – avveiningen av hva som skal *med* i et referat (eller i en sakkyndig rapport), for eksempel av privat informasjon om partene, og hva som skal *utelates*.

Andre fagetiske utfordringer som ble nevnt var å beholde nøytraliteten - å hele tiden holde et åpent sinn gjennom prosessen få et nyansert bilde av begge partene, både styrker og svakheter. To av de sakkyndige nevnte utfordringer forbundet med arbeidet med partene. Sakkyndig B sa det slik: *”Det er en fagetisk utfordring å behandle folk med respekt, vise empati og ivareta deres integritet.”* To av de sakkyndige (C og D) nevnte at det kunne være utfordrende hvis en av partene stiller i retten uten prosessfullmektig. Sakkyndig D: *”Hvis en part stiller uten prosessfullmektig, så kan det bli et etisk dilemma for de andre profesjonelle aktørene, særlig for dommeren og den sakkyndige, og særlig hvis en ser at parten kanskje ikke klarer å ivareta seg selv og sine interesser godt nok.”*

De profesjonelle aktørenes erfaring med de andre yrkesgruppene og tingrettene

De kvantitative resultatene som presenteres her er basert på spørsmål til dommere, advokater og sakkyndige om deres erfaring med de andre yrkesgruppene, samt deres erfaring med tingrettene.

I den kvalitative delen av undersøkelsen ble informantene bedt om å dele sine erfaringer med samarbeidet mellom de andre profesjonelle aktørene. Utgangspunktet var å få et bredere av praksis i barnelovsakene med saksforberedende rettsmøter, samt få innblikk i hvilken praksis som etter informantenes syn fungerer bra eller mindre bra.

Spørsmålene dreide rundt hvordan informantene opplevde de andre profesjonelle aktørene sin rolle og praksis, positive og negative erfaringer, samt likheter og forskjeller i forhold til praksis og samarbeid. Informantene delte også sine erfaringer rundt likheter og forskjeller ved tingretter.

Erfaringer med dommerne

Kvantitative resultater

Resultatene viser at 18 av 29 advokater (62 %) oppgir å ha blandede erfaringer med dommerne, mens 20 av 38 sakkyndige (53 %) oppgir å ha svært positive erfaringer, og de resterende 18 sakkyndige oppgir å ha positive erfaringer med dommerne (Tabell 27).

Kvalitative resultater

De sakkyndige og advokatene som uttalte seg om samarbeidet med dommeren, og dommernes rolle var i all hovedsak positive. To av advokatene hadde også noen negative erfaringer.

Sakkyndig C beskrev dommerens rolle som leder av møtet og at dommeren er den som korrigerer partene. Hun beskrev videre i forhold til samarbeid: *”Jeg og dommeren deler ofte på rollene, og vi diskuterer alltid hvordan vi skal gjøre ting både i forkant av møtet og midt i. Vi avtaler av og til at jeg fokuserer på barnet, og dommeren fokuserer på partene. Under møtet kan dommeren ha den rollen som ikke mener så mye. Den rollen kan jeg få. Jeg opplever at rollene er klart fordelt, og at jeg og dommeren har en fin arbeidsfordeling. Jeg opplever ikke at det er for tett samarbeid, og vi er jo åpne på hvordan vi jobber.”* Advokat C opplevde at dommernes fokus på barnets beste kan variere, mens en av de sakkyndige opplevde at de aller fleste dommerne klarer å holde barnets perspektiv.

Som med de andre profesjonelle aktørene, så ble det også beskrevet personlighetsmessige forskjeller blant dommerne. Flere av informantene, deriblant dommerne selv, nevnte at dette kan sette preg på rettsmøtene. De fleste informantene beskrev dommerne som forskjellige når det gjelder tålmodighet, om de liker meklerrollen og formalitetsnivå. Dommer C opplevde det slik: *”Jeg tror at jeg og mine dommerkolleger praktiserer rimelig likt, men det finnes forskjeller. Noen liker for eksempel rettsmekling, andre ikke.”* En av de sakkyndige opplevde at dommerne varierte i forhold til hvor mye de styrer samtalene, og hvor mye de lar den sakkyndige

slippe til. Andre forskjeller som ble beskrevet var dommernes utforming av sakkyndiges mandat.

Flere av informantene ga uttrykk for at forskjeller i stil er uproblematisk. Sakkyndig C hadde følgende erfaringer: *"Jeg synes forskjellene mellom dommerne her ved tingretten går mer på stil enn innhold. Både den mer joviale og den mer formelle stilen har sine styrker og svakheter."* Informantene varierte i forhold til hvor stort samsvar de syntes det var mellom dommerne. Meningene var delte i forhold til hvorvidt dette kunne påvirke prosessen i vesentlig grad. Advokat A opplevde det slik: *"Jeg tror at det kan være stor forskjell fra en dommer til en annen hvordan både advokater, sakkyndige og partene opplever stemningen, og hvordan man opplever at man blir forstått av dommeren. Noen dommere er jo veldig tålmodige med å la folk få fortelle om ting som egentlig ikke har noe med saken å gjøre, mens andre avskjærer dem. Jeg tror ikke at disse forskjellene har avgjørende betydning for resultatet."* Dommer B mente imidlertid at den enkelte dommers personlighet spiller en stor rolle i sakene. Advokat B mente at en mer uformell stil ga bedre grobunn for diskusjon.

To av de sakkyndige opplevde en viss kjønnsforskjell mellom dommerne. Sakkyndig A sa det slik: *"Kvinnelige dommere har kanskje enda mer teft for barnets perspektiv, mens mannlige dommere er mer forretningsmessige. Noen dommere, oftest menn, kan være veldig løsningsorienterte mens andre dommere er mer tålmodige."* Ut over personlighetsmessige forskjeller nevnte informantene at erfaring og alder er faktorer som spiller inn. Erfarne dommere ble beskrevet som tydeligere og ryddigere, og tre av informantene fra alle tre gruppene mente at alder spilte inn i den forstand at man bedre kan sette seg inn i partenes og barnas situasjon.

Erfaringer med advokatene

Kvantitative resultater

Resultatene viser at 19 (61 %) av 31 dommerne mener å ha blandede erfaringer med partenes prosessfullmektige. 13 (34 %) av 38 sakkyndige mener det samme. 20 (53 %) av 38 sakkyndige mener å ha positive erfaringer med partenes prosessfullmektige, mens 11 (36 %) av 31 dommere mener det samme. Ingen rapporterer at de har negative erfaringer med partenes prosessfullmektige (Tabell 28).

Kvalitative resultater

Når det gjaldt samarbeidet med advokatene, så var alle de sakkyndige og alle dommerne i hovedsak positive. De fleste informantene, med unntak av en dommer og en advokat, hadde imidlertid også erfart advokater som ikke var så dyktige.

Dommer B uttrykte det slik: *”Jeg synes advokatens rolle er viktig – når du har en god advokat. Som en hovedregel fungerer advokatene bra. Advokaten kan hjelpe klienten til å se hva som er viktig, og realitetsorientere klientene i forhold til hva som er mulig å oppnå. Det er også viktig for parten å ha en person som kan hjelpe seg, og som man kan diskutere med i pausene. Det er noen advokater som har spesialisert seg på denne sakstypen som er veldig flinke. Vi har et greit forhold til advokatene. Advokatene har mange roller og funksjoner i en slik sak”*

Alle de sakkyndige opplevde advokatens rolle og perspektiv som svært viktig. De fleste informantene opplevde det som uheldig hvis en av partene stiller uten prosessfullmektig. Sakkyndig C sa det slik: *”Jeg har opplevd en gang at en part stilte uten prosessfullmektig. Vedkommende var svært ressurssterk, men jeg syntes ikke det var bra, og jeg ville ikke anbefale noen det. Det kan fort bli emosjonelt, og det er lettere å holde hodet kaldt hvis man har en advokat med.”* Dommer B hadde følgende erfaring: *”Det blir litt skjevt, litt ubalanse, hvis ikke begge stiller med advokat.”*

De fleste informantene nevnte at det er et mindretall av advokatene som ikke er like dyktige. De kan i for liten grad ha informert klientene på rettsprosessen, ikke opptre i samsvar med intensjonene, og opptre konflikt drivende. Det ble nevnt at dette kunne henge sammen med manglende erfaring, personlighet, kjønn (da at mannlige advokater i for stor grad kunne være for løsningsorientert eller opptre som ”forretningsadvokater”), og alder. Dommer A beskrev det slik: *”Advokaten har ansvar for å se barnets beste, i tillegg til å ivareta sin klients interesser. Det hender jeg må minne noen advokater på hvilke interesser vi er her for å ivareta, og hva som er intensjonen med ordningen.”* En annen av de sakkyndige mente partene er sårbare for hva slags advokat de får. Dommer A var inne på samme tanke: *”Med jevne mellomrom så har du saker som burde blitt forlikt, men som ikke blir det fordi advokaten gir et feilaktig råd til klienten sin. Klienter følger jo gjerne det advokaten sier, men i denne sakstypen her, så får det jo alvorlige konsekvenser hvis du får en advokat med dårlig skjønn. Jeg tror at alle advokatene er*

kjent med intensjonene bak ordningen, men at de feilvurderer og har dårlig skjønn. De tror klienten deres har en god sak.”

Sakkyndig A beskrev også om motsatt erfaring der advokater i noen tilfeller blir for lydøre *”Jeg har opplevd at noen advokater kanskje blir litt vel tjomslige i forhold til meg som sakkyndig. Faren er da at de kan bli ukritiske i forhold til de sakkyndiges meninger.”* Flere av informantene nevnte videre at samarbeidet mellom advokatene i hovedsak begrenser seg til arbeidet i retten. Slik beskrev sakkyndig C det: *”Jeg har sjelden kontakt med advokatene mellom møtene. Dette er kun i spesielle tilfeller vedrørende praktiske forhold. Vi diskuterer aldri selve saken. Jeg vet at dommeren og advokaten har hatt møter noen ganger, kanskje særlig der det ligger an til å bli en avtale utenom rettsmøtet”*.

Erfaringer med de sakkyndige

Kvantitative resultater

Resultatene viser at alle dommerne foruten om en har positive erfaringer med sakkyndige (Tabell 29). Resultatene viser at den største andelen, 13 (45 %) av 29 advokater oppgir å ha blandede erfaringer, mens 12 (41 %) advokater oppgir å ha gode erfaringer med de sakkyndige (Tabell 29).

Kvalitative resultater

Alle advokatene og dommerne beskrev i all hovedsak at de hadde svært god erfaringer i forhold til samarbeidet med de sakkyndige. Ingen av dommerne beskrev negative erfaringer, mens alle advokatene kunne fortelle om blandede erfaringer.

En av dommerne beskrev at de sakkyndige tar mye ansvar for de løsningene de presenterer. Dommer A sa at han hadde inntrykk av at folk flest har tillitt til de sakkyndige, at de sakkyndige gir råd som får partene til å tenke selv. Og at han som advokat ofte anbefalte sine klienter å følge den sakkyndiges vurderinger og råd.

Advokatene hadde imidlertid også blandede erfaringer. Advokat B mente at de fleste sakkyndige var flinke men at det kunne være stor forskjell på dem i forhold til tydelighet. Advokat B beskrev følgende: *Hvis den sakkyndige er tydelig, så få de ofte en mer sentral rolle av dommeren. Det har jeg sansen for. Ikke alle sakkyndige er like dyktige. Noen sakkyndige er vanskelige å tyde og bidrar lite. Det virker som de er opptatt av ikke å inhabilisere seg selv. Min erfaring er at de sakkyndige ikke*

inhabiliserer seg selv, selv om de er klare og tydelige.” Alle advokatene hadde erfaringer med sakkyndige som de hadde opplevd som utydelige.

Også dommerne opplevde at det var personlighetsmessige forskjeller på de sakkyndige, og beskrev at dette ble tatt hensyn til når de kontaktet sakkyndige for oppdrag i retten. Dommer B: *”Hvis partene får tillit til den sakkyndige, så lykkes man oftere. Noen ganger kan det hende at man bruker feil type sakkyndig på feil sak. Det er noe vi tenker igjennom når vi velger ut sakkyndige i enkelte sakstyper – at jeg tror denne sakkyndige vil passe veldig godt til å gå inn i denne konflikten.*” En av advokatene opplevde også at det kunne variere om den sakkyndige og klienten kom overens.

Dommer A beskrev samarbeidet med de sakkyndige slik: *”Ofte her jeg avtalt at den sakkyndige kjører inn spørsmål der den sakkyndige synes det er hensiktsmessig. De sakkyndige har blitt rutinert på dette her etter hvert, så det faller seg liksom naturlig når de kommer med innspill og spørsmål, oppsummeringer, råd, vink eller forklaringer.*”

I forhold til spørsmålet om samarbeidet mellom dommer og sakkyndig kan bli for tett, mente dommer A at han ikke hadde opplevd samarbeidet som for tett. Sakkyndig A mente at det var problemstillinger man måtte ha et bevisst forhold til og beskrev det slik: *”Det er en fordel at man utvikler et godt samarbeid med dommere, men det er også viktig at man varierer mellom dommerne for ikke å bli for samkjørt med noen få. Hvis man blir for samkjørte, så kan man begynne å tenke veldig likt.*” Advokat A hadde følgende meninger omkring dette spørsmålet: *”Jeg tror at et nært samarbeid mellom dommer og sakkyndig kan være en styrke i disse sakene. Dommeren søker jo råd hos den sakkyndige. Jeg tror arbeidsformen fungerer helt utmerket”.*

Erfaringer med tingrettene

Kvantitative resultater

Resultatene viser at 13 (46 %) av 28 advokater og 14 (44 %) av 32 sakkyndige mener det er store forskjeller mellom domstolenes håndtering av saker som behandles etter barneloven. 4 advokater og 3 sakkyndige mener det er svært store forskjeller (Tabell 30).

Kvalitative resultater

Informantene ble spurt om de hadde opplevd store forskjeller mellom ulike tingretter. Gjennom intervjuene med dommerne som representerte to tingretter, åpenbarte det seg i tillegg noen variasjoner i praksis. I all hovedsak opplevde informantene at det var få forskjeller mellom tingrettene.

Ved en av tingrettene ble de saksforberedende møtene konsekvent avviklet i møterom der dommer og sakkyndig sitter ved endene av bordet, mens partene og deres advokat er plassert midt i mot hverandre på bordets langsider. En av dommerne forklarte at tanken bak å ha en slik form var at de mindre formelle omgivelsene ville understreke at det var et forliksmøte, og at det ville virke positivt inn på partenes deltakelse og ansvarsfølelse for prosessen. Ved den andre tingretten har man en mer formell tilnærming. Dommer C: *"Til å begynne med var vi litt usikre på om vi skulle ha de saksforberedende møtene i et møterom, slik som ved rettsmekling, men vi har endt opp med å avvikle møtene i en liten rettssal."* Det var også andre forskjeller vedrørende hvor nært praksis ligger opp til en vanlig retts sak. Dommer C fortalte: *"Noen ganger tar man formelle forklaringer. Dette er i tilfeller hvor partene har lyst til å gi partsforklaring, og da gir en rettssal den rette settingen."* Ifølge en av advokatene varierte det mellom tingrettene om man ble bedt om å holde et innledningsforedrag eller ikke. Ved tingretten der de avviklet møtene i en mer uformell atmosfære, forklarte dommer A om advokatenes rolle: *"Etter innledningen får advokatene ordet først i 1-2 minutter, for å dra rammene rundt saken, og så bruker jeg litt tid på å stille spørsmål til partene. Jeg prøver å nedtone advokatenes rolle i retten. Det er partene som skal ha den store rollen."*

En annen ting som varierte mellom tingrettene var hvorvidt sakkyndige intervjuet partene og/eller barnet før, eller etter første rettsmøte. Dommer C: *"Før det første møtet har den sakkyndige snakket med ungene. Det lages referat fra denne samtalen, og partene har fått dette referatet i forkant av møtet."* En av de sakkyndige fortalte at han av og til ble bedt om å snakke med partene før første rettsmøte, og av og til med store barn. To av de andre sakkyndige snakket sjelden eller aldri med partene, og aldri med barna før første rettsmøte, såfremt ikke meget spesielle grunner tilsa det. Årsaken til dette var at det ble opplevd som gunstigere å få diskutert og klargjort i plenum hva sakkyndige skulle gjøre før neste møte. En av de sakkyndige forklarte videre at å ha et bilde av konflikten og foreldrenes posisjon var nyttig i forhold til intervjuet med barnet,

og tolkningen av barnets ytringer. Dommer B uttrykte følgende: *"Etter diskusjon med sakkyndige, så har vi en praksis med at det ikke gjøres noe sakkyndighetsarbeid før første rettsmøte. Hvis det kommer fram at det er en krisesituasjon, eller at barn har veldig stort behov for å bli hørt, så kan vi gjøre det."* Dommer A uttrykte imidlertid at samtaler før første møte kunne være gunstig i forhold til å spare tid: *Jeg syns at i noen tilfeller så kan man like godt snakke med barna før, for da sparer du tid. Da kan man kanskje få til en endelig avtale allerede i første møte. Noen av sakene er slett ikke så kompliserte, og kan utmerket godt løses på førts rettsmøte. Forlik på første rettsmøte kan være aktuelt hvor det ikke er nødvendig å høre barnet - for eksempel hvor du har barn under 7 år, og i de sakene det ikke er snakk om omfattende endringer."* Dommer C hadde følgende erfaringer: *"Jevnt over løses saken etter ett saksforberedende rettsmøte, men det kan være noen flere. Vi har nest aldri mer enn 2-3 møter, oftest bare ett. Vi er i noen tilfeller litt skeptisk til at det legges opp til at man skal prøve og prøve, og skal komme igjen ganske mange ganger. Da pleier jeg å si at egentlig så er jeg litt reservert til at man skal parkere saken her. At det kanskje blir for bekvemt å kunne komme tilbake når man ikke klarer å løse konflikter. Det fratar partene ansvar for selv å takle problemene. Det blir for lett vint."*

Diskusjon

Formålet med denne undersøkelsen var å evaluere praksis etter de nye saksbehandlingsreglene for barnefordelingssaker § 61 (Lov om barn og foreldre, 1981). Hovedproblemstillingene for evalueringen var: 1. Har de nye saksbehandlingsreglene virket etter intensjonene? og 2. Er saksbehandlingspraksis i tråd med intensjonene bak de nye saksbehandlingsreglene? I det følgende vil resultatene bli diskutert i lys av lovendringens intensjoner, de ulike virkemidlene som lovendringen har lagt til rette for, samt implikasjoner som har vært rettet mot de nye saksbehandlingsreglene. Hovedresultatene presenteres i forhold til følgende underproblemstillinger:

1. *Har det blitt flere forliksløsninger i sakene, og har saksmengden økt?*

Andelen fulle rettsforlik økte fra år 2002 til år 2005. I 2005 endte om lag 80 % av sakene som ble behandlet etter § 61 nr. 1 med rettsforlik i hele saken, noe som er i tråd med resultatene fra prosjektet "Fra konflikt til forsoning" (Rønbeck, 2004). I forhold til saksmengden i barnefordelingssakene viste de kvantitative resultatene at saksmengden for retten hadde økt, og da mest i perioden 2002 til 2005. Om antall saker *i sin helhet* har økt er ikke mulig å svare på, da det ikke er mulig å foreta direkte sammenligninger av gammel og ny ordning.

2. *Rettsens form: Hvor stor er variasjonen mellom tingrettene?*

Resultatene støtter opp om tidligere erfaringer (for eksempel Lassen og Larsen, 2005) ved at det er forskjeller mellom de ulike tingrettene i forhold til valg av lokaler for avviklingen av møtene. Man fant at dommerens utøvelse av rollen som rettsens leder og administrator er avgjørende for om rettsens formelle og autoritative form ivaretas. I den forbindelse tillegges det mindre vekt om de saksforberedende møtene avvikles i møterom eller rettssal.

3. *Dommerrollen: Hvor stor variasjon er det i forhold til hvordan meklingene gjennomføres?*

I forhold til valg av virkemidler var det variasjoner i dommernes praksis, for eksempel i forhold til oppnevning av sakkyndig og utforming av sakkyndiges mandat. Sistnevnte eksempel handlet i hovedsak om sakkyndighetsarbeidet ble igangsatt *før* eller *etter*

første rettsmøte. De var også forskjeller i dommernes tålmodighet under saksbehandlingsprosessen. De kvantitative resultatene viste at kun et fåtall saker hadde tre rettsforberedende møter. Omlag halvparten av sakene ble løst etter kun ett møte, og nesten alle sakene innen to møter. Resultatene viste videre at kun en tredjedel av sakene var løst innen tre til seks måneder. I sakene hvor det var oppnevnt sakkyndig var saksbehandlingstiden jevnt fordelt fra mindre enn tre måneder til over ni måneder. I omlag tre fjerdedeler av sakene hvor det ikke var oppnevnt sakkyndig var saksbehandlingstiden på under tre måneder.

4. Bruk av sakkyndig

Bruken av sakkyndige har økt betraktelig fra 2002 til år 2005. I 2005 var det oppnevnt sakkyndig i tre fjerdedeler av sakene, mens andelen var en tredjedel i 2002. Halvparten av dommerne ga uttrykk for at tilgangen på sakkyndige er god, og kun et fåtall vurderte den som dårlig. I forhold til sakkyndiges rolle fremhevet de selv i størst grad deres rolle som barnets talsmann, samt pliktene de har til å ivareta barnets perspektiv gjennom hele saksbehandlingsprosessen. Omlag halvparten av dommerne oppga at de sakkyndige som regel hadde fått mandat til å snakke med barnet før første rettsmøte.

5. Hva kjennetegner sakene og hvilke saker egner seg i mindre grad for forliksløsninger?

Resultatene avdekket at de profesjonelle aktørene stort sett var enige om hvilken problematikk som gjør saker lite egnet for behandling etter § 61 nr. 1. I den forbindelse ble særlig saker hvor det framkommer mistanker om seksuelle overgrep trukket fram. I forhold til forekomst av alvorlig problematikk i sakene hadde de profesjonelle aktørene, og da særlig de sakkyndige og advokatene forskjellig erfaring. I følge de sakkyndige forekommer alvorlig problematikk som rus, vold og seksuelle overgrep ofte, mens advokatene hevdet at dette forekommer relativt sjelden.

6. De profesjonelle aktørene sine erfaringer i forhold til de nye saksbehandlingsreglene

De profesjonelle aktørenes tilfredshet med de nye saksbehandlingsreglene var overveiende positive, og til dels svært positive. Noen få oppga at de hadde delte erfaringer. I forhold til hvilke virkemidler som er virkningsfulle ble særlig det å bruke tid trukket fram, for eksempel ved det å kunne prøve ut midlertidige avtaler. I følge de profesjonelle aktørene forekommer forlikspress i liten grad. I forhold til om sakene blir

tilstrekkelig opplyst oppga dommerne, sakkyndige og halvparten av advokatene at de sjelden var usikre. En del advokater hadde imidlertid av og til følt seg usikre i forhold til dette. Det å avgjøre hvor lang tid man skal bruke i en prosess mot forlik, å skulle gjøre vurderinger av barnets beste, samt saker hvor én eller flere har fremmedkulturell bakgrunn var noen av utfordringene ved de nye reglene som ble trukket fram. I følge de profesjonelle aktørene blir barnets beste ivaretatt i høy grad i saker etter de nye saksbehandlingsreglene. Etter deres skjønn evner man også å oppnå betydelig grad av konfliktreduksjon i sakene. De profesjonelle aktørenes erfaringer med hverandre varierte noe. Erfaringene med sakkyndige var overveiende gode. De sakkyndige var meget positive til dommerne, mens mange av advokatene hadde blandede erfaringer. I forhold til advokatene hadde de sakkyndige relativt positive erfaringer. Dommerne hadde imidlertid mer blandede erfaringer med advokatene.

Saksmengde og andel av forlik i sakene

I forhold til intensjonen om å oppnå bærekraftige forlik viste de kvantitative resultatene at andelen fulle rettsforlik økte fra år 2002 til år 2005. I 2005 endte om lag 80 % av sakene som ble behandlet etter § 61.1 med rettsforlik i hele saken, noe som er i tråd med funnene fra prosjektet "Fra konflikt til forsoning" (Rønbeck, 2004). Av de sakene hvor man gikk over fra saksbehandling etter § 61.1 til § 61.3 (hovedforhandling), endte om lag halvparten med rettsforlik i hele saken. Svært få saker gikk direkte til hovedforhandling i 2005. Både i 2002 og 2005 var forliksprosenten høyere i de sakene hvor det var oppnevnt sakkyndig.

I de kvalitative intervjuene gav alle de profesjonelle aktørene uttrykk for at forliksprosenten er høy. De sakkyndige var noe mer konservative i sine anslag sammenlignet med dommerne og advokatene. Dette kan muligens forklares ved at de sakkyndige informantene ikke var representative, både i forhold til antall og ved at de var spesielt utvalgt på bakgrunn av sin brede erfaring med barnesaker. Den sakkyndige som var mest konservativ, er også en som ofte forespurt i saker med særskilt/vanskelig problematikk, noe som kan forklare at han hadde et relativt lavt anslag i forhold til andel av fulle forlik i sakene. Det ble videre nevnt at det ikke oppnevnes sakkyndig i alle saker, og da særlig ikke i de enkle sakene som dommerne og advokatene vurderer som svært nær en forliksløsning. Man kan anta at disse sakene oftest ender med forlik. I så

fall vil ikke de sakkyndiges erfaringsgrunnlag representere hele spektret av saker som behandles i retten.

I forhold til saksmengde for retten viste de kvantitative resultatene at denne har økt, og da mest i perioden 2002 til 2005. I forbindelse med de kvalitative intervjuene ga dommerne uttrykk for at det er en økning i antall saker. Dette ble blant annet forklart med at terskelen for å få saken behandlet av domstolen har blitt lavere som følge av at systemet har blitt mer tilgjengelig. Tilgjengeligheten er økt ved at saksbehandlingsprosessen er forenklet i form av forenklet stevning og dom uten hovedforhandling, at saksbehandlingsprosessen har blitt billigere for partene som følge av at staten dekker utgiftene til sakkyndig (ikke ved hovedforhandling), samt at fylkesmannsbehandlingen av barnefordelingssaker er avviklet.

En sammenligning av tallmaterialet før og etter den formelle innføringen av de nye saksbehandlingsreglene lar seg vanskelig utføre. Til dette trenger man for det første tallmateriale fra Fylkesmennene. Videre er ny saksbehandlingspraksis og gammel praksis (både i retten og hos Fylkesmannen) så ulik, at direkte sammenligninger ikke er mulig. For å få et svar på dette spørsmålet kunne man gjort sammenligninger i forhold til saker innenfor samme ordning, for eksempel ved de tingrettene som har praktisert lengst etter ordningen; Indre Follo tingrett, Oslo tingrett og Trondheim tingrett. Man kan også samle inn data fra tingrettene når tallmaterialet fra 2007 foreligger, og gjøre en sammenligning mellom årene 2005 og 2007.

Andre faktorer må tas høyde for i denne beregningen. For eksempel ble meklingsordningen redusert fra 3 timer til 1 time obligatorisk mekling fra januar 2007. Man kan tenke seg den muligheten av at en konflikt i øyeblikket er så stor, at rettens vei vurderes umiddelbart, og mekling kun foretas for å få meklingsattest. En annen faktor er at det ble innført obligatorisk mekling for samboere med felles barn under 16 år. Dette kan muligens medføre en høyere bevissthet rundt bosted og samværsspørsmål hos fedrene.

Noen faktorer kan muligens være indirekte faktorer på økt bruk av rettens hjelp ved barnefordelingsspørsmål. Ifølge Heggdal (2006) så man i Oslo sett en mulig økning i bruken den forenklete stevningen med forenklet tilsvar. Videre hadde man der også hatt en viss økning i selvprosjederende parter. Fra den kvalitative delen av undersøkelsen fant vi ingen indikasjoner på dette. Informantene ga uttrykk for at selvprosjederende

parter forekom, men at det ikke er vanlig. Ingen av informantene kunne bekrefte at de har opplevd en økning. Vår kvalitative undersøkelse har et begrenset utvalg, og de representerer to middels store byer i Nord-Norge. Det er muligens regionale forskjeller i forhold til hvor vanlig det er at parter fører sakene uten prosessfullmektig, men dette kan altså ikke avdekkes av data fra denne undersøkelsen.

Det kan med andre ord være mange ulike årsaker til at saksmengden til domstolen kanskje har økt etter innføringen av de nye saksbehandlingsreglene 1. april 2004. Generelt vil man kanskje kunne vente en gitt økning, gitt samfunnsendringer (som for eksempel at fedre tar større del i omsorgen for barna), økning i antall samlivsbrudd, samt regelendringer som lavere krav i forhold til obligatorisk utenrettslig mekling, samt at samboere med barn nå må mekle ved samlivsbrudd. Andre samfunnsendringer som ville vært relevante, er hvis det gjøres endringer i forhold til økonomiske forhold (stønader, skattefradrag og bidrag) som gjelder enslige foreldre.

Rettens form: Hvor stor er variasjonen mellom tingrettene?

Rettens *form*, det å trekke veksler på rettssalens alvor og autoritet, ble trukket fram som et viktig virkemiddel i evalueringen av prosjektet ”Konflikt og forsoning” (Rønbeck, 2004). I den forbindelse er tanken at rettens alvorstyngde er en medvirkende faktor for at foreldrene skal kunne flytte fokus *fra* egen konflikt *til* selve prosessen og dens mål – å ivareta barnets behov og interesser best mulig. Resultatene i evalueringen var i tråd med dette, da de profesjonelle aktørene i høy grad vektla rettens formalistiske prosess med appell til saklighet og rasjonale, som viktig og virkningsfullt.

I følge Heggdal (2006) og Kristensen (2006), tingrettsdommere ved henholdsvis Oslo- og Trondheim tingrett, er det forskjeller mellom tingrettene i forhold til hvor de saksforberedende møtene avvikles. Ved Oslo tingrett er praksis at møtene avvikles i en rettssal, mens man ved Trondheim tingrett avvikler møtene i et møterom. Denne forskjellen i praksis kom også til uttrykk i intervjuene med dommere fra de to tingrettene i Nord-Norge. Ved den ene tingretten avvikler man møtene i en liten rettssal, for best mulig å ivareta de formelle rammene. Ved den andre tingretten blir møtene konsekvent avholdt i møterom. Rasjonalet bak valg av møterom var at det er positivt for partenes deltakelse, ved at det fremmer fokuset på at man er i et forhandlingsmøte og ikke i en rettssak. Valget om å anvende møterom var videre basert på at det kan bidra til å fremme partenes delaktighet i og ansvar for prosessen. I den forbindelse har det blitt

vurdert at dommerens regi og møteledelse i tilstrekkelig grad ivaretar rettens formalisme og alvor. De ulike tingrettene legger med andre ord vekt på ulike faktorer i forhold til å ivareta samme mål – å ansvarliggjøre foreldrene. En av advokatene som ble intervjuet gav uttrykk for at forhandlingsklimaet etter hans erfaring er noe bedre i et møterom.

Det var imidlertid ingen av de profesjonelle aktørene som vektla at valg av rettssal versus møterom er av *avgjørende* betydning for prosessen. Dette tyder på at valg av lokale er av mindre betydning i forhold til å ivareta rettens formelle og autoritative form, dersom dommeren ivaretar dette gjennom god møteledelse.

Dommerrollen: Hvor stor variasjon er det i forhold til hvordan meklingsene gjennomføres?

Det er dommeren som har ansvaret for å igangsette prosessen ved å kontakte advokatene eller partene i saken for å innkalle til møte. Dommerens valg av virkemidler skal rette seg etter hva som er det beste for barnet. Hvis det vurderes å være behov for det oppnevner dommeren en sakkyndig. I så fall har dommeren også ansvaret for å utforme sakkyndiges mandat. Som møteleder har dommeren ansvaret for møtets regi, å sørge for at rettens autoritative rammer overholdes, samt at prosessen avvikles på en hensiktsmessig måte. Det er dessuten dommerens ansvar å avslutte prosessen – enten når saken vurderes som moden for forlik, eller å gjøre vurderinger i forhold til om en forliksløsning ikke er mulig og/eller realistisk.

I forhold til tidsbruk i barnefordelingssakene generelt, viste resultatene at for sakene hvor det var oppnevnt sakkyndig var saksbehandlingstiden jevnt fordelt fra mindre enn 3 måneder til over 9 måneder. I en undersøkelse blant tingrettene i Norge fra årene 1994-1996 var gjennomsnittlig saksbehandlingstid i 4-5 måneder når det var oppnevnt sakkyndig i 33 % av sakene (NOU 1998: 17 i Ot.prp. nr.29). I prosjektet "Konflikt og forsoning" ble det tilbudt inntil 3 rettsforberedende møter, med 2 måneders mellomrom, det vil si en saksbehandlingstid på om lag et halvt år (Rønbeck, 2004). De kvantitative resultatene viste at to tredjedeler av sakene ble løst innenfor et halvt år, noe som er i tråd med resultatene fra Follo-prosjektet. Resultatene viste videre at sakene uten sakkyndig hadde vesentlig kortere saksbehandlingstid.

Resultatene i den foreliggende undersøkelsen antydte at dommere har ulik praksis i forhold til ulike aspekt ved saksbehandlingsprosessen. Dette er i samsvar med Lassen

og Larsen (2005) og erfaringsartiklene til Kristensen (2006) og Heggdal (2006). De viktigste forskjellene som framkom i resultatene var valg og anvendelse av virkemidler, tålmodighet, samt forskjeller i utforming av sakkyndiges mandat.

Et eksempel på valg og anvendelse av virkemidler er om og når man snakker med barnet. I forhold til tålmodighet er et eksempel å være mer løsningsorientert versus prosessorientert. Utforming av sakkyndiges mandat handlet for det meste om man igangsetter sakkyndighetsarbeidet *før* eller *etter* første rettsmøte.

Follo-prosjektets hovedgrep var å bruke flere saksforberedende møter hvor både retten og foreldre fikk bistand fra en sakkyndig psykolog (Hagen og Rønbeck, in press). I den foreliggende undersøkelsen tydet de kvantitative resultatene på at kun et fåtall saker hadde så mange som tre rettsforberedende møter. Om lag halvparten av sakene ble løst etter kun ett møte, og nesten alle innenfor to møter. Dette er ikke i samsvar med erfaringene fra Oslo tingrett, hvor de fleste sakene i følge Heggdal (2006) er løst etter tredje rettsmøte. Etter en grundig gjennomgang av det kvantitative datamaterialet framkom det at det var variasjoner mellom ulike tingretter i forhold til antall avholdte rettsmøter. Som følge av at denne sammenligningen ble gjort mellom kun 14 tingretter, kan ikke disse resultatene betraktes som representative, men er mer å anse som et kvalitativt funn. Funnene framstår imidlertid som en god illustrasjon på forskjellene som finnes. Gjennom de kvalitative intervjuene framkom det også individuelle forskjeller mellom dommere ved de to ulike tingrettene som de representerte. Dette i form av at den ene tingretten vanligvis oppnår forlik i saken under første saksforberedende møte, mens den andre ofte bruker flere møter med utprøving av midlertidige løsninger mellom møtene. Ved tingretten hvor sakene ofte ble løst etter bare ett møte, har man en praksis dommeren utarbeider et mer detaljert mandat, og igangsetter sakkyndighetsarbeidet *før* første rettsmøte. I den forbindelse innebærer mandatet ofte samtaler både med partene og med barna. Dommeren opplyste videre at man noen ganger avviker flere møter, men at man aldri har mer enn 2 -3 møter. Han uttrykte videre tilbakeholdenhet i forhold til å skulle prøve ut midlertidige avtaler i flere omganger. Ved tingretten hvor sakene som regel har minst to saksforberedende møter, blir sakkyndighetsarbeidet som en hovedregel ikke igangsatt *før etter* første rettsmøte. Ifølge Heggdal (2006) og Kristensen (2006) blir begge fremgangsmåter praktisert ved Oslo- og Trondheim tingrett, men de aller fleste dommerne ved disse tingrettene er imidlertid tilbakeholdne med å igangsette sakkyndighetsarbeidet *før* første rettsmøte. Rasjonalet som ble benyttet i den forbindelse

samsvarer med hva en av dommerne fra denne undersøkelsen uttalte – at i forhold til ansvarliggjøring og mestring er det gunstig at partene er med på å avgjøre innholdet i sakkyndighetsarbeidet. Denne praksisen har i følge samme dommer blitt etablert etter at dommere og sakkyndige i fellesskap har drøftet temaet.

Ifølge Lassen og Larsen (2005) er enkelte dommere så utålmodige at det fører til at en del forlik blir presset frem. Dette er i så fall i strid med intensjonen om å tilrettelegge en prosess hvor foreldrene med bistand fra de profesjonelle aktørene kan få nye mestringserfaringer. Lassen og Larsen (2005) framholdt også at det som en hovedregel bør legges opp til minst to saksforberedende rettsmøter, ”(...) med en nærmere bestemt modnings- eller undersøkelsestid i mellom.”

Det at man i denne undersøkelsen finner at så vidt mange saker blir forlikt etter kun ett møte, kan indirekte bidra til støtte for Lassen og Larsens kritikk vedrørende utålmodige dommere. En av advokatene som ble intervjuet framholdt at forskjellene mellom dommerne etter hans erfaring ikke er så store at det får konsekvenser for utfallet i sakene. Den ene dommeren som ble intervjuet mente derimot at dommerens måte å styre prosessen på *kan* spille inn i forhold til utfallet.

Dommeren som var tilbakeholden i forhold til mange utprøvinger begrunnet dette med at det kan ha negativ innvirkning på partenes ansvars- og mestringfølelse. Heggedal (2006) fremhever dette aspektet som en av utfordringene for dommeren. En annen utfordring er i følge Heggedal (2006) å sette sluttstrek, da partene kan bli ”avhengige” av den hjelpen og oppmerksomheten de får, og dermed ikke ønsker å avslutte meklingen. En annen av dommerne i undersøkelsen hadde som en hovedregel at dersom han ikke opplevde særlig bevegelse mot enighet under andre møte, til tross for en utprøvsperiode, så ble hovedforhandling berammet. Samme dommer mente at det i noen saker er så enkel problematikk at en forliksløsning kan oppnås på første møte. I følge denne dommeren kan det framgå av prosesskriftene om en sak fremstår som enkel. Et eksempel på en relativt enkel sak er uenighet omkring samvær, i tilfeller hvor samvær er etablert og blir praktisert, men hvor uenigheten er knyttet til 1-2 dager mer eller mindre samvær for en av foreldrene. I slike tilfeller ville det ifølge sistnevnte dommer vært greit om sakkyndighetsarbeidet ble igangsatt *før* første rettsmøte. En av de sakkyndige hadde på sin side erfaring med at det ofte var svært lite informasjon i prosesskriftene (stevning og tilsvar), og at det følgelig kunne være vanskelig å avgjøre sakens karakter grunnlag av disse. Tilsynelatende enkle saker jamfør beskrivelser i

prosessskriftene kunne ifølge henne fort vise seg å inneholde store og kompliserte problemer. Hvis dette medfører riktighet, vil det ofte være vanskelig ut ifra prosessskriftene avgjøre om saken er ”enkel” eller ikke. Hvis enkle saker skal kunne ”siles ut” må det kanskje stilles andre og større krav til prosessskriftene enn hva tilfellet er i dag.

At det er betydelige forskjeller i praksis mellom tingrettene er relativt oppsiktsvekkende og kan tyde på at dommerne har noe ulik oppfatning av hva som er tilstrekkelig informasjon i forhold til å opplyse saken. Det at man i nærmere halvparten av sakene velger å ikke anvende § 61.7 og la partene få prøve ut midlertidige avtaler er noe betenkelig med tanke på at det i Follo-prosjektet var utprøving av midlertidige avtaler og sakkyndighet som ble trukket fram som særlig virksomt i forhold til å fremme forlik (Rønbeck, 2004). At enkelte dommere gjennomgående er tilbakeholdne med å anvende § 61.7 gir støtte til Lassen og Larsen (2005) som hevder at enkelte dommere er for ivrige i forhold til å få til et forlik. Å unnlate å holde mer enn ett møte og /eller anvende virkemidler som med en viss sannsynlighet kan gagne saken synes vanskelig å være i tråd med lovens overordnede prinsipp – ”barnets beste”. Dommeren som ivret for en litt raskere behandling av de ”enkle” sakene brukte som argument at det at saker trekker ut i tid, kan medføre belastninger for partene og barna. Dette argumentet er imidlertid av mindre betydning i de enkle sakene, idet man får positive erfaringer, og etablerer en permanent ordning som blir identisk eller tilnærmet lik den midlertidige avtalen. Hvis den midlertidige avtalen skulle vise seg å ikke fungere, ville dette være et tegn på at saken ikke er så enkel som først antatt, og således være viktig informasjon i fortsettelsen av prosessen.

I følge de kvalitative resultatene blir det nesten alltid oppnevnt sakkyndig. Av de kvantitative resultatene fremkommer det imidlertid at det ble oppnevnt sakkyndig i tre fjerdedeler av sakene behandlet etter § 61.1. De kvantitative resultatene indikerer at forliksprosenten var mye høyere i sakene hvor sakkyndige var oppnevnt både i 2002 og 2005, noe som illustrerer at den sakkyndige har en sentral rolle i prosessen.

Bruk av sakkyndige

De kvantitative resultatene viste at bruken av sakkyndige hadde økt betraktelig fra 2002 til år 2005. I 2005 var det i tre fjerdedeler av sakene oppnevnt sakkyndig, mens denne andelen var en tredjedel i 2002. Halvparten av dommerne ga i den kvantitative

delen av undersøkelsen uttrykk for at tilgangen på sakkyndige er god, mens kun et fåtall synes at tilgangen er dårlig. De kvalitative resultatene støttet opp om de kvantitative. Informantene ved de ulike tingrettene uttrykte at det er sjelden at sakkyndige ikke er tilgjengelige. Én dommer sa at det kan forekomme at sakkyndig ikke blir oppnevnt i saker hvor det i utgangspunktet virker å være svært nært et forlik. Dette innebærer at det neppe er dårlig tilgang på sakkyndige som er årsaken til at en fjerdedel av sakene avvikles uten. Det synes mer som at dommere i nær en fjerdedel av sakene som berammes, vurderer at det ikke er behov for sakkyndig bistand.

De kvantitative resultatene viste at det er store individuelle forskjeller mellom de sakkyndige i forhold til antall saker de jobber med. Sakstypen er overveiende forhandlingsbasert arbeid. I tre av de tre siste sakene de hadde hatt, opplyste litt over to tredjedeler av de sakkyndige at de hadde snakket med barna, samt gitt råd og veiledning. Nesten to tredjedeler av de sakkyndige hadde fulgt opp saker mellom saksforberedende møter, samt meklet i eller mellom møter. Kun 15 prosent opplyste å ha levert en skriftlig redegjørelse.

Fra Oslo tingrett og Trondheim tingrett har man erfaring med at de sakkyndige skriver fyldige notater fra sitt arbeid med saken (Heggdal, 2006; Kristensen, 2006). Dette framkom også av den kvalitative delen av undersøkelsen. Til tross for at det ikke er et krav, oppga to av de sakkyndige at skriver referater, særlig fra samtalene med barna. En av de sakkyndige nevnte også at hvis det har vært et omfattende arbeid i saken, så beskrives også dette kort i et referat (hvilken kontakt det har vært i saken og med hvem). Disse referatene blir så gitt til dommer. Også dommerne ved den ene tingretten nevnte at det er vanlig at de mottar referater fra de sakkyndige. Å ta notater kan være gunstig i forhold til videre arbeid i saken, for eksempel hvis det blir en overgang til hovedforhandling. Hvis referater foreligger, vil dette være gunstig rent økonomisk ved at man sparer nye undersøkelser av de samme forhold. Ifølge Heggdal (2006) og Kristensen (2006) er det vanlig og ønskelig at sakkyndige har fyldige notater fra møtene og samtalene med barna og partene. Ifølge Lassen & Larsen (2005) kan manglende dokumentasjon fra sakforberedende møter være problematisk dersom saken kommer til ny behandling i rettapparatet, både i forhold til dokumentasjon av den tidligere prosessen, samt at kontradiksjonsprinsippet blir dårlig ivarettatt. En av de sakkyndige argumenterte også for at en viss skriftlighet bør være et krav. Hvis alt baseres på muntlighet (og sakkyndiges hukommelse), så kan det stilles spørsmål om

rettssikkerheten ivaretas godt nok. En av advokatene argumenterte imidlertid for at hvis man pålegger de sakkyndige skriftlighet, så kan dette innebære at tilgangen på sakkyndig bistand begrenses. En av de sakkyndige påpekte at referatskriving ikke er særlig tidkrevende, og ikke sammenlignbart med den tiden det tar å skrive en full sakkyndig rapport der tolkninger må avveies nøye.

De kvalitative intervjuene pekte i retning av at de sakkyndige først og fremst framholder sin rolle som barnets talsmann, samt det å sørge for at barnets perspektiv blir ivaretatt gjennom hele rettsprosessen. Andre sentrale forhold ved rollen som ble nevnt var å ivareta egen nøytralitet, samt å ikke gå inn i en tradisjonell terapeutrolle. Sakkyndige vektla at de ikke skulle være ledende, men derimot åpen, tydelig og ydmyk i sine avveininger. Som sakkyndig i barnefordelingssaker har man en rekke arbeidsoppgaver som krever et bredt spekter av fagkompetanse. De sakkyndige kan fungerer som rådgiver for dommeren, mekler mellom partene i saken og kommer med forslag til løsninger som er til det beste for barnet. De sakkyndige betraktet det som virkningsfullt å få fokus på barnet i starten av de saksforberedende møtene. I arbeidet med partene oppga de sakkyndige at de var opptatt av å ansvarliggjøre og øke foreldrekompetansen, samt å gi psykologfaglige råd og informasjon. Andre viktige aspekt som ble nevnt var ivaretagelse av partene, normalisering, samt å fokusere på partenes og barnas ressurser. I samtalen med barna beskrev en av de sakkyndige at det å ta notater underveis er virkningsfullt, idet man får en annen ro over samtalen. Man unngår det å komme med spørsmålene i et for hurtig tempo, og som den sakkyndige sa – ”...når det blir en pause, så kommer det ofte mer.” Hun sa også at notatene er også greie å ha når man oppsummerer samtalen sammen med barna i etterkant.

I forhold til arbeid med barn viste de kvantitative resultatene at drøyt 60 prosent av de sakkyndige hadde hatt et eksplisitt mandat til å snakke med barnet i tre av de tre siste samtalene. I de tre av de tre siste sakene hadde tre fjerdedeler av de sakkyndige informert barnet om intensjonen med samtalen. Om lag halvparten av de sakkyndige oppga å ha spurt barnet om dets mening, snakket med barnet i hjemmet, samt gjennomført flere samtaler med barnet. En femtedel av de sakkyndige svarte at de ikke hadde hatt samtaler med barn i de tre siste sakene. Resultatene fra de kvalitative intervjuene tydet på at de sakkyndige nesten alltid snakker med barna, også med de som er under 7 år. Barn har en ubetinget uttalerett fra fylte 7 år. I en høringsuttalelse uttalte barneombudet at en nedre aldersgrense ikke var ønskelig, men aldersgrensen ble likevel

innført for at det ikke skulle være noe rom for subjektive vurderinger i forhold til barns rett til å bli hørt. I den kvalitative delen av undersøkelsen oppga imidlertid mange av de sakkyndige at de også kan få mandat til å snakke med, eller observere mindre barn. Av metoder benytter de sakkyndige både observasjon og samtaler. To av de sakkyndige vektla betydningen av å både først finne ut hva barnet vet omkring intensjonen bak samtalen, og også forklare barnet dette selv. I følge de sakkyndige var det viktig å foreta en oppsummering til slutt og sjekke ut med barnet om man har oppfattet riktig.

De kvantitative resultatene viste at omlag halvparten av dommerne oppga at de sakkyndige som regel hadde mandat til å snakke med barnet *før* første rettsmøte. Dette i kontrast til de kvalitative intervjuene samt erfaringene fra Trondheim tingrett og Oslo tingrett (Kristensen, 2006; Heggdal, 2006). Fra intervjuet med dommeren som ga sakkyndige mandat til å snakke med barna før første rettmøte, framkom det at han mente det var viktig å høre barna tidlig i prosessen, da utfallet i sakene som regel var i tråd med barnas ønsker. Skjørten (2005) har gjennomført en omfattende studie av 129 saker som i perioden 1998-99 ble behandlet av lagmannsretten som også viste dette. Barna ble i her nokså likt fordelt mellom far og mor. I disse sakene fikk halvparten av barna mellom 7 og 11 år uttale seg i forhold til fast bosted. For barna som klart uttrykte ønske om fast bosted var det høy grad av samsvar mellom barnets klare ønske og utfallet i saken. Dommerne og de sakkyndige som argumenterte for å snakke med barna *etter* første rettsmøte, argumenterte for at samtalen med barna, og barnas ønsker og meninger måtte tolkes i sammenheng med konflikten og foreldrenes meninger. Ifølge våre sakkyndige informanter er det derfor gunstigst å ha kunnskaper om dette med seg når samtalen med barnet blir gjennomført. At sakkyndige har forkunnskaper vil gjøre at de kan danne seg ulike hypoteser om årsakene bak konflikten eller om barnet kan være under påvirkning av den ene eller andre part. Disse hypotesene kan så sjekkes ut i samtalen med barnet. Hvis en av partene kan virke intens og ukritisk, eller hvis konflikten virker svært tilspisset, så kan man få en berettiget bekymring om at barna kan være farget av konflikten. I slike situasjoner kan barn velge side – kanskje særlig i forhold til den av foreldrene barnet føler mest lojalitet mot. Det kan imidlertid skje at barnets beste kommer i konflikt med barnets uttalte mening (Smith, 2004). Hvis så må barnets rett til å uttale seg vike.

Resultatene fra undersøkelsen kan peke i retning av at det er en relativt stor forskjell i praksis i forhold til bruk av sakkyndige som et virkemiddel i forhold til sakens

opplysning, og da særlig i forhold til samtaler med barna. At det i nær en fjerdedel av sakene ikke er behov for sakkyndig bistand, samt at nær halvparten av sakene løses etter kun ett saksforberedende møte kan selvsagt være bra, men det kan også være et uttrykk for at mange dommere er utålmodige og ikke har tilstrekkelig fokus på at konfliktløsning er en prosess. Dette kan i sin tur medføre en lavere bevissthet i forhold til intensjonen bak lovverket, og at man ikke bruker de virkemidler loven legger opp til. På grunn av at det i lovverket legges opp til en så vidt fleksibel praksis innenfor de nye saksbehandlingsreglene, vil dommers personlighet og erfaring spille inn. Idet man har åpnet for en høy grad av fleksibilitet, kan det ved de ulike tingrettene også ha blitt etablert ulike typer praksis. Praksis ved ulike tingretter kan kanskje ved noen tingretter mest ha blitt etablert på bakgrunn av mer eller mindre gjennomtenkte subjektive erfaringer av en begrenset krets av profesjonelle aktører. Der saker i stor grad blir forlikt etter kun ett rettsmøte, er muligens praksis nærmere slik reglene ble praktisert før lovendringen.

Barnefordelingssakenes egnethet for behandling etter § 61.1, samt kjennetegn ved sakene

Sakene som behandles av domstolene representerer en liten del av foreldrekonfliktene om barn i forbindelse med samlivsbrudd, da de fleste foreldre ordner barnefordelingen gjennom private forhandlinger (Skjørten, 2005). Det ble gjennomgått 74 saker fra Oslo byrett fra perioden 1998-1999 med tanke på å undersøke hva som kjennetegnet sakene, hvordan sakkyndig ble brukt, samt hva som ble resultatet i sakene (Koch, 2000). Man fant at konfliktnivået mellom partene gjennomgående var høyt. Ifølge Koch (2000) syntes konfliktene ikke bare å være et resultat av bruddet. Det ble argumentert for at konflikten må bli sett i sammenheng med ulike andre belastninger, samt psykososiale problemer hos foreldrene. De kvalitative resultatene pekte i retning av at barnefordelingssakene ofte preges av høyt konfliktnivå, beskyldninger partene imellom, beskyldninger om skjulte agendaer, samt anklager om sverting.

De kvantitative resultatene viste at halvparten av dommerne, samt de fleste av advokatene og de sakkyndige ga uttrykk for at ikke alle saker er egnet for behandling etter § 61.1. De fleste informantene mente at saker med stort innslag av psykiatri, personlighetsavvik, og/eller seksuelle overgrep er lite egnet. I følge advokatene kan

konfliktnivået i enkelte saker være for høyt og mangelen på samarbeid for stor til at en forhandlingsbasert prosess er egnet. I de kvalitative intervjuene var informantene samstemte, og funnene støttet opp om de kvantitative i forhold til hvilken problematikk som ikke egnet seg for behandling etter § 61.1. I de kvalitative intervjuene fikk informantene spørsmål om hvor ofte alvorlig problematikk framkommer i barnefordelingssakene for retten. De sakkyndige ga uttrykk for at alvorlige forhold som omsorgssvikt, rus, vold og psykiatri ofte forekommer, mens advokatene ga uttrykk for at dette sjelden forekommer. Det forekommer i følge advokatene relativt ofte *påstander* alvorlige forhold, men disse påstandene kan sjelden underbygges. En av advokatene refererte til erfaring, og sa at partene ofte har hver sin versjon, og at sannheten som regel ligger et sted imellom. En annen advokat sa at han ikke sjelden opplever at klienter kommer med påstander om at motparten er psykopat. Slike påstander er vanskelig å belegge, og advokaten oppfordret derfor klienten da til å beskrive hva motparten *gjør*. Advokaten oppga videre at det er sjelden at klienter bruker en slik type informasjon eller slike påstander om motparten i retten. Han påpekte videre at folk kan "holde maska" ganske lenge, såfremt de har en egen agenda og ikke vil bli avslørt på ting. Dommerne som ble spurt delte seg i forhold til spørsmålet om forekomst av alvorlig problematikk i sakene. De to mannlige dommernes opplevelser var i tråd med advokatenes. Etter deres erfaring forekommer alvorlige forhold som vold og seksuelle overgrep sjelden, mens rus forekommer litt oftere. Den kvinnelige dommerens opplevelser var mest i tråd med de sakkyndiges erfaringer.

Funnene gjenspeilte de ulike aktørenes profesjon og rolle. På den ene siden er det nok slik at sakkyndige kan rapportere høyere grad av alvorlig problematikk fordi de i mindre grad blir oppnevnt i de lette sakene. Man kan også tenke seg at dette kan være et utslag av sakkyndige ut ifra sitt tradisjonelle ståsted som klinisk psykolog er mer vant til å diagnostisere avvik, og kjenner igjen tegnene. Personlighetsavvik er ikke så lett å identifisere, særlig hos tilsynelatende ressurssterke foreldre. Advokatenes og to av dommernes lave anslag av alvorlig problematikk kan skyldes at de i sitt yrke har et sterkere fokus på faktum, og mindre mulighet til å komme så nær partene at personlighetsproblematikken utspiller seg.

Fra forskning på vold finner man at om lag 1 av 10 kvinner blir utsatt for vold i parforhold – et tall som ifølge Alternativ Til Vold også illustrerer en skandinavisk virkelighet (Eriksen & Steinsvåg, 2007). Ifølge samme kilde er vold i nære relasjoner

ifølge Råkil (2002) mer vanlig enn de mest pessimistiske av oss klarer å forestille seg. Forskning på barn som er vitner til vold viser at dette ofte får store konsekvenser for barns atferd og barns psykiske helse (Eriksen & Steinsvåg, 2007). Skjørten (2005) fant i sin gjennomgang av 129 barnefordelingssaker som hadde fått dom i lagmannsretten. Hun fant at i en fjerdedel av sakene forelå det påstand om vold fra den ene forelderen. I nær halvparten av sakene fant retten at volden ikke kunne bevises, eller at det ikke nødvendigvis er en sammenheng mellom utøvd vold (oftest far mot mor) og fars omsorgsevne (Steinsvåg, 2007). Ifølge Alternativ Til Vold har personer i hjelpeapparatet etter deres erfaring i alt for liten grad kunnskaper om problematikk rundt voldsutsatte og voldsutøvere, og videre at det er lite fokus på dette i utdanningsapparatet (Eriksen & Steinsvåg, 2007). Psykologer og jurister kan ha et forskjellig syn på hva begrepet vold innbefatter. Klienters utsagn om problemer i forhold til sinnemestring, slik en av advokatene kunne fortelle om, ville kanskje få alarmklokkene til å ringe hos en psykolog. Advokatene på sin side sitter kanskje i en posisjon som gjør at de lettere får et bilde av at andre vikarierende motiv i stor grad spiller inn i skilsmisssaker og barnefordelingssaker, noe som gjør det naturlig at de tar dette i betraktning. Ifølge Skjørten (2004) kan det også tenkes at noen bruker rettsapparatet for å fortsette å trakassere tidligere samlivspartner. En slik trakassering kan gi seg mange utslag, særlig om man samtidig er intellektuelt ressurssterk. Det kan da være vanskeligere for rettens aktører å avsløre denne strategien.

Fra de kvalitative intervjuene framkom det at saker som er gjengangere i rettsvesenet, saker med rusmisbrukere, saker hvor en av partene virket å være under andres innflytelse, samt saker hvor en eller begge partene har fremmedkulturell bakgrunn er særlig utfordrende eller lite egnet for behandling etter de nye saksbehandlingsreglene. Koch (2000) kom fram til i sin undersøkelse av 74 saker fra Oslo byrett i perioden 1989-1999, at i nær halvparten av sakene i Oslo var en av partene født i utlandet. I intervjuet med en av dommerne kom han med et eksempel på en sak der en eller begge partene i stor grad var inn under andres innflytelse. Dette gjaldt svært unge foreldre, med egne foreldre som hadde sterke meninger om hva som var best for deres barnebarn. Denne problemstillingen vil også kunne være aktuell i sakene der en eller begge har fremmedkulturell bakgrunn. De nye saksbehandlingsreglene er tilpasset en vestlig individsentrert kulturbakgrunn, og kan være dårlig tilpasset der en av partene eller begge kommer fra en mer patriarkalsk eller kollektivistisk kultur.

Resultatene fra kvalitative intervjuene tydet på at i forhold til sakers egnethet for behandling etter § 61.1, vil det være gunstig å avholde et første saksforberedende møte for å få belyst omstendighetene i saken i de aller fleste saker. Om saken ikke egner seg, vil hovedforhandling bli berammet.

Resultatene tydet på at de profesjonelle aktørene var enige om hvilken problematikk som gjør at saker er lite egnet for behandling etter § 61.1. Når det gjaldt *forekomst* av alvorlig problematikk i sakene hadde særlig de sakkyndige og advokatene forskjellige oppfatning. Det kunne virke som at det i dommerstanden er delte meninger. Det er naturlig at de ulike yrkesgruppene har ulike ståsted gitt deres profesjonelle bakgrunn. I siste instans er dette på mange vis et gode for partene, og en garanti for rettsikkerheten. Aktørene bør allikevel ta til seg signalene fra voldsforskerne, og tilegne seg flere kunnskaper rundt temaet vold i nære relasjoner. Ifølge barnelovens kapittel 7, § 48 skal det tas hensyn til at barnet ikke må bli utsatt for vold eller at deres fysiske eller psykiske helse blir utsatt for skade eller fare. Kvinner og barn som er utsatt for vold vil ofte holde dette skjult (Eriksen & Steinsvåg, 2007). Dette kan for eksempel være på grunn av frykt for represalier eller frykt fordømmelse, og at de har utsatt seg selv (og barna) for fare ved ikke å ha brutt ut av forholdet før. Det kan være knyttet mye skam til offerrollen. Det vil være viktig for advokatene å skaffe seg kunnskaper om hvordan man kan snakke med klientene omkring dette temaet, samt for de sakkyndige som snakker med partene og barna.

Samvær er ikke alltid til beste for barna i saker der de eller daglig omsorgsgiver har vært utsatt for vold. Idet alvorlig problematikk som vold og seksuelle overgrep er så tabubelagt, kan offeret ofte føle at det er vanskelig å bringe fram. En rettsprosess er imidlertid annerledes enn en terapisisituasjon, og å spørre om slik direkte er derfor problematisk. I intervjuet med en av de sakkyndige, fortalte hun at hun hadde ulike måter å spørre på når hun følte at en av partene kanskje holdt noe viktig tilbake. Man kan for eksempel spørre direkte om det er noe vedkommende vil si, men som det er vanskelig å snakke om her og nå, og/eller man kan normalisere det at det tar tid å komme fram med ting man føler er vanskelige, og at mange ofte ikke kommer med "hele historien" ved første møte til en fremmed person. Det å ha med en sakkyndig som har erfaring i forhold til å avdekke vanskelig problematikk, vil sannsynligvis øke sjansene for at dette også *blir* avdekket.

De profesjonelle aktørenes erfaringer i forhold til de nye saksbehandlingsreglene

De profesjonelle aktørene fikk i intervjuene spørsmål om de hadde kritiske innvendinger i forhold til saksbehandlingsreglene og praksis. Det ble videre stilt spørsmål rundt hva som var de viktigste utfordringene i disse sakene, og de ble generelt spurt om sin tilfredshet med ordningen. Sistnevnte med særlig fokus på om lovens intensjoner blir ivaretatt – barnets beste, samt om konfliktreduksjon mellom partene oppnås. De profesjonelle aktørenes erfaringer presenteres under følgende underpunkt: (1) press til forlik, (2) blir sakene tilstrekkelig opplyst?, (3) utfordringer, (4) blir barnets beste ivaretatt?, (5) reduseres konfliktene?, (6) erfaringer med de andre profesjonelle aktørene, samt (7) tilfredshet med de nye saksbehandlingsreglene.

Press til forlik

Ifølge Lassen og Larsen (2005) skjer det av og til at det forekommer et visst forlikspres i sakene som behandles etter § 61.1, og framholder videre at "(...) parter ikke bør måtte finne seg i å bli skremt eller beordret til en skinnenighet, og en løsning de faktisk selv ikke ønsker eller står inne for, men som de selv står ansvarlige for." De påpeker videre at enigheten som oppnås ofte ikke er reell, men framkommer på bakgrunn av en trussel om noe verre som avstedkommer et forlik.

Vedrørende press til forlik var hovedinntrykket at informantene mente dette forekommer svært sjelden. Det var også samsvar mellom de kvalitative og kvantitative resultatene på dette punktet. Majoriteten av informantene i den kvantitative delen av undersøkelsen oppga at de sjelden eller aldri har vært usikre i forhold til om parter har følt seg presset til forlik. Ifølge våre funn er derfor Lassen og Larsens bekymringer i forhold til forlikspres muligens noe overdrevet. I de kvalitative intervjuene virket det gjennomgående som de profesjonelle partene har et høyt bevissthetsnivå i forhold til temaet. Det at et forlik ikke er et mål i seg selv, og at det forekommer saker der dom er det riktige, var noe de fleste informantene ga uttrykk for i intervjuene. Informantene vektla også at det er viktig å *spørre* partene direkte om de innestår for forliket, fordi de kan føle seg satt under press uten spontant å gi uttrykk for det. Rådgivning og realitetsorientering ligger i rollene til de profesjonelle aktørene, men dette kan bli oppfattet som press fra den aktuelle parten, uten at det har vært intensjonen. Saksbehandlingen innbefatter mellom tre og fire ulike profesjonelle aktører, og sannsynligheten er relativt høy i forhold til at en eller flere vil reagere hvis forlikspreset

oppleves urimelig høyt. Et uttømmende svar på dette spørsmålet får man likevel ikke før man har spurt partene om de har opplevd press.

Blir sakene tilstrekkelig opplyst?

Fører nedtoningen av partenes konflikt til at viktig og relevant informasjon ikke kommer fram? Et *for* høyt fokus på enighet og framtid vil kunne gi seg utslag i at én eller begge parter holder tilbake viktig (men kritisk) informasjon. De kvantitative resultatene viste at halvparten av dommerne og de sakkyndige sjelden er usikre i forhold til om viktige aspekt ved sakene blir tilstrekkelig belyst. Advokatene var delt i sitt syn på om relevante opplysninger kommer fram i tilstrekkelig grad, da det var like mange som svarte at de sjelden er usikre som svarte at de *av og til* har vært usikre i forhold til dette. Et flertall av dommerne og halvparten av advokatene ga uttrykk for at de sjelden hadde vært usikre i forhold til hvorvidt saken heller burde fått en dom. Nær halvparten av de sakkyndige oppga at de hadde vært usikre i forhold til dette. De kvalitative resultatene kan peke i retning av at relevant og viktig informasjon blir belyst, enten under det første saksforberedende møtet eller underveis i saken. Muligheten for å prøve ut midlertidige avtaler ble i intervjuene også fremhevet som et viktig virkemiddel for å få tilgang til viktig informasjon (for eksempel om en far evner å følge opp en midlertidig utvidet samværsavtale og lignende).

Resultatene fra de kvantitative og kvalitative undersøkelsene var forskjellige i den forstand at respondentene i den kvantitative delen av undersøkelsen var mer usikre i forhold til om viktig informasjon ble avdekket i prosessen. Forskjellen kan skyldes at de aller fleste informantene i de kvalitative intervjuene hadde erfaring med at man som regel bruker minst to møter på sakene. De kvantitative resultatene avdekket at nær 45 % av sakene får et forlik på første rettsmøte. Dette innebærer at muligheten om å prøve ut en midlertidig ordning ofte ikke blir benyttet. Rønbeck (2006) framholder i denne sammenheng "(...) Fordi disse sakene behandles som en prosess over tid, har den sakkyndige god anledning til å gjøre nødvendige undersøkelser mellom rettsmøtene."

Funnene pekte mot at mange prosesser muligens blir gitt for lite tid. Ut fra dette kan man stille spørsmål om det trengs mer konkrete retningslinjer i forhold til hva som skal inngå i dommerens vurdering av forhandlingsbasert saksbehandling versus tradisjonell saksbehandling.

Utfordringer

Heggdal (2006) hevder at partene kan bli ”avhengige” av den hjelpen og oppmerksomheten de får, en bekymring hun deler med en av dommerne som vi intervjuet. En av de sakkyndige informantene påpekte i intervjuet at den sakkyndige bistanden er gratis, noe som kanskje kan gjøre terskelen lav for noen. Heggdal (2006) mener at enkelte kanskje ikke ønsker å avslutte prosessen, idet oppmerksomheten og hjelpen er et større insentiv enn det å oppnå en løsning på konflikten. At *noen* mennesker kan ha visse personlighetstrekk som gir seg utslag i et slikt atferdsmønster er kjent også i andre deler av rettsvesenet. Hvor stort dette problemet er når det gjelder partene i barnefordelingssakene, og hvor ofte dette oppleves er mer usikkert. I de kvalitative intervjuene var det ingen som nevnte dette problemet spesielt, noe som kan peke i retning av at dette ikke er noe som skjer *vel*dig ofte. Rettsapparatet bør imidlertid ta høyde for at slike situasjoner kan oppstå, og ha et bevisst forhold til hva som er særtrekk ved disse sakene.

Fremmedkulturelle, flerkulturelle familier og språkmessige utfordringer kan ifølge Heggdal (2006) føre til vanskeligheter med å få fatt i faktum i saken. Selv om man har tilgang til tolketjenester, må man påse at tolken er dyktig nok i forhold til begge språk. I tillegg må man undersøke i forhold til eventuelle habilitetsproblemer, eller om motsetningsforhold mellom folkegrupper kan være et tema. Videre kan de norske profesjonelle aktørene mangle kunnskaper om kulturelle forhold, samt ha stereotype oppfatninger om kjønnsroller og familiestruktur i andre kulturer. Likeledes kan en person fra en annen kultur bevisst eller ubevisst forholde seg mer til sin egen kulturs lover eller normer (sekulære og religiøse), enn de forholder seg til det norske lovverket. Dette kan ifølge Heggdal (2006) ha negativ innvirkning på tillitsforholdet mellom de profesjonelle aktørene og partene, samt at det kan være uheldig i forhold til rettens autoritet. I intervjuene nevnte både sakkyndige, advokater og dommere at saker der en eller flere har en annen kulturbakgrunn er utfordrende. Koch (2000) fant at nær halvparten av saken i Oslo hadde dette aspektet. I et av intervjuene beskrev en av dommerne at situasjoner der en eller begge av partene er under innflytelse av noen utenforstående, kan være vanskelige å mekle i. En av de sakkyndige hadde samme erfaring. Denne problemstillingen vil kunne være aktuell i sakene der en eller begge har en fremmedkulturell bakgrunn. De nye saksbehandlingsreglene kan kanskje være

mindre egnet der en eller begge kommer fra en mer patriarkalsk og/eller mer kollektivistisk kultur enn den norske.

I forhold til å avdekke problemer som er alvorlige, men ikke nødvendigvis synlige, så har dette også blitt drøftet tidligere. Dette handler vider både om å tillate at alvorlige problemer blir belyst, selv om dette kan bety en svekket mulighet for en forliksløsning. Det innebærer at man må ha et større fokus på *målet* – barnets beste, og ikke utelukkende på det sekundære målet i forhold til å oppnå det beste for barnet – redusert foreldrekonflikt.

Det var ifølge dommerne få fagetiske utfordringer av juridisk karakter knyttet til den nye saksbehandlingsprosessen. Dommerne ga uttrykk for at utfordringene i størst grad ligger på det personlige planet, for eksempel det å tre ut av den tradisjonelle, vante dommerrollen - å være tålmodig og vise forståelse for partenes situasjon.

De kvantitative resultatene vedrørende advokatenes utfordringer tydet på at det å takle press til forlik er en faglig utfordring. I de kvalitative intervjuene ble det også nevnt det å gi råd basert på vurderinger av barnets beste, å ikke virke konflikt drivende i forhold til motparten, samt å ikke presse klientene til å gå inn på forlik de ikke kan stå inne for.

Det å få belyst viktige og relevante opplysninger i saken gjennom tilstrekkelig og fylldig informasjon fra parten man representerer, samt å formidle denne informasjonen videre til retten, ble nevnt som en svært viktig oppgave i forhold til å ivareta både barnets beste og parten man representerer. En av advokatene fortalte at han brukte lengre tid nå enn tidligere (før lovendringen) på å intervju klientene i forkant av prosessen, og at han også la vinn på å få fram viktig informasjon i prosesskriftene på en tydelig, men minst mulig konflikt drivende måte. Årsaken til dette var at partene etter hans erfaring ikke nødvendigvis får anledning til, eller selv klarer å formidle alt på selve rettsmøtet.

De fleste sakkyndige oppga i intervjuene at avveiningene knyttet til hvor lang tid man skal gi en prosess mot forlik er svært utfordrende. De nevnte en rekke fagetiske utfordringer knyttet til sitt arbeid og deres egne vurderinger – og da særlig knyttet til press til forlik og avveininger i forhold til å ivareta barnets beste. Videre ble det å beholde nøytraliteten framhevet - å holde et åpent sinn gjennom prosessen i arbeidet med partene. Etter en av de sakkyndiges mening er det en utfordring hvis en av partene

stiller i retten uten prosessfullmektig, og man opplever at parten ikke klarer å ivareta seg selv og sine egne interesser. Resultatene fra de kvalitative intervjuene antydte at de sakkyndige syntes å være mest bevisst på både faglige og etiske utfordringer. Dette kan skyldes at psykologene har egne etiske prinsipper for nordiske psykologer utover lovverket å forholde seg til. Videre er det et betydelig fokus på fagetikk i studiet, både teoretisk og i praksis. Det er også kjent for de fleste rettspsykologer at et flertall av sakene som blir påklaget til fagetisk råd for psykologer omhandler sakkyndig virksomhet.

Blir barnets beste ivaretatt?

Vurderinger av barns beste kan i praksis være et resultat av både kunnskap, holdninger samt politiske/ideologiske føringer (Steinsvåg, 2007). I tillegg er selve bruken av begrepet ”barnets beste” problematisert, idet samlivsbrudd mellom foreldrene ofte uansett medfører mange negative konsekvenser for barna. Høyesterett har avgjort at følgende faktorer er viktige i vurderingen av barnets beste: Barnets mening, risiko ved miljøskifte, best mulig samlet foreldrekontakt, følelsesmessig tilknytning til hver av foreldrene tilknytning til søsken, stabile forhold i hjemmet, samt omsorgsmuligheter fremover.

De kvantitative resultatene viste at dommerne og advokatene relativt sjelden er usikre i forhold til om et forlik er til barnets beste. De sakkyndige uttrykte imidlertid noe større usikkerhet i forhold til dette.

De kvalitative resultatene tydet på at informantene, uavhengig av profesjon, gir uttrykk for at barnets beste og barnets perspektiv *blir* ivaretatt i saksbehandlingsprosessen. Flere av informantene uttrykte at saksbehandlingen etter de nye reglene evner dette like godt eller bedre enn tidligere praksis. De sakkyndiges rolle ble særlig trukket fram som viktig i forhold til å ivareta barnets stemme, da det ellers lett blir fokus på foreldrenes konflikt og rettigheter.

I forbindelse med vurdering av barnets beste har det vært reist kritikk mot at retten ikke tillegger enkelte momenter tilstrekkelig vekt, for eksempel at den ene foreldrene har tilbrakt mer tid sammen med barnet (Skjørten, 2005). Ifølge Steinsvåg (2007) kan mange i hjelpe- og rettsapparatet uttrykke at selv om far har utøvd vold mot mor, så kan han være en god far. Voldsatferden blir dermed sett på som kun knyttet til mor, uten at dette nødvendigvis påvirker barnet (Steinsvåg, 2007). Å sammenholde alle faktorer, og

å gjøre en vurdering ut fra dette er krevende. Partene og deres advokater kan lett legge hovedvekten på de forholdene som taler til egen fordel. Den sakkyndiges objektive rolle som begge parterers samtalepartner, barnets talsmann og dommerens rådgiver i prosessen er derfor viktig, i tillegg til den fagkunnskapen som sakkyndige besitter.

Informantene som ble intervjuet beskrev at faktorene som bidrar til kriteriet barnets beste er sammensatt og individuelt. Alle profesjonene nevnte en rekke av de faktorene høyesterett har vurdert som viktige, og de sakkyndige uttalte seg mest utfyllende. Advokatene framhevet at mest mulig samlet foreldrekontakt er et viktig mål, noe som er i samsvar med offentlige føringer. En av dommerne uttalte generelt at barn innretter seg godt etter foreldrenes løsninger, såfremt foreldrene er enige om løsningene. En annen dommer og en sakkyndig nevnte opplevelser av at foreldre nærmet seg løsninger som *de* ikke opplevde som det beste for barna. Dette kan altså forekomme, om ikke ofte.

Advokatene var delt i synet på hvorvidt delt omsorg for små barn er gunstig. Forskning i forhold til effekter av delt bosted for de minste barna er svært begrenset. Man kan tenke seg at noen barn kan bruke mye så ressurser på å omstille seg på grunn av hyppige forflytninger mellom to hjem, og at dette kan gå ut over barnets utvikling på andre områder. Idet det finnes lite forskning på dette feltet, blir mye overlatt til skjønnsmessige vurderinger. På den ene siden kan noen hevde at det ikke fins forskning som sier at delt bosted er uheldig for små barns utvikling. En av de sakkyndige sa at på bakgrunn av at meget lite forskning finnes i forhold til dette, blir det å anbefale delt bosted for svært små barn å anse som et eksperiment, og at dette derfor ikke var noe hun kunne anbefale.

Å uttale seg om hva som vil være det beste for et barn opp til 18 år fram i tid er vanskelig, og forskning viser at det med unntak av høyt konfliktnivå mellom foreldrene og svært avvikende personlighet hos den som har samvær, er vanskelig å trekke ut noen få enkeltfaktorer som med sikkerhet vil kunne predikere i forhold til barns beste over tid. Mange individuelle og situasjonelle faktorer rundt barnet og foreldrene spiller inn, ulike faktorer vil påvirke hverandre, samt at barnas behov vil endre seg over tid.

Reduseres konfliktene?

Alle informantene i den kvalitative undersøkelsen ga uttrykk for at den nye saksbehandlingsprosessen bidrar til betydelig mer konfliktreduksjon enn den gamle, noe som er i tråd med erfaringene fra Follo-prosjektet (Rønbeck, 2004; 2006). Bruk av tid

og utprøving av midlertidige avtaler ble i likhet med erfaringene fra Follo-prosjektet, trukket frem som det viktigste virkemiddelet. En av de sakkyndige trakk også fram at selve formen og rammene for saksbehandlingsprosessen bidrar til å holde fokuset på barnet, i motsetning til irrelevant konfliktstoff mellom partene. Det ble dessuten framhevet av flere av informantene i intervjuene at det er svært viktig at *alle* de profesjonelle aktørene har fokus på konfliktreduksjon, og er inneforstått med intensjonene bak ordningen.

Resultatene fra den kvantitative delen av undersøkelsen viste som tidligere nevnt at nær halvparten av sakene blir løst etter kun ett møte. Hvorvidt at det å bruke tid, eller prøve ut ordninger er mest effektivt i forhold til konfliktreduksjon kan kun undersøkes mer i detalj ved også å spørre partene etter en viss tid i forhold til dette, og sette dette i sammenheng med hvor lang til prosessen gikk over samt antall møter.

I forhold til erfaringer omkringvarigheten av og kvaliteten på forlikene som har blitt inngått, hadde informantene en felles opplevelse av at de nye reglene bidrar til at forlikene blir mer solide. Flere av informantene påpekte imidlertid at deres erfaringsgrunnlag var svakt, og man på individuell basis sjelden vet hvordan det går med partene over tid. Av den grunn er vanskelig å mene noe om langtidseffekten.

Erfaringer med de andre profesjonelle aktørene

Etter Lassen og Larsen (2005) sine erfaringer administrerer noen dommere en prosess som blir utydelig og uforutsigbar for partene og advokatene. De kvantitative resultatene viste at de sakkyndige samlet sett er svært godt fornøyd med dommerne, mens over halvparten av advokatene rapporterte blandede erfaringer. Fra de kvalitative intervjuene framkom det at både de sakkyndige og advokatene i all hovedsak hadde positive erfaringer fra sitt samarbeid med dommere, samt dommernes rolleutøvelse. To av advokatene hadde imidlertid noen negative erfaringer, for eksempel at noen dommere er utålmodige, og av den grunn ikke egnet seg i meklerrollen. En av advokatene hadde opplevd en dommer som hun oppfattet som svært uengasjert og lite egnet. Forskjellene mellom dommerne må differensieres. Flere av intervjuobjektene ga uttrykk for at om dommeren har en formell stil eller en mer jovial stil ikke har betydning for utfallet. Hvis en dommer derimot oppfattes som arrogant, uinteressert eller alt for utålmodig, vil dette selvsagt være svært ugunstig i slike saker. Våre resultater antyder at dette nok ikke er et stort problem.

De sakkyndiges mer positive holdning til dommerne kan muligens skyldes at de har et tettere samarbeid. Deres roller er også likere, idet begge har et nøytralt utgangspunkt i saken. Advokatenes blandede erfaringer kan kanskje skyldes at de har en mer passiv rolle under møtene, og/eller at tilfredshet med dommeren blir knyttet til resultatet/utfallet for klienten. Det at de representerer en part kan gjøre at de kan oppleve tap i en sak, selv om det inngås forlik. I den kvalitative delen av undersøkelsen hadde de fleste sakkyndige hovedsakelig erfaringer fra kun én tingrett når det gjaldt saker etter § 61.1, og snakket derfor ut fra erfaringer med et begrenset antall dommere. Advokatene snakket ut fra et bredere erfaringsgrunnlag med flere tingretter.

Når det gjaldt erfaringer i forhold til advokatene viste de kvantitative resultatene at de sakkyndige samlet sett var mer tilfreds med advokatene enn hva dommerne var.

I de kvalitative intervjuene framsto både de sakkyndige og dommerne som positive til advokatenes arbeid, og til samarbeidet med advokatene. Advokatenes rolle ble trukket fram som svært viktig i selve prosessen, og de hadde negative erfaringer i forhold til selvprosederende parter. De fleste informantene, med unntak av en dommer og en advokat, hadde imidlertid erfaring med advokater som var mindre kompetente. Dette handlet om advokater som kan opptre konflikt drivende. Faktorer som kjønn ble trukket fram av både sakkyndige og advokater, i den forstand at menn oftere kan være mer pådrivende, utålmodige eller ”forretningsmessige”. En annen faktor som ble nevnt var alder, i den forstand at for eksempel yngre advokater som selv har barn, kanskje lettere kan sette seg inn i partenes situasjon enn eldre advokater. Motsatt kan kanskje helt unge, uerfarne og ambisiøse advokater i større grad ikle seg den tradisjonelle advokatrollen hvor man har større fokus på å prosedere klientens sak, noe som kan bringe hensynet barnets beste i bakgrunnen. Hvorvidt advokater har lite erfaring med lignede saker ble også nevnt som en faktor. En av dommerne mente personlighetsmessige årsaker lå til grunn, idet han hadde erfart at enkelte advokater rett og slett har dårlig skjønn, og som han påpekte – i likhet med yrkesutøvere fra andre profesjoner.

I forhold til erfaringer med de sakkyndige viste de kvantitative resultatene at dommerne har positive erfaringer med sakkyndige, mens advokatene rapporterte å ha mer blandede erfaringer. I intervjuene beskrev alle dommerne og advokatene at de i hovedsak hadde svært gode erfaringer fra samarbeidet med sakkyndige. Ingen av dommerne beskrev negative erfaringer, mens advokatene kunne fortelle om blandede erfaringer.

Årsaken til at dommerne var mer fornøyd enn advokatene i forhold til sakkyndiges arbeid kan også her ha sin årsak i det tette samarbeidet, samt at begge har nøytrale roller. Alle advokatene hadde erfaringer der de har opplevd den sakkyndige som utydelig. En advokat påpekte at det varierer om den sakkyndige og parten den representerte kom overens. Tydelighet ble trukket fram som en svært viktig faktor, ikke bare av advokatene. En av dommerne forklarte at hun prøvde å velge sakkyndig ut ifra kjennskap til den sakkyndige, og i hvilken grad den sakkyndige ville passe i forhold til karakteristika ved den enkelte saken. En av de sakkyndige som ble intervjuet oppga at han ofte ble spurt hvis sakene ble oppfattet som vanskelige og konfliktfylte, og at begrunnelsen han hadde fått i forhold til dette nettopp var at han hadde en tydelig fremstillingsevne. De kvantitative resultatene viste også at nær halvparten av dommere velger sakkyndige ut fra kjennskap og erfaring.

Tilfredshet med de nye saksbehandlingsreglene

De kvantitative resultatene viste at de fleste av de profesjonelle aktørene er tilfreds med endringene i de nye saksbehandlingsreglene. Fremtidstrettet og løsningsorienterte fokus, flere forlik, mer dialog, lavere konfliktnivå, midlertidige løsninger, samt ansvarliggjøring av partene ble nevnt av advokater og sakkyndige som fordeler ved de nye saksbehandlingsreglene. I forhold til ulemper ble det nevnt at det brukes for lang tid, at partene i for stor grad blir utsatt for press, samt at man er for løsningsorientert på bekostning av barnets beste.

I de kvalitative intervjuene kunne alle informantene nevne flere fordeler ved de nye saksbehandlingsreglene. De hadde like erfaringer i forhold til hvilke virkemidler som gir mest positiv effekt. Rettens autoritative form, samt saksbehandlingsprosessens fleksibilitet i form av at man kan tilpasse prosessen ut fra karakteristika ved den enkelte sak ble fremhevet. At barn ikke lenger trenger å uttale seg i rettssalen som følge av at barnet nå blir hørt av sakkyndig eller eventuelt dommeren, ble vurdert som svært positivt. De sakkyndige og advokatene ga uttrykk for at å bruke tid og ha mulighet til å prøve ut midlertidige løsninger er gode virkemidler, mens to dommere mente at det kan være ulemper knyttet til at enkelte saker trekker unødvendig ut i tid. Det kan ha svært uheldige konsekvenser for et barn å leve i en uavklart konfliktsituasjon, for eksempel som følge av en unødig lang saksbehandlingstid.

Om saker bør få en overgang til hovedforhandling, eller om forliksveien skal prøves videre er vanskelige avveininger. Skillet må jo være, slik en av dommerne som ble intervjuet mente, om saken løser seg eller ikke. Om det går mot løsning, så gjør det ikke noe at tiden går, men om konfliktnivået er uforandret så gjør det noe. Dette må vurderes individuelt fra sak til sak, og for å være sikrere i sin oppfattelse kan dommeren spørre sakkyndige om hans eller hennes opplevelse. Ifølge en av de sakkyndige som ble intervjuet kunne noen saker etter hennes erfaring ha blitt gitt litt mer tid.

Resultatene fra den kvalitative delen av undersøkelsen pekte i retning av at svært få dommere benytter seg av lovhjemmelen § 61 nr. 2, som gir dem mulighet til å sende partene tilbake til det ordinære meklingsapparatet. En av informantene ga uttrykk for at det ofte er svært lite informasjon i prosesskriftene til å kunne vite noe om hvilken sak man får. På grunn av dette vil det være vanskelig å avvise en sak før første møte. Hvis dette skal kunne gjøres må man eventuelt ha mer informasjon fra partene i forkant om hvor mange timer de har brukt i det ordinære meklingsapparatet for å få til et forlik, og samtidig jamføre denne informasjonen med beslutningstemaet (komplisert eller ”enkelt”). Hvis uenigheten for eksempel består av én eller to dager mer eller mindre samvær, så kunne kanskje bruk av denne lovhjemmelen vært aktuell.

Dommerne ga uttrykk for at det blir unaturlig å vise parter tilbake til mekling i det ordinære meklingsapparatet når partene alt har kommet til første møte. Heggdal (2006) påpekte at man må huske at ”(...) partene får benytte seg av svært gode psykologer, helt gratis, uten lang ventetid.” Hvis det i en senere undersøkelse viser seg at det har vært en markant økning i antall barnefordelingssaker for retten, burde man undersøke hva som karakteriserer disse sakene, og vider hvor mange saker som har såpass enkle problemstillinger at de burde kunne finne sin løsning utenfor retten. Informasjon om antall timer som har vært brukt i ordinær mekling burde i så fall kanskje foreligge i forkant av det første rettsmøtet. Videre burde det kanskje vært noe høyere krav i forhold til informasjon i forbindelse med stevning og tilsvær.

Muligheten for å avholde særmøter underveis i sakene, i form av møter med partenes advokater, blir ifølge informantene fra de kvalitative intervjuene i liten grad benyttet. Begrunnelsen for dette var en tanke om at partene vil kunne reagere negativt på dette. Advokatene vil kunne havne i en lojalitetskonflikt i forhold til sine klienter, samt at man kan frata partene muligheten til selv å ta ansvar og mestre gjennom en åpen prosess. Ifølge Heggdal (2006) benyttes særmøter av og til ved Oslo tingrett, mens man

ifølge Kristensen (2006) er mer reservert i forhold til dette ved Trondheim tingrett. Flere av informantene ga i intervjuene uttrykk for at de ikke hadde følt behov for særmøter. En av dommerne påpekte imidlertid at man ikke kunne se bort ifra at særmøter *kan* være nyttig i enkelte saker.

I intervjuene fikk informantene også spørsmål om de så behov for endringer i regelverket. Bortsett fra én sakkyndig, så ingen av informantene behov for endringer i regelverket. Både ut ifra et rettsikkerhetsprinsipp, og ut ifra prosessøkonomiske hensyn (hvis det blir overgang fra § 61.1 til § 61.3) burde det ifølge denne sakkyndige ha vært et krav om skriftlig referat fra de sakkyndiges undersøkelser.

Flere av informantene hadde meninger om dagens praksis. En av dommerne etterlyste som tidligere nevnt en mer effektiv behandling av saker med forholdsvis enkel problematikk. Ifølge resultatene både fra den kvalitative og den kvantitative delen av undersøkelsen samlet sett hadde informantene positive eller svært positive erfaringer med de nye saksbehandlingsreglene.

Metodiske styrker og svakheter

En betydelig styrke ved undersøkelsen at man har benyttet både kvantitativ og kvalitativ metode, samt innhentet data fra representanter for alle de profesjonelle aktørene som er involvert i barnefordelingssaker. Ved å benytte både kvantitativ og kvalitativ metode har man mulighet til å fange opp både bredden og nyanser i de ulike aktørene erfaringer, noe som er av stor betydning i denne undersøkelsen. Dette som følge av at man i forhold til de nye saksbehandlingsreglene i barnefordelingssaker har et begrenset erfaringsgrunnlag, og ved at det er et relativt utforsket felt med betydelig behov for økt kunnskap.

Den kvantitative delen av undersøkelsen er nasjonalt omfang og omfatter blant annet alle landets tingretter, noe som er en stor styrke. I forhold til de kvantitative spørreskjemaene var svarprosenten for alle de profesjonelle aktørene generelt lav sammenlignet med tilsvarende undersøkelser. Dette kan ha en rekke årsaker. I forhold til tingrettene kan spørreskjemaets omfang (estimert til 3 timer per tingrett) sannsynligvis forklare noe av den lave svarprosenten, noe flere tingretter ga prosjektleder tilbakemelding om. Man forsøkte imidlertid å avhjelpe dette noe ved å forlenge svarfristen for tingrettene og dommerne. En mulig forklaring på den lave svarprosenten er at spørreskjemaene ble sendt ut like før sommerferien, og at informantene som følge av ferieavvikling glemte skjemaet eller mottok det etter svarfristens utløp. Prosjektleder hadde per 01.09.07 valgt å ikke purre på dommerne, advokatene og de sakkyndige. På daværende tidspunkt vurderte hun at karakteristika ved responsene tilsa at en liten øking i antall

med liten grad av sannsynlighet ville endret resultatet vesentlig. I ettertid ser man imidlertid at det burde vært purret, da svarprosenten ble betydelig lavere enn antatt.

De kvantitative informantene representerer et selektert utvalg ved at de ble rekruttert blant deltagerne på Domstoladministrasjonens introduksjonskonferanse i 2004, og således synes å ha en spesiell interesse- og engasjement for temaet. Dette kan for eksempel ha ført til at dommerne ga et for positivt inntrykk. Som følge av lav svarprosent og et selektert utvalg har det kvantitative datamaterialet begrenset representativitet. Representativitet er imidlertid knyttet til generaliserbarhet, og ikke et krav som må tilfredsstilles for å kunne si noe om de enkelte aktørenes erfaringer.

En annen implikasjon i forhold til den kvantitative delen av undersøkelsen er at spørreskjemaene er utarbeidet med tanke på å fange opp bredden i aktørenes erfaringer, samt fremme aktørenes vilje til å delta ved å begrense dets omfang. Spørreskjemaet har følgelig klare begrensninger i forhold til å fange dybde og nyanser i informantenes erfaringer. Man har derfor benyttet kvalitativ metode i form av kvalitative intervju med tanke på å få mer dyptgående og nyansert informasjon om de ulike aktørenes erfaringer.

Informantene i undersøkelsens kvalitative del består av et lite utvalg, som med fordel kunne vært økt om tidsrammen hadde tillatt det. Utvalget hadde liten utvalgsbredde, da alle informantene ble rekruttert fra to mellomstore byer i Nord-Norge. I den forbindelse er det en betydelig svakhet ved undersøkelsen at mindre tingretter, og landet for øvrig ikke er representert. Det ikke-representative utvalget er selektert ut fra profesjon, kompetanse og erfaring. Informantene hadde begrenset kompetanse og erfaring i forhold til kulturelle utfordringer, noe som bør belyses i senere studier.

Konklusjon og muligheter for videre forskning

Resultatene fra denne undersøkelsen bidrar med støtte til tidligere forskning (Rønbeck m.fl.), samt tidligere erfaringer presentert av tingrettsdommerne Heggdal og Kristensen samt advokatene Lassen og Larsen, i forhold praksis i barnefordelingssakene etter de nye saksbehandlingsreglene. Dette spesielt vedrørende ulikheter mellom dommerne og mellom ulike tingretter. Forskjellene mellom dommerne må også antas å påvise forskjeller mellom de ulike tingretter.

Dommernes praksis foreslås beskrevet på en skala fra å være mest *løsningsorientert* til å være mer *proessorientert*. Beskrevet på en annen måte – å ha hovedfokus på å få sakene avvirket som én ytterlighet, versus et fokus på at konfliktløsningen er en prosess som tar tid, som den andre ytterligheten.

Forskjellene mellom dommerne kan eksemplifiseres i forhold til hvorvidt de velger å benytte eller tilby ulike virkemidler, som å prøve ut midlertidige avtaler, eller ikke. Resultatene i denne studien indikerer at man i opp mot halvparten av sakene kun benytter ett saksforberedende rettsmøte, og at de fleste sakene blir løst innen to rettsmøter. Ved en nærmere granskning av data finner vi indikasjoner på at det er store forskjeller mellom tingrettene i forhold til fordelingen av saker, over henholdsvis ett, to, tre eller flere møter. Dette datagrunnlaget er imidlertid begrenset, og basert på cirka 18 % av alle landets tingretter. De kvalitative intervjuene støtter opp om at det er ulik praksis både hos dommere og ved ulike tingretter. Resultatene viser videre at det ved noen tingretter er konsensus i forhold til hvordan man har valgt å legge opp prosessene slik at lovens intensjoner om det beste for barnet blir oppfylt, da gjennom forlik i saken mellom foreldrene. Forliksprosenten i barnefordelingssakene er for øvrig høy, 84 % i sakene der sakkyndige bistår, mens den er nær 60 % i sakene som avvikles uten sakkyndig bistand.

Studien viser også at det er forskjell mellom hvordan dommerne handler når sakkyndige oppnevnes. Fra de kvantitative resultatene finner man at det rapporteres om stort sett god tilgang på sakkyndige. På bakgrunn av de kvantitative resultatene ser man at sakkyndige ikke oppnevnes i alle saker. De kvalitative intervjuene avdekket at man ved en tingrett har som en hovedregel at sakkyndige *skal* oppnevnes i alle saker, mens man ved den andre tingretten *som regel* oppnevner sakkyndige. Dårlig tilgang på

sakkyndige kan neppe være hele forklaringen på at sakkyndige ikke oppnevnes i mange saker. Av de kvalitative resultatene framkom det at noen dommere ut ifra prosesskriftene og samtaler med partenes advokater, av og til kan avgjøre at saken er såpass nær et forlik at sakkyndig bistand blir vurdert som unødvendig. Videre undersøkelser omkring momentene dommerne legger til grunn for sine valg bør utføres.

Utforming av sakkyndiges mandat kan også skje på ulike måter. Sakkyndiges arbeid kan enten igangsettes *før* første møte etter et mer spesifikt mandat fra dommeren, eller *etter* første møte på bakgrunn av en diskusjon i plenum på første rettsmøte omkring hvilke undersøkelser som er nødvendige og ønskelige. De kvalitative intervjuene peker i retning av at der sakene avsluttes på første møte, har sannsynligvis også sakkyndighetsarbeidet vært igangsatt før første møte. Hvorvidt kun ett møte fører til skjøre forlik, eller om det hefter ulemper ved at sakkyndige foretar samtaler (særlig med barna) før første møte kan ikke belyses ut i fra denne studien. Videre forskning i forhold til dette må innlemme partenes erfaringer, og da helst målt flere ganger over tid.

Fra den kvalitative delen av undersøkelsen finner man indikasjoner på at selv om de profesjonelle aktørene er samstemte omkring tematikken i sakene som ikke egner seg for en forliksløsning, så varierer opplevelsen av forekomsten av alvorlig problematikk som for eksempel seksuelle overgrep, vold og rus. Idet disse funnene er fra den kvalitative delen av undersøkelsen, er disse ikke generaliserbare. Dette forholdet oppleves allikevel så viktig at det burde undersøkes nærmere. Spørsmål som bør stilles er for eksempel: Er det slik at de profesjonelle aktørene som grupper betraktet har svært forskjellige opplevelser av forekomsten av alvorlig problematikk? Hvor høy er forekomsten av alvorlig problematikk, og hva karakteriserer disse sakene? Hvor mange saker kan beskrives som ”enkle”, og hva er kjennetegn ved disse sakene? Hvor ofte forekommer det et ”misbruk” at ordningen ved at personer ikke vil avslutte meklingen på tross av at denne ikke fører fram (og man får mistanke om at dette kan ha sin årsak i spesielle personlighetstrekk hos en eller begge parter)? Sist men ikke minst: Hvilken metodikk kan de profesjonelle aktørene benytte for å avdekke hvorvidt saker er ”enkle” eller innehar alvorlig problematikk?

Både de profesjonelle aktørene og tidligere parter bør inkluderes, både i form av spørreskjema med godt formulerte spørsmål og ved hjelp av kvalitative intervju.

Det er et mål at sakene skal få sin løsning så raskt som mulig, selvsagt innenfor forsvarlige rammer der barnets beste i første rekke blir ivaretatt. At mange saker får et forlik etter ett møte, kan bety at noen saker som kommer til retten ikke har så komplisert problematikk. Dette er til en viss grad i tråd med funnene fra de kvalitative intervjuene. Noen av de ”enkle” sakene kunne kanskje også ha funnet sin løsning i det ordinære meklingsapparatet. Den kvalitative undersøkelsen avdekket imidlertid at § 61.2, dommerens mulighet til å sende partene tilbake til utenrettslig mekling, sjelden benyttes. Noe av årsaken til dette er muligens at opplysningene som framkommer i stevning og tilsvar ofte er svært sparsomme. Spørsmålet er da om hvorvidt terskelen for å gå til retten bør heves noe, i den forstand at noe mer informasjon blir avkrevet partene i prosesskriftene, slik at man kan sitte med en del seleksjonskriterier i forhold til tematikk. Hvis informasjonen ble avgitt på enkle avkryssingsskjema, kan man argumentere for at terskelen for å søke hjelp ved domstolene ikke blir vesenlig hevet. Hvorvidt det er mulig å gjøre det slik kan ikke besvares ut i fra denne studien. Utfordringene ville i så fall være i forhold til å få til spørsmålsstillingen. Ønsket om informasjon må da balanseres med målet om ikke å eskalere konflikter, samt ikke virke ledende. Det er kanskje ikke mulig å konstruere skjema som kan ivareta alle disse kriteriene, men andre løsninger omkring dette spørsmålet bør undersøkes nærmere.

Spørsmålet om hvordan man kan få fram svært alvorlig problematikk er komplisert. Å avdekke disse sakene så tidlig som mulig ville være ønskelig, men er kanskje vanskelig å få til i praksis. Disse sakene burde imidlertid bli avdekket senere i prosessen, under samtalene med prosessfullmektig, sakkyndig eller dommeren. Det er derfor viktig for de profesjonelle aktørene å ha kunnskaper om kjennetegn ved sakene med alvorlig problematikk, samt hvordan man på en best mulig måte kan spørre for å avdekke dette. Hvorvidt dommerne (eller andre av de profesjonelle aktørene) i dag innehar tilstrekkelig kompetanse i forhold til dette er et åpent spørsmål, og et tema som bør gås nærmere inn på i senere undersøkelser.

Når det gjaldt utfordringer ble ovennevnte tematikk nevnt, slik som å gjøre vurderinger av barnets beste og å avdekke alvorlig, men ikke alltid så synlig problematikk. En annen utfordring ble nevnt å være saker der en eller flere av partene kommer fra en annen kulturbakgrunn, og/eller snakker et annet språk. Ut ifra dette kan man generelt konkludere at det er behov for mer forskning i forhold til hva som

kjennetegner barnefordelingssakene, samt hvordan ulike typer problematikk kan behandles på en best mulig måte.

I likhet med tidligere erfaringer tyder også våre funn på at de strukturelle rammene rundt møtene er forskjellige ved ulike tingretter. Dette gjelder for eksempel avvikling av rettsmøtene i rettssal eller møterom. Resultatene fra denne undersøkelsen peker i retning av at disse forskjellene er underordnet i forhold til spørsmålet om rettens autoritative rammer ivaretas. Den viktigste faktoren i forhold til dette synes å være dommerens møteledelse. Det bør imidlertid undersøkes nærmere om dette medfører riktighet, og videre bør det undersøkes om bruk av møterom framfor rettssal muligens fører til en bedre deltakelse fra partenes side og et bedre forhandlingsklima, slik noen hevdet. En slik studie bør inkludere parter i sakene.

Undersøkelsene avdekket at de profesjonelle partene er svært fornøyd med de nye saksbehandlingsreglene. Reglene gir gode rammer i forhold til at de profesjonelle aktørene skal kunne ivareta hensynet til barnets beste, dette ikke minst sett i forhold saksbehandlingspraksis *før* regelendringen. Den nye praksisen blir også vurdert til i mye større grad å bidra til konfliktreduksjon sett i forhold til tidligere praksis. Dette illustreres kvantitativt ved en høy forliksprosent. I lys av at praksis i forhold til reglene varierer i relativt stor grad på viktige punkt mellom dommere og tingretter, kan man imidlertid argumentere for at visse retningslinjer i forhold til praksis trengs. Slik ordningen fungerer i dag tyder det på at en bedring av balansen mellom fagkunnskap og ansvar kan bedres. En stor del av ansvaret for vurderingene er lagt på den enkelte dommeren, samtidig som forskjeller tilsier forskjeller ved, eller mangel på fagkompetanse hos den samme dommeren. Det stilles ikke spesifikke krav til fagkompetanse hos dommerne som behandler barnefordelingssakene i dag. Slike krav vil være mer utfordrende for de mindre tingrettene å oppfylle, men også mer betryggende for brukerne av de samme tingrettene.

Idet reglene gir rom for en svært fleksibel praksis, kan det på tross av forskjellene som framkommer, ikke konkluderes med at praksis *ikke* er i tråd med intensjonene bak reglene – å ivareta barnets beste. Allikevel, idet lite forskning finnes omkring hva som kjennetegner sakene, vil det være en fare for at dommenes avgjørelser om sakens alvor eller opplevelse av konfliktnivå ikke tas med den nødvendige faglige kompetanse og at det dermed er en fare for intensjonen ikke oppfylles. Det finnes på det nåværende tidspunkt ikke publisert forskning omkring partenes opplevelser i forhold til alvor og

konfliktnivå. En slik studie vil kunne supplere forliggende undersøkelse til å kunne gi et klarere svar på disse spørsmålene. På bakgrunn av dette kan det ikke gis en sikker konklusjon i forhold til spørsmålet om alle sidene av saksbehandlingspraksis er i tråd med intensjonene bak de nye saksbehandlingsreglene.

Erfaringene med de nye saksbehandlingsreglene for barnefordelingssaker ved domstolene er som tidligere nevnt svært positive, men denne studien peker på områder der ordningen har ytterligere forbedringspotensial. Krav til de profesjonelle aktørenes kompetanse, tiltak i forhold til kompetanseheving, samt en ordning i forhold til kvalitetssikring ville vært steg i riktig retning.

Referanser

- Amato, P. R., Cheadle, J., 2005. The Long Reach of Divorce: Divorce and Child Well-Being Across Three Generations. *Journal of Marriage and Family*, 67: 191-206.
- Amato, P. R., 2000. The consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and the Family*, 62 (4): 1269-1287.
- Amato, P. R., Keith, B., 1991. Parental divorce and adult well-being: A metaanalysis. *Journal of Marriage and Family*, 53 (1): 43-58.
- Amato, P. R., 1993. Childs adjustment to divorce: Theories, hypotheses, and empirical support. *Journal of Marriage and the Family*, 55 (1): 23-38.
- American Psychological Association, 2001. *Publication Manual of the American Psychological Association* (5ed.). Washington, DC: American Psychological Association.
- Backe-Hansen, E., 1995. *Til barnets beste. Beslutninger og beslutningsprosesser i barnevernet*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Barne- og familiedepartement, 2004. *Om nye saksbehandlingsregler i barneloven i kraft 1.april 2004*. Veileder Q-15/2004. Om saksbehandlingsregler i barnefordelingssaker for domstolene og høring av barn.
- Booth, A., Amato, P. R., 2001. Parental predivorce relations and offspring postdivorce well-being. *Journal of Marriage and Family*, 63: 197-212.
- Borøchstein, T., 2006a. Ny rapport: Oppsiktsvekkende funn om mekling i barnevernssaker. Rett på sak, 4: 16-17.
- Borøchstein, T., 2006b. Trondheim tingrett: Megler i barnevernssakene. Rett på sak, 1: 8-9.
- Breivik, K., Olweus, D., 2006. Health and Disability. Children of divorce in a Scandinavian welfare state: Are they less affected than US children? *Scandinavian Journal of Psychology*, 47: 61-74.
- Byberg et al., 2001. *Gjete kongens harer – rapport fra arbeidet med å få samboere mer innpasset i statistikken*. Statistisk sentralbyrå rapport 2001/40.

- Ekeland, T., Myklebust, V., 1997. *Foreldremekling. Brukarperspektivet*. Volda: Møreforskning: Forskningsrapport nr. 23
- Ellingsæter, A. L., Leira, A. (red.), 2004. *Velferdsstaten og familien. Utfordringer og dilemmaer*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Ellingsæter, A. L., 2004. "Familie, arbeidsmarked og politikk". I Søkelys på arbeidsmarkedet. 2/2004.
- Elster, J., 1989. *Solomonic Judgements. Studies of the Limitations of Conflict*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Eriksen, Steinsvåg, P. Ø., 2007. *Bulleteng nummer 2: Sikkerhet*. Oslo: Alternativ til Vold. www.atv-stiftelsen.no
- Eriksson, M., 2003. *I skuggan av pappa. Familjerätten och handteringen av fäders våld*. Stehag: Forlag AB Gondolin.
- Familie-, kultur og administrasjonskomiteen, 2003. Innstilling O. nr. 96 (2002-2003).
- FNs barnekonvensjon, 1989. *FNs konvensjon om barnets rettigheter*. Revidert versjon mars 2003 med tilleggsprotokoller. Barne- og familiedepartementet. www.regjeringen.no
- Frønes, I., 1996. *Den norske barndommen* (5 ed.). Oslo: Cappelen Akademiske forlag.
- Galtung, T., 1998. *Barnet og foreldrenes rettssak*. NOU 1998: 17.
- Goldstein, Freud A, Solnit, 1973. *Beyond the Best Interests of the Child*. New York: The Free Press.
- Hagen, T., Rønbeck, K., in press. Dommerrollen i barnefordelingssaker.
- Hagen, T., Rønbeck, K., 2006. Forslag til endring av barnelovens prosessregler om rettslig prøving av fylkesnemndsvedtak. *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, 1: 10-16.
- Heggedal, H., 2006. *Rettsmøter under saksforberedelsen i barnefordelingssaker*. Barne- og familiedepartementet og kompetanseutvalget for dommere: Domstoladministrasjonens rapportserie 1/2006.

- Hetherington, E. M. (Ed.), 1999. *Coping with divorce, single parenting, and remarriage: A risk and resiliency perspective*. Mahwah NJ: Lawrence Erlbaum.
- Hetherington, E. M., 1993. An overview of the Virginia Longitudinal Study of Divorce and Remarriage with a focus on early adolescence. *Journal of Family Psychology*, 7: 39-56.
- Kelly, J., Emery, R., 2003. Children Adjustment Following Divorce: risk and Resilience perspectives. *Family Relations*, 52: 352-362.
- Kitterød, R., 2004. "Ulikheter i familiers tid til yrkesarbeid." I *Søkelys på arbeidsmarkedet* 2/2004.
- Koch, K., 2000. *Når mor og far møtes i retten – barnefordeling og samvær*. NOVA: Rapport 13/2000.
- Kristensen, M. F., 2006. *Saksbehandling etter de nye saksbehandlingsreglene i barneloven ved Trondheim tingrett*. Barne- og familiedepartementet og kompetanseutvalget for dommere: Domstoladministrasjonens rapportserie 1/2006.
- Lassen, R., Larsen, M., 2005. Domstolsbehandling av barnefordelingssaker – er forlik det samme som forsoning? Et kritisk blikk på praksis etter de nye saksbehandlingsreglene i barnefordelingssaker. *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, 2: 77-86.
- Lov om barn og foreldre, 1981. *LOV 1981-04-08 nr 07 (barneloven)*. Barne- og likestillingsdepartementet. www.lovdatab.no
- Moxnes, K., 2001. "Felles foreldreskap etter skilsmisser". I Moxnes et al.(red.), 2001. *Skilsmisens mange ansikter. Om barn og foreldres erfaringer med skilsmisse*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Moxnes, K., Winge, A., 2000. *Foreldresamarbeid etter skilsmisse*. Trondheim: Allforsk.
- Moxnes, K., Haugen, G., 1998. *Skillsmisje som fenomen*. Trondheim: Allforsk.
- NOU 1998:17. *Barnefordelingssaker – avgjørelsesorganer, saksbehandlingsregler, og delt bosted*.

- Ot.prp. nr. 29 (2002-2003). *Om lov om endringer i barneloven mv.* Rettstidende, 2004: 811.
- Rønbeck, K., Olsson, J. E., Hagen, T., in press. Megling i barnevernsaker for tingretten. Presentasjon av resultatene fra et forsøksprosjekt.
- Rønbeck, K., 2006. Foreldre i konflikt – Forhandlingsbasert sakkyndighetsarbeid etter barneloven. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 43: 338-346.]
- Rønbeck, K., Kverneland, R., 2006. Advokatrollen i barnefordelingssaker. *Lov og rett*, 2: 170-180.
- Rønbeck, K., 2004. Fra konflikt til forsoning – Barnefordeling i et rettsbasert forsøksperspektiv. *Tidsskrift for den norske psykologforening*, 41: 275-281.
- Sandberg, K., 1990. *Barnets beste. Om barnefordeling, rettspraksis og rettferdighet.* Oslo: Ad Notam forlag AS.
- Skevik, A., Hyggen, C., 2002. *Samværsfedrenes situasjon. Rapport fra en spørreundersøkelse.* Oslo: NOVA: Rapport 15/2002.
- Skjørten, K., 2005. *Samlivsbrudd og barnefordeling.* Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Skjørten, K., 2004. Forståelser av overgrep i barnefordelingssaker. *Tidsskrift for familierett, arverett, og barnevernrettslige spørsmål*, 03-04: 150-170.
- Smart et al., 2001. *The changing Experience of Childhood. Families and Divorce.* Cambridge. Polity Press.
- Smith, L., 2004. Barnets beste og barnets uttalerett. *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, 3-4: 223-231.
- Statistisk sentralbyrå, 2007. *Personer i alderen 15-74 år, etter kjønn, arbeidsstyrkestatus og alder.* Statistikkbanken 05110.
- Statistisk sentralbyrå, 2007. *Skilsmisser og separasjoner etter fylke 1981-2006.*
- Steinsvåg, P. Ø., 2007. *Bulleteng nummer 5: Voldsutøvende fedre og omsorg. Prosjektet "Barn som lever med vold i familien".* Oslo: Alternativ til Vold og Senter for krisepsykologi. www.atv-stiftelsen.no
- St.meld. nr. 29 (2002-2003). *Om familien - forpliktende samliv og foreldreskap.*

- Størkersen, I. et al., 2006. Adolescent adjustment and well-being: Effects of parental divorce and distress. *Scandinavian Journal of Psychology*, 47: 75-84.
- Sætre, A., 2004. *Undersøkelsen omsamvær og bidrag 2002. Dokumentasjons- og tabellrapport*. Notater 2004/26. Avdeling for personstatistikk/Seleksjon for intervjuundersøkelser. Statistisk sentralbyrå.
- Thagaard, T., 2002. *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.

Tabeller

- Tabell 1: Oversikt over kjønnsfordeling og alder av til sammen 107 respondenter fra spørreundersøkelsen: 33 dommere, 32 advokater og 42 sakkyndige
- Tabell 2: Totalt antall nye saker. Tall fra 23 tingretter, for årene 2001, 2002, 2005 og 2006
- Tabell 3: Antall nye saker hvor påstand i saken var om fast bosted. Tall fra 21 tingretter, for årene 2001, 2002, 2005 og 2006
- Tabell 4: Antall nye saker hvor påstand i saken var foreldreansvar. Tall fra 22 tingretter, for årene 2001, 2002, 2005 og 2006
- Tabell 5: Antall nye saker hvor påstand i saken var om samvær. Tall fra 21 tingretter, for årene 2001, 2002, 2005 og 2006
- Tabell 6: Saksbehandlingstid i saker med og uten sakkyndig i 2002
- Tabell 7: Saksbehandlingstid i saker med og uten sakkyndig i 2005
- Tabell 8: Antall saksforberedende rettsmøter i saker behandlet etter § 61.1 i 2005. Med og uten sakkyndig
- Tabell 9: Fordeling av saker i forhold til antall rettsforberedende møter. Tall fra 2005
- Tabell 10: Tilgang på sakkyndige: 31 dommere sin vurdering av tilgangen på sakkyndige
- Tabell 11: Resultat i saker ved 19 tingretter i 2002. Antall saker - med og uten sakkyndig
- Tabell 12: Resultat i saker ved 23 tingretter i 2005. Antall saker - med og uten sakkyndig

- Tabell 13: Resultat i saker med Hovedforhandling etter overgang fra § 61.1. Med og uten sakkyndig – antall saker
- Tabell 14: Sakkyndige, advokater og dommere: Grad av usikkerhet knyttet til (1) forlik og barnets beste, (2) forlik versus dom, (3) om relevante opplysninger har kommet frem, og (4) i forhold til utidig press til forlik
- Tabell 15: Sakkyndige, advokater og dommere: Om alle saker egner seg for behandling etter § 61.1
- Tabell 16: Sakkyndige, advokater og dommere: Hvis nei, hvorfor ikke alle saker egner seg for behandling etter § 61.1
- Tabell 17: Sakkyndige, advokater og dommere: Hvis ja, hvorfor alle saker egner seg for behandling etter § 61.1
- Tabell 18: Sakkyndige, advokater og dommere: Vurdering av endringene i saksbehandlingsreglene fra 1. april 2004
- Tabell 19: Sakkyndige og advokater: Største fordel ved arbeid etter de nye saksbehandlingsreglene i tiden etter 1. april 2004
- Tabell 20: Sakkyndige og advokater: Største ulempen ved arbeid etter de nye saksbehandlingsreglene i tiden etter 1. april 2004
- Tabell 21: Dommeres erfaring med sakkyndige: Har sakkyndige hatt samtaler med partene og/eller barnet før første rettsmøte, og eventuell begrunnelse
- Tabell 22: Dommeres valg av sakkyndige og om det tas hensyn til kjønn, alder, anførselene i saken og erfaring med den sakkyndige
- Tabell 23: Sakkyndige og advokater: Største fagetiske utfordring i arbeid etter de nye saksbehandlingsreglene i tiden etter 1. april 2004

- Tabell 24: Sakkyndiges erfaringer med barnefordelingssaker i 2006
- Tabell 25: Sakkyndighetsarbeid etter en forhandlingsbasert modell. Oversikt over hva som har vært gjort i de tre siste sakene
- Tabell 26: Sakkyndighetsarbeid etter en forhandlingsbasert modell. Samtaler med barnet. Opplysninger fra de tre siste sakene
- Tabell 27: Sakkyndige og advokater: Erfaringer med dommer
- Tabell 28: Sakkyndige og dommere: Erfaringer med partenes prosessfullmektig
- Tabell 29: Dommere og advokater: Erfaringer med sakkyndige
- Tabell 30: Sakkyndige og advokater: Forskjeller mellom domstolene ved barnefordelingssaker

Tabell 1

Oversikt over kjønnsfordeling og alder av til sammen 107 respondenter fra spørreundersøkelsen: 33 dommere, 32 advokater og 42 sakkyndige

		Kjønn		Alder							
		n	%	25-40		41-50		51-60		61-70	
				n	%	n	%	n	%	n	%
Sakkyndige	Menn	31	(74)			12	(39)	14	(45)	5	(16)
	Kvinner	11	(26)			4	(36)	7	(64)		
Advokater	Menn	19	(59)	6	(32)	7	(37)	5	(26)	1	(5)
	Kvinner	13	(41)	4	(40)	3	(23)	5	(29)	1	(8)
Dommere	Menn	19	(58)			1	(5)	13	(68)	5	(26)
	Kvinner	14	(42)	3	(21)	1	(7)	8	(57)	2	(14)
Totalt	Menn	69	(64)	6	(9)	20	(29)	32	(46)	11	(16)
	Kvinner	38	(36)	6	(16)	8	(21)	20	(53)	3	(8)

(n = 107). Tall i prosent presenteres i parentes, for at tabellen lettere skal kunne leses.

Tabell 2

Totalt antall nye saker. Tall fra 23 tingretter, for årene 2001, 2002, 2005 og 2006

Totalt antall saker	antall	økning	
	n	n	%
Nye saker inn 2001	513		
Nye saker inn 2002	555	42	8,19
Nye saker inn 2005	742	187	33,69
Nye saker inn 2006	794	52	7,01
Totalt		281	48,89

Tabell 3

Antall nye saker hvor påstand i saken var om fast bosted.
Tall fra 21 tingretter, for årene 2001, 2002, 2005 og 2006

Påstand om fast bosted	antall		økning	
	n	n	%	
Nye saker inn 2001	217			
Nye saker inn 2002	214	-3	-1,38	
Nye saker inn 2005	320	106	49,53	
Nye saker inn 2006	306	-14	-4,38	
Totalt		89	43,78	

Tabell 4

Antall nye saker hvor påstand i saken var foreldreansvar.
Tall fra 22 tingretter, for årene 2001, 2002, 2005 og 2006

Påstand om foreldreansvar	antall		Økning	
	n	n	%	
Nye saker inn 2001	145			
Nye saker inn 2002	136	-9	-6,21	
Nye saker inn 2005	188	52	38,24	
Nye saker inn 2006	176	-12	-6,38	
Totalt		31	25,65	

Tabell 5

Antall nye saker hvor påstand i saken var om samvær.
Tall fra 21 tingretter, for årene 2001, 2002, 2005 og 2006

Påstand om samvær	antall		Økning	
	n	n	%	
Nye saker inn 2001	242			
Nye saker inn 2002	370	128	52,89	
Nye saker inn 2005	479	109	29,46	
Nye saker inn 2006	458	-21	-4,38	
Totalt		216	77,97	

Tabell 6
Saksbehandlingstid i saker med og uten sakkyndig i 2002

Saksbehandlingstid (2) i nye saker 2002	≤ 3 mnd		3-6 mnd		6-9 mnd		≥ 9 mnd		Totalt	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Med sakkyndig (n = 20)	20	(14)	45	(31)	40	(28)	39	(27)	144	(100)
Uten sakkyndig (n = 21)	154	(43)	106	(29)	58	(16)	44	(12)	362	(100)
Totalt	174	(34)	151	(30)	98	(19)	83	(16)	506	(100)

Tall basert på 20 og 21 tingretter (n=20) og (n=21). Tall i prosent presenteres i parentes, for at tabellen lettere skal kunne leses.

Tabell 7
Saksbehandlingstid i saker med og uten sakkyndig i 2005

Saksbehandlingstid i nye saker	≤ 3 mnd		3-6 mnd		6-9 mnd		≥ 9 mnd		Totalt	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Uten sakkyndig (n=20)										
Behandlet etter § 61.1	70	(69)	20	(20)	4	(4)	8	(8)	102	(78)
Direkte til Hovedforhandling	3	(14)	9	(41)	6	(27)	4	(18)	22	(17)
Fra § 61.1 til hovedforhandling	2	(29)	2	(29)	3	(43)	0	(0)	7	(5)
Totalt	75	(57)	31	(24)	13	(10)	12	(9)	131	(100)
Med sakkyndig (n=21)										
Behandlet etter § 61.1	69	(24)	100	(34)	65	(22)	56	(19)	290	(68)
Direkte til Hovedforhandling	1	(8)	5	(42)	2	(17)	4	(33)	12	(3)
Fra § 61.1 til hovedforhandling	14	(11)	34	(27)	36	(29)	42	(33)	126	(29)
Totalt	84	(20)	139	(32)	103	(24)	102	(24)	428	(100)
Saksbehandlingstid alle saker	159	(28)	170	(30)	116	(21)	114	(20)	559	(100)

Tall basert på 20 og 21 tingreter (n=20) og (n=21). Tall i prosent presenteres i parentes, for at tabellen lettere skal kunne leses.

Tabell 8

Antall saksforberedende rettsmøter i saker behandlet etter §61.1. Med og uten sakkyndig

Antall saksforberedende rettsmøter	1 møte		2 møter		3 møter		4 møter		≥ 5 møter		Totalt	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Med sakkyndig	119	(36)	140	(42)	63	(19)	11	(3)	8	(2)	333	(81)
Uten sakkyndig	65	(84)	8	(10)	4	(5)	0	(0)	6	(8)	77	(19)
Totalt	184	(45)	148	(36)	67	(16)	11	(3)	14	(3)	410	(100)

Tall basert på 19 tingretter (n=19). Tall i prosent presenteres i parentes, for at tabellen lettere skal kunne leses.

Tabell 9
 Fordeling av saker i forhold til antall rettsforberedende møter.
 Tall fra 2005

Tingrett	1 møte		2 møter		3 møter	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%
1	0	(0)	1	(20)	4	(80)
2	0	(0)	0	(0)	0	(0)
3	7	(15)	18	(39)	17	(37)
4	1	(25)	3	(75)	0	(0)
5	4	(31)	4	(31)	5	(38)
6	4	(33)	6	(50)	2	(17)
7	10	(38)	9	(35)	6	(23)
8	2	(40)	0	(0)	3	(60)
9	30	(47)	22	(34)	9	(14)
10	36	(47)	27	(36)	13	(17)
11	4	(50)	2	(25)	1	(13)
12	1	(50)	0	(0)	0	(0)
13	14	(56)	10	(40)	1	(4)
14	14	(58)	6	(25)	3	(13)
15	28	(67)	12	(29)	2	(5)
16	37	(73)	13	(25)	1	(2)
17	45	(74)	15	(25)	0	(0)
18	18	(100)	0	(0)	0	(0)

Resultater basert på 18 tingretter. Kun for en illustrasjon over forskjeller mellom tingretter i forhold til bruk av antall rettsforberedende møter. Tingrettene er sortert etter prosentvis andel saker med 1 rettsforberedende møte. Bruk av mer enn 4 møter vises ikke her, og derfor vil den sum i prosent ikke vise 100 alle steder. Tall i prosent presenteres i parentes, for at tabellen lettere skal kunne leses.

Tabell 10
Tilgang på sakkyndige: 31 dommere sin vurdering av
tilgangen på sakkyndige

Tilgang på sakkyndig	Dommere	
	n	%
Svært god	2	(6)
God	14	(45)
Både og	12	(39)
Dårlig	3	(10)
Svært dårlig		
Totalt	31	100

Tall i prosent presenteres i parentes, for at tabellen lettere skal kunne leses.

Tabell 11
 Resultat i saker ved 19 tingretter i 2002. Antall saker - med og uten sakkyndig

	Rettsforlik hele saken		dom i hele saken		dom i deler av saken		Trukket underveis		Totalt		Alle saker fordeling m/u sakkyndig. Tall i %	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	Med	Uten
Resultat i nye saker 2002 uten sakkyndig	187	(54)	116	(33)	3	(1)	42	(12)	348	(100)		
Resultat i nye saker 2002 med sakkyndig	98	(70)	36	(26)	0	(0)	6	(4)	140	(100)		
Anket - saker uten sakkyndig	0	(0)	30	(97)	1	(3)	0	(0)	31	(100)		
Anket - saker med sakkyndig	0	(0)	26	(68)	12	(32)	0	(0)	38	(100)		
Totalt	285	(51)	208	(37)	16	(3)	48	(9)	557	(100)	(32)	(68)

Tall i prosent presenteres i parentes, for at tabellen lettere skal kunne leses.

Tabell 12
Resultat i saker ved 23 tingretter i 2005. Antall saker - med og uten sakkyndig

	Rettsforlik hele saken			Dom i hele saken			Dom i deler av saken			Trukket underveis			Dom uten hovedforh.			Totalt		
	n	%	(%*)	n	%	(%*)	n	%	(%*)	n	%	(%*)	n	%	(%*)	n	%	(%*)
Behandlet etter § 61.1 med sakkyndig	273	84	(67)	0	0	(0)	19	6	(68)	32	10	(45)	2	1	(14)	326	100	(48)
Behandlet etter § 61.1 uten sakkyndig	63	59	(15)	0	0	(0)	4	4	(14)	29	27	(41)	11	10	(79)	107	100	(16)
Hovedforhandling etter overgang fra § 61.1 med sakkyndig	55	44	(13)	63	50	(41)	0	0	(0)	8	6	(11)	0	0	(0)	126	100	(19)
Hovedforhandling etter overgang fra § 61.1 uten sakkyndig	8	57	(2)	6	43	(4)	0	0	(0)	0	0	(0)	0	0	(0)	14	100	(2)
Direkte til hovedforhandling med sakkyndig	5	29	(1)	8	47	(5)	1	6	(4)	2	12	(3)	1	6	(7)	17	100	(3)
Direkte til hovedforhandling uten sakkyndig	5	18	(1)	23	82	(15)	0	0	(0)	0	0	(0)	0	0	(0)	28	100	(4)
Anket - saker med sakkyndig	0	0	(0)	40	95	(26)	2	5	(7)	0	0	(0)	0	0	(0)	42	100	(6)
Anket - saker uten sakkyndig	0	0	(0)	14	88	(9)	2	13	(7)	0	0	(0)	0	0	(0)	16	100	(2)
Totalt med sakkyndig	333	65	(81)	111	22	(72)	22	4	(79)	42	8	(59)	3	1	(21)	511	100	(76)
Totalt uten sakkyndig	76	46	(19)	43	26	(28)	6	4	(21)	29	18	(41)	11	7	(79)	165	100	(24)
Totalt	409	61	(100)	154	23	(100)	28	4	(100)	71	11	(100)	14	2	(100)	676	100	(100)

(*) Prosentvis fordeling innenfor rettsforlik i hele saken, dom i hele saken, dom i deler av saken, trukket underveis, dom uten hovedforhandling og totalt.

Tabell 13
Resultat i saker med Hovedforhandling etter overgang fra §
61.1. Med og uten sakkyndig – antall saker

Resultat	med	uten	totalt	%
Rettsforlik i hele saken	55	8	63	(44)
Dom i hele saken	63	6	69	(50)
Dom i deler av saken	0	0	0	(0)
Trukket underveis	8	0	8	(6)
Dom uten hovedforhandling	0	0	0	(0)
	126	14	137	(100)

Tall basert på opplysninger fra 23 tingretter. Tall i prosent presenteres i parentes, for at tabellen lettere skal kunne leses.

Tabell 14

Sakkyndige, advokater og dommere: Grad av usikkerhet knyttet til (1) forlik og barnets beste, (2) forlik versus dom, (3) om relevante opplysninger har kommet frem, og (4) i forhold til uttidig press til forlik

Usikkerhet vedr saker etter forhandlingsbasert modell		Sakkyndige		Advokater		Dommere		Total	
		n	%	n	%	n	%	n	%
Usikkerhet omkring forlik og barnets beste (1).	Ofte	4	(10)	3	(10)	1	(3)	8	(8)
	Av og til	17	(44)	11	(37)	4	(13)	32	(31)
	Sjeldent	16	(41)	15	(50)	20	(61)	51	(50)
	Aldri	2	(5)	1	(3)	8	(24)	11	(11)
	Totalt	39	(100)	30	(100)	33	(100)	102	(100)
Usikkerhet i henhold til forlik versus dom (2).	Ofte	3	(8)			1	(3)	4	(4)
	Av og til	17	(44)	7	(23)	5	(15)	29	(28)
	Sjeldent	14	(36)	18	(60)	17	(52)	49	(48)
	Aldri	5	(13)	5	(17)	10	(30)	20	(20)
	Totalt	39	(100)	30	(100)	33	(100)	102	(100)
Usikkerhet om relevante opplysninger har kommet frem (3).	Ofte	5	(13)	5	(17)			10	(10)
	Av og til	12	(31)	9	(30)	8	(24)	29	(28)
	Sjeldent	20	(51)	9	(30)	17	(52)	46	(45)
	Aldri	2	(5)	7	(23)	8	(24)	17	(17)
	Totalt	39	(100)	30	(100)	33	(100)	102	(100)
Usikkerhet forhold til uttidig press til forlik (4).	Ofte								
	Av og til	5	(13)	6	(19)	1	(3)	12	(12)
	Sjeldent	9	(23)	9	(29)	4	(12)	22	(21)
	Aldri	25	(64)	16	(52)	28	(85)	69	(67)
	Totalt	39	(100)	31	(100)	33	(100)	103	(100)

Tall i prosent presenteres i parentes, for at tabellen lettere skal kunne leses. Tall basert på antall sakkyndige = 33, antall advokater = 30 og 31, antall dommere = 33.

Tabell 15
 Sakkyndige, advokater og dommere: Om alle saker egner seg for behandling etter § 61.1

	Vurdering	n	%
Sakkyndige	Ja	4	(10)
	Nei	33	(83)
	Usikker	3	(8)
	Totalt	40	(100)
Advokater	Ja	7	(23)
	Nei	22	(71)
	Usikker	2	(7)
	Totalt	31	(100)
Dommere	Ja	12	(36)
	Nei	16	(49)
	Usikker	5	(15)
	Totalt	33	(100)
Totalt	Ja	23	(22)
	Nei	71	(68)
	Usikker	10	(10)
	Totalt	104	(100)

Tall i prosent presenteres i parentes, for at tabellen lettere skal kunne leses. Tall basert på antall sakkyndige =33, antall advokater = 31, antall dommere = 33.

Tabell 16

Sakkyndige, advokater og dommere: Hvis nei, hvorfor ikke alle saker egner seg for behandling etter § 61.1

Hvorfor ikke alle saker egner seg:	Sakkyndige	Advokater	Dommere	Totalt
	n	n	n	n
Psykiatri /personlighetsavvik/ Seksuelle overgrep.	14	4	2	20
Høyt konfliktnivå/manglende samarbeid	4	7	3	14
Noen saker krever utredning/ rett til Hovedforhandling	5	1	2	8
Annet	4	3	3	10
Omsorgssvikt/ redusert omsorgsevne	2	1		3
Dilemma mellom fokus på enighet og barnets beste	1			1
Kriminalitet/vold	1			1
Ønsker dom			1	1
Totalt	31	16	11	58

Åpne spørsmål besvart av 31 sakkyndige, 16 advokater og 11 dommere. Svarene er kategorisert etter antall totalt.

Tabell 17

Sakkyndige, advokater og dommere: Hvis ja, hvorfor alle saker egner seg for behandling etter § 61.1

Hvorfor alle saker egner seg:	Sakkyndige	Advokater	Dommere	Totalt
	n	n	n	n
Alltid verd å prøve	3		6	9
Som felles utgangspunkt	1		3	4
Arena for dialog		2		2
Effektivitet			1	1
Avklare tvist og fremtid		1		1
Totalt	4	3	10	17

Åpent spørsmål besvart av 4 sakkyndige, 3 advokater og 10 dommere. Svarene er kategorisert etter antall totalt.

Tabell 18
 Sakkyndige, advokater og dommere: Vurdering av endringene i saksbehandlingsreglene fra 1. april 2004

	Vurdering	n	%
Sakkyndige	Svært positiv	8	(20)
	For det meste positiv	27	(67,5)
	Både og	5	(12,5)
	Totalt	40	(100)
Advokater	Svært positiv	3	(10)
	For det meste positiv	24	(80)
	Både og	3	(10)
	Totalt	30	(100)
Dommere	Svært positiv	11	(33,3)
	For det meste positiv	20	(60,6)
	Både og	2	(6,1)
	Totalt	33	(100)
Totalt	Svært positiv	22	(21,4)
	For det meste positiv	71	(68,9)
	Både og	10	(9,7)
	Totalt	103	(100)

Kategoriene negativt og svært negativt er ikke tatt med i tabellen, da ingen gir det som svar. Tall i prosent presenteres i parentes, for at tabellen lettere skal kunne leses. Tall basert på antall sakkyndige = 40, antall advokater = 30, antall dommere = 33.

Tabell 19
 Sakkyndige og advokater: Største fordel ved arbeid etter de nye saksbehandlingsreglene i tiden etter 1. april 2004

Største fordel med endring	Sakkyndige	Advokater	Totalt
	n	n	n
Mer fremtidsrettet fokus og løsningsorientert	8	10	18
Positivt med midlertidige ordninger	6	4	10
Flere forlik/ mer dialog/ Lavere konfliktnivå	4	6	10
Annet	7	3	10
Sakkyndig kan påvirke før konflikten tilspisses	4	4	8
Prosess med ansvarliggjøring og mulighet for løsning	6		6
Metodisk fleksibilitet	4		4
Større fokus på barnets beste		2	2
Mindre utredning	1		1
Totalt	40	29	69

Åpne spørsmål besvart av 40 sakkyndige og 29 advokater. Svarene er kategorisert etter antall totalt på hvert svar.

Tabell 20
 Sakkyndige og advokater: Største ulempen ved arbeid etter de nye saksbehandlingsreglene i tiden etter 1. april 2004

Største ulempe med endring	Sakkyndige	Advokater	Totalt
	n	n	n
Bruker for lang tid	8	7	15
Partene utsettes for mye press	5	5	10
For løsningsorientert på bekostning av barnets beste	6	4	10
Uegnede saker behandles	4	1	5
Rolleblanding 61.1 - 61.3	4	1	5
Annet	1	3	4
For dårlig kapasitet domstoler og sakkyndige	3		3
Konfliktunnvikende /tilslørende	1	2	3
Ingen ulemper	3		3
Rettsens funksjon blir for utydelig	2		2
For personavhengig/ store forskjeller i behandlingen	1	1	2
For lite tid		1	1
Totalt	38	25	63

Åpent spørsmål besvart av 38 sakkyndige og 25 advokater. Svarene er kategorisert etter antall totalt på hvert svar.

Tabell 21

Dommeres erfaring med sakkyndige: Har sakkyndige hatt samtaler med partene og/eller barnet før første rettsmøte, og eventuell begrunnelse

Dommeres erfaringer med sakkyndige:		Dommere	
		N	%
Har sakkyndige hatt samtaler med partene og/eller barnet før første rettsmøte	Alltid	3	(9)
	som regel	9	(28)
	av og til	4	(13)
	Sjelden	9	(28)
	Aldri	7	(22)
Totalt		32	(100)
Begrunnelse (1)	Ja fremme prosess/effektivisering	6	(32)
	Nei, viktig å avklare roller/arb metoder med alle tilstede	7	(37)
	Annet	6	(32)
	Totalt	19	(100)

n = 32 dommere (1) Åpent spørsmål besvart av 19 dommere. Tall i prosent presenteres i parentes, for at tabellen lettere skal kunne leses.

Tabell 22

Dommeres valg av sakkyndige og om det tas hensyn til kjønn, alder, anførselene i saken og erfaring med den sakkyndige

Valg av sakkyndige		Dommere	
		n	%
Etter hvilke kriterier velges sakkyndige	1. Fast gruppe	12	(36)
	2. BLD's register	1	(3)
	3. Etter kjennskap / Erfaring	15	(46)
	4. Tilfeldig	1	(3)
	3 + 4	2	(6)
	2 + 3	2	(6)
Totalt		33	(100)
Tar du hensyn til kjønn ved valg av sakkyndig	alltid	1	(3)
	ofte	2	(6)
	av og til	7	(21)
	sjelden	9	(27)
	aldri	14	(42)
Totalt		33	(100)
Tar du hensyn til alder ved valg av sakkyndig	alltid		
	ofte	1	(3)
	av og til	2	(6)
	sjelden	8	(24)
	aldri	22	(67)
Totalt		33	(100)
Tar du hensyn til anførselene i saken ved valg av sakkyndig	alltid		
	ofte	6	(18)
	av og til	9	(27)
	sjelden	6	(18)
	aldri	12	(36)
Totalt		33	(100)
Tar du hensyn til din erfaring med vedkommende ved valg av sakkyndig	alltid	6	(19)
	Ofte	21	(66)
	av og til	4	(12)
	sjelden		(3)
	aldri		
Totalt		33	(100)

n = 33 dommere. Tall i prosent presenteres i parentes, for at tabellen lettere skal kunne leses.

Tabell 23

Sakkyndige og advokater: Største fagetiske utfordring i arbeid etter de nye saksbehandlingsreglene i tiden etter 1. april 2004

Største fagetisk utfordring	Sakkyndige	Advokater	Total
	n	n	n
Bidra til løsning når saken ikke er godt nok belyst.	8	3	11
Ta imot forlikspres		6	6
Annet	5	1	6
Ivaretagelse av barnets beste	3	2	5
Fokus på rettferdighet fremfor barnets beste.	2	3	5
Mer komplekse rolleforventinger	5		5
Skjerme parter for utidig press til tross for tanke på forlik	2	2	4
Bidra til utidig press	4		4
Balansere nøytralitet og klart standpunkt	4		4
Løsninger i strid med partenes ønsker		2	2
Snakke med barn som åpenbart er påvirket.	1		1
Kostnadene når den andre har fri sakføring.		1	1
Ingen	1		1
Totalt	35	20	55

Åpent spørsmål besvart av 35 sakkyndige og 20 advokater. Svarene er kategorisert etter antall totalt. Tall i prosent presenteres i parentes, for at tabellen lettere skal kunne leses.

Tabell 24
Sakkyndiges erfaringer med barnefordelingssaker i 2006

	n	totalt	gjennomsnitt	Se	Sd	Min	Max
Antall barnefordelingssaker år 2006	35	575	16,4	3,6	21,3	2	125
Derav forhandlingsbasert arbeid (§ 61.1 m.v.)	36	390	10,8	1,6	9,7	1	50
Direkte med skriftlig utredning	19	110	3,8	0,8	4,3	0	20
Med overgang fra forhandlingsbasert til utredningsbasert arbeid (§ 61.1/§61.7 ril §61.3)	32	86	2,7	0,3	1,8	0	7
Antall saker som er blitt stanset for en periode	22	18	0,8	0,2	1	0	3

Det varierer hvor mange som har svart på spørsmål angående antall saker, forhandlingsbasert, sritfelig utredning, overgang fra 61.1/§61.7 til § 61.3), antall saker som har blitt stanset.

Tabell 25
Sakkyndighetsarbeid etter en forhandlingsbasert modell. Oversikt over hva som har vært gjort i de tre siste sakene

	Ingen av sakene		1 av sakene		2 av sakene		3 av sakene		TOTALT	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Samtaler med barnet	1	(3)	3	(8)	5	(13)	29	(76)	38	(100)
Aktivt fulgt opp saken mellom rettsmøter med samtaler og observasjoner (jf § 61.7)			5	(14)	9	(24)	23	(62)	37	(100)
Innhenting av komparentopplysninger	2	(6)	8	(24)	9	(27)	15	(44)	34	(100)
Gi konkrete råd og veiledning			5	(15)	4	(12)	24	(73)	33	(100)
Meklet mellom partene i eller mellom rettsmøtene	3	(9)	6	(17)	5	(14)	21	(60)	35	(100)
Levert en skriftlig redegjørelse	8	(24)	10	(29)	11	(32)	5	(15)	34	(100)

Det varierer hvor mange som har svart på spørsmål ang samtaler med barnet. Tall i prosent presenteres i parentes, for at tabellen lettere skal kunne leses

Tabell 26
Sakkyndighetsarbeid etter en forhandlingsbasert modell. Samtaler med barnet.
Opplysninger fra de tre siste sakene

	Ja		Nei		Både/og		TOTALT	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Eksplisitt mandat om å snakke med barnet	22	(58)	3	(8)	13	(34)	38	(100)
Snakket med barnet i sitt hjem	21	(55)	6	(16)	11	(29)	38	(100)
Flere samtaler med barnet	15	(44)	7	(21)	12	(35)	34	(100)
Gitt informasjon til barnet om hva samtalen skal brukes til.	29	(74)	2	(5)	8	(21)	39	(100)
Spurt barnet om dets mening	22	(56)	3	(8)	14	(36)	39	(100)

Det varierer hvor mange som har svart på spørsmål ang samtaler med barnet. Tall i prosent presenteres i parentes, for at tabellen lettere skal kunne leses

Tabell 27
Sakkyndige og advokater: Erfaringer med dommer

Erfaringer	Sakkyndige		Advokater		Totalt	
	n	%	n	%	n	%
Svært positive	20	(53)	1	(3)	21	(31)
Positive	18	(47)	10	(35)	28	(42)
Blandet			18	(62)	18	(27)
Totalt	38	(100)	29	(100)	67	(100)

Kategoriene negativt og svært negativt er ikke tatt med i tabellen, da ingen gir det som svar. Tall i prosent presenteres i parentes, for at tabellen lettere skal kunne leses. Tall basert på antall sakkyndige =38, antall advokater = 29.

Tabell 28
Sakkyndige og dommere: Erfaringer med partenes prosessfullmektig

Erfaringer	Sakkyndige		Dommere		Totalt	
	n	%	n	%	n	%
Svært positive	5	(13)	1	(3)	6	(9)
Positive	20	(53)	11	(36)	31	(45)
Blandet	13	(34)	19	(61)	32	(46)
Totalt	38	(100)	31	(100)	69	(100)

Kategoriene negativt og svært negativt er ikke tatt med i tabellen, da ingen gir det som svar. Tall i prosent presenteres i parentes, for at tabellen lettere skal kunne leses. Tall basert på antall sakkyndige =38, antall dommere = 31.

Tabell 29
Dommere og advokater: Erfaringer med sakkyndige

Erfaringer	Dommere		Advokater		Total	
	n	%	n	%	n	%
Svært gode	16	48,5	4	13,8	20	32,3
Gode	16	48,5	12	41,4	28	45,2
Blandet	1	3,0	13	44,8	14	22,6
Totalt	33	100	29	100	62	100

Kategoriene negativt og svært negativt er ikke tatt med i tabellen, da ingen gir det som svar. Tall i prosent presenteres i parentes, for at tabellen lettere skal kunne leses. Tall basert på antall dommere =33, antall advokater = 29.

Tabell 30

Sakkyndige og advokater: Forskjeller mellom domstolene ved barnefordelingssaker

Forskjeller mellom dommere:	Sakkyndige		Advokater		Total	
	n	%	n	%	n	%
Svært store	3	(9)	4	(14)	7	(12)
Store	14	(44)	13	(46)	27	(45)
Små	12	(38)	9	(32)	21	(35)
Svært små	1	(3)			1	(2)
vet ikke	2	(6)	2	(7)	4	(7)
SUM	32	(100)	28	(100)	60	(100)

Tall i prosent presenteres i parentes, for at tabellen lettere skal kunne leses.

Tall basert på antall sakkyndige = 32, antall advokater = 28.

Appendiks 1: Kvantitativt spørreskjema til tingretter

Appendiks 2: Kvantitativt spørreskjema til dommere

Appendiks 3: Kvantitativt spørreskjema til advokater

Appendiks 4: Kvantitativt spørreskjema til sakkyndige

Appendiks 5: Forespørsel om deltagelse i forskningsprosjekt - kvalitative intervju

Appendiks 6: Introduksjon til det kvalitative intervjuet for informantene

Appendiks 7: Skjema om personalia for de kvalitative informantene

Appendiks 8: Kvalitativ intervjuguide for dommere

Appendiks 9: Kvalitativ intervjuguide for advokater

Appendiks 10: Kvalitativ intervjuguide for sakkyndige

Evaluering av de nye saksbehandlingsreglene – lov om barn og foreldre
 Opplysninger fra tingrettene og deres avdelinger (trinn 1)

1. Nye barnefordelingssaker 2001, 2002, 2005 og 2006 – totalt og påstand i saken*

	totalt ant. saker	foreldre-ansvar	fast bosted	samvær
1. Nye saker inn 2001				
2. Nye saker inn 2002				
3. Nye saker inn 2005				
4. Nye saker inn 2006				

* Dersom påstand i saken gjelder mer enn ett beslutningstema, registrer dette i de tre siste kolonnene.

2. Saksbehandling av nye saker 2002

	ja – i antall saker	nei – i antall saker
5. Var det oppnevnt sakkyndig i sakene*	()	()

* Hvis noen saker ble behandlet etter ”Follomodellen/konflikt og forsoning”, sett antall i parentes

	mindre enn 3 mnd	3-6 mnd	6-9 mnd	mer enn 9 mnd
6. Saksbehandlingstid i nye saker 2002 med sakkyndig *				
7. Saksbehandlingstid i nye saker 2002 uten sakkyndig *				

* med saksbehandlingstid menes tiden fra stevningen er registrert, til dato for dom, forlik eller at saken er trukket

	rettsforlik hele saken	dom i hele saken	dom i deler av saken	trukket underveis
8. Resultat i nye saker 2002 uten sakkyndig –antall saker				
9. Resultat i nye saker 2002 med sakkyndig –antall saker				
10. Anket – saker uten sakkyndig –antall saker				
11. Anket – saker med sakkyndig – antall saker				

3. Saksbehandling av nye saker 2005

	antall beh. etter § 61.1	antall med overg. fra § 61.1 til hovedforh.	antall behandl. direkte i hovedforhandl	i alt
12. Behandlingsmåten for nye saker 2005 1				

	til saksforb rettsmøte § 61.1	med overg. fra § 61.1 til § 61.3	byttet sakkyndig	i sak som gikk direkte til hovedforh.	Totalt i antall saker
13. Var det oppnevnt sakkyndig i sakene					

	1	2	3	4	Flere
14. Antall saksforb. rettsmøter i saker behandlet etter § 61.1 med sakkyndig					
15. Antall saksforb. rettsmøter i saker behandlet Etter § 61.1 uten sakkyndig					

Slettet: Barnefordelingssaker ved domstolene

4. Saksbehandlingstid – saker 2005

16. Saksbehandlingstid i saker <u>uten</u> Sakkyndig	§ 61.1		dir. til hovedf.		fra § 61.1 til hovedforh.	
	0-3	3-6	0-3	3-6	0-3	3-6
	6-9	Mer	6-9	Mer	6-9	Mer
17. Saksbehandlingstid i saker <u>med</u> sakkyndig	§ 61.1		dir. til hovedf.		fra § 61.1 til hovedforh.	
	0-3	3-6	0-3	3-6	0-3	3-6
	6-9	Mer	6-9	Mer	6-9	Mer

5. Resultat i saker 2005

	rettsforl. i hele saken	dom i hele saken	dom i deler av saken	trukket underveis	dom uten hovedf.
18. Behandlet etter § 61.1 <u>med</u> sakkyndig					
19. Behandlet etter § 61.1 <u>uten</u> sakkyndig					
20. Hovedforh. etter overgang fra § 61.1 <u>med</u> sakkyndig					
21. Hovedforh. etter overgang fra § 61.1 <u>uten</u> sakkyndig					
22. Direkte til hovedforh. <u>med</u> sakkyndig					
23. Direkte til hovedforh. <u>uten</u> sakkyndig					
24. Anket – saker <u>med</u> sakkyndig					
25. Anket – saker <u>uten</u> sakkyndig					

	saker med sakkyndig	saker uten sakkyndig
26. Antall nye saker 2005 som har vært stanset i en periode (tvm. § 105)		

6. Bruk av sakkyndige

	ja	antall	Nei
27. Bruker domstolen en fast gruppe sakkyndige*			
28. Hvis ja, er det regelmessige samarbeidsmøter med de Sakkyndige			

*Begrunnelse:

7. Dommerne

	dommere	dommerfilm	I alt
29. Hvor mange dommere er ansatt ved domstolen/avdelingen			
- hvor mange av disse behandler barnefordelingssaker			

	ja	nei
30. Bruker domstolen dommerfullmektiger i saksbehandlingen av slike saker?		
31. Ønsker domstolen en viss spesialisering ift hvem som behandler barne- og familiesaker?		

8. Endringsbehov

32. Er det behov for endringer i regelverket? I så fall hvilke _____

[Barnefordelingssakene ved domstolen](#)

Slettet: Hovedoppgave 2007, Institutt for Psykologi, UiT, Holme, Isachen og Jarnæs

Evaluering av de nye saksbehandlingsreglene – lov om barn og foreldre
 Opplysninger fra dommere

1. Kjønn og alder

	mann	kvinne
1. Kjønn		

	30-40	41-50	51-60	61-70
2. Alder				

2. Din vurdering av endringene i saksbehandlingsreglene fra 1.4.04

	svært positive	for det meste positive	både òg	for det meste negative	svært negative
3. Er endringene av saksbehandlingreglene etter din vurdering overveiende:					

Begrunnelse: _____

	ja	nei	vet ikke
4. Kan reglene om rettsmekling etter ditt syn fungere like godt i disse sakene som bestemmelsene etter § 61 i barneloven			

3. Dine barnefordelingssaker 2006

	Ingen	0-2	3-5	7-9	flere
5. Hvor mange nye barnefordelingssaker* har du påbegynt i 2006					

* foreldreansvar, fast bosted og/eller samvær

	§61.1	direkte til hovedforhandling	med overg. fra § 61.1 til hovedforhandling
6. Behandlingsmåten i disse, antall saker			

	§ 61.1	direkte til hovedforhandling	med overg. Fra § 61.1 til hovedforhandling
7. Saksbehandlingstid i saker som ble påbegynt i 2006, antall:			
mindre enn 3 måneder			
3-6 måneder			
6 -12 måneder			
Mer enn 12 måneder			
p.t. ikke avsluttet			

	§ 61.1	direkte til hovedforhandling	ved overg. fra § 61.1 til hovedforhandling*
8. I hvor mange av sakene ble det oppnevnt sakkyndig			

* gjelder både saker der tidligere sakkyndig har fått nytt mandat etter § 63.3 og oppnevning av ny sakkyndig

	skiftet dommer	skiftet sakkyndig
9. I saker med overgang fra § 61.1 til hovedforhandling: Ble det skiftet dommer eller sakkyndig –antall saker		

Slettet: _____

Barnefordelingssaker ved domstolene

10. Har du:	alltid	ofte	av og til	sjeldent	aldri
- vært usikker på om resultatet i forlik er til barnets beste?					
- vært usikker på om det hadde vært bedre med en dom					
- vært usikker på om alvorlige, relevante opplysninger ikke har kommet fram					
- presset en eller begge parter til forlik på en måte som du i etterkant har vurdert som utidig					
- gitt mandat om oppfølging (§ 61.7) som i realiteten har vært en utredning?					

5. Anvendelse av de nye saksbehandlingsreglene

11. Har domstolen en skriftlig veiledning til partene vedrørende:	ja*	nei	vet ikke
- valget mellom forhandling/mekling og domsavsigelse			
- hvordan rettsmøtet etter de nye reglene foregår			
- hva som forventes av partene og deres prosessfullmektiger			
- annet, i så fall hva			

* Vennligst legg ved et eksemplar

12. Når og hvordan orienterer du partene om saksbehandlingen etter § 61.1.	etter at stevning har innkommet	etter at tilsvaret har innkommet	i det første saksforberedende rettsmøtet	har ingen fast rutine
- skriftlig				
- muntlig				

	mekle	opplyse saken og avklare tvistepunktene	avklare videre saksbehandling	annet*
13. Hva mener du er den viktigste oppgaven i det første rettsmøtet etter § 61.1.				

* I så fall hva _____

	Ja*	nei*	usikker*
14. Mener du at særmøter mellom dommer og advokater er et godt virkemiddel			

* Begrunnelse _____

	ja*	nei*	usikker*
15. Mener du at alle saker egner seg for behandling etter § 61.1. uavhengig av anførselene			

* Begrunnelse _____

5. Bruk av sakkyndige i saker etter § 61.1

16. Har de sakkyndige i dine saker 2006 hatt samtaler med partene og/eller barnet før første rettsmøte	alltid	som regel	Av og til	sjelden	Aldri

Begrunnelse: _____

	svært gode	gode	blandede	dårlige	Svært dårlige
17. Er dine erfaringer med sakkyndige Overveiende					

18. Oppfatter du sakkyndige som å inneha kunnskaper	Svært gode	gode	middels	dårlige	svært dårlige
- om sakkyndigrollen					
- faglig om foreldrefunksjoner					
- faglig om barns behov					
- metodisk om mekling					
- metodisk om utredningsarbeid					

	fra fast gruppe tilknyttet domstolen	fra BLDs register	etter kjønn-skap/erfaring	etter partenes ønske	tilfeldig varierer
19. Hvordan velges sakkyndig - § 61.1 – for det meste					

20. Tar du hensyn til følgende ved valg av sakkyndig	alltid	Ofte	av og til	sjeldent	aldri
- kjønn					
- alder					
- anførselene i saken					
- din erfaring med vedkommende					

21. Hva mener du er de sakkyndiges viktigste bidrag i slike saker:

	svært god	god	både og	dårlig	svært dårlig
22. Er tilgangen på sakkyndige i saker etter § 61.1. etter din erfaring:					

6. Advokatene

	svært positive	positive	blandet	negative	svært negative
23. Er dine erfaringer med partenes prosessfullmektiger i saker som behandles etter § 61.1 overveiende					

24. Etter din erfaring, hvordan ivaretar partenes Advokater i saker som behandles etter §61:	godt	tilstrekkelig	middels	utilstrekkelig	dårlig
- sin rolle i saksbehandlingen					
- sin parts interesser					
- barnets beste					
- overgangen mellom roller fra § 61.1 til Hovedforhandling					

7. Endringsbehov

25. Ser du behov for endringer i regelverket, i så fall hvilke _____

26. Øvrige kommentarer: _____

Evaluering av de nye saksbehandlingsreglene – lov om barn og foreldre
 Opplysninger fra advokater

1. Kjønn og alder

	mann	kvinne
1. Kjønn		

	30-40	41-50	51-60	61-70
2. Alder				

2. Din vurdering av endringene i saksbehandlingsreglene fra 1.4.04

	svært positive	for det meste positive	både òg	for det meste negative	svært negative
3. Er endringene av saksbehandlingreglene etter din vurdering overveiende:					

4. Hva er etter din erfaring den største fordelen ved arbeid etter de nye saksbehandlingsreglene i tiden etter 1.4.2004

5. Hva er etter din erfaring den største ulempen ved arbeid etter de nye saksbehandlingsreglene

6. Hva er etter din erfaring den største etiske utfordringen i arbeidet etter de nye saksbehandlingsreglene

	ja	nei	usikker
7. Mener du at alle saker egner seg for behandling etter § 61.1. *			

* Begrunnelse _____

3. Din erfaring og kompetanse

8. Antall barnefordelingssaker for domstolene som du har begynt å arbeide med det siste året (2006)	dom	forlik	under arbeid
- forhandlingsbasert arbeid (§ 61.1 m.v.)			
- direkte til hovedforhandling			
- med overgang fra forhandlingsbasert arbeid til hovedforhandling			
- antall saker som er blitt stanset, jf tvml. § 105			

9. I alle sakene du har arbeidet med (§ 61.1), har du:	alltid	ofte	av og til	sjeldent	Aldri
- vært usikker på om resultatet av forlik du har bidratt til er til barnets beste?					
- vært usikker på om barnets beste i rettsforlikte saker du har arbeidet med, hadde vært bedre tjent med en dom					
- ment at alvorlige, relevante opplysninger om en eller begge parter ikke har kommet fram ved behandling av saker etter § 61.1					
- presset en eller begge parter til forlik på en måte som du i etterkant har vurdert som utidig					

	mekle	opplyse saken og avklare tvistepunktene	avklare videre saksbehandling	annet*
10. Hva mener du er den viktigste oppgaven i det første rettsmøtet etter § 61.1.				

* I så fall hva _____

11. Din kompetanse:	ja	nei
- har formell meklerkompetanse (meklingsbevilling)		
- har spesialfag i kvinne/barnerett		
- deltatt i meklerkurs i adv.for. regi		
- har annen relevant yrkeserfaring		
- etterutdanning i barnerett de siste tre årene, antall timer		

4. Tidsbruk og kostnader for de siste sakene i gjennomsnitt

12. Reelt tidsforbruk i timer:	
- de tre siste sakene, forhandlingsbasert arbeid (§ 61.1/61.7)	
- de tre siste sakene som har gått til hovedforhandling	
13. Fakturert beløp:	
- de tre siste sakene, forhandlingsbasert arbeid (§ 61.1/61.7)	
- de tre siste sakene som har gått til hovedforhandling	

	i sak etter § 61.1			i sak direkte til hovedforhandling			I sak med overg. fra § 61.1 til hovedf.		
	ja	nei	vet ikke	ja	nei	vet ikke	ja	nei	vet ikke
14. Har en av partene i de tre siste sakene dine hatt fri sakførsel									
- saksøker									
- saksøkte									

5. Sakkyndige

	svært positive	positive	blandet	negative	svært negative
15. Er dine erfaringer med sakkyndige i saker som behandles etter § 61.1 overveiende					

16 Etter din erfaring: hvordan ivaretar sakkyndige:	Godt	tilstrekkelig	middels	utilstrekkelig	Dårlig
---	------	---------------	---------	----------------	--------

- sin rolle etter § 61.1					
- partene i saken					
- barnets beste					
- overgangen mellom roller fra § 61.1 til § 61.3					

	svært store	store	noe	små	svært små
17. Er det etter din erfaring store forskjeller i de sakkyndiges måte å arbeide på*					

* På hvilken måte _____

6. Domstolene og dommerne

	svært positive	positive	blandet	negative	svært negative
18. Er dine erfaringer med dommere i saker som behandles etter § 61.1 overveiende*					

* Begrunnelse _____

19. Etter din erfaring: hvordan ivaretar dommerne:	godt	tilstrekkelig	Middels	utilstrekkelig	Dårlig
- sin rolle som administrator i saker etter § 61.1					
- sin rolle som mekler					
- barnets beste					
- overgangen mellom roller fra § 61.1 til hovedforhandling					

	svært store	store	Små	svært små	vet ikke
20. Er forskjellene mellom domstolenes håndtering av sakene som behandles etter barneloven etter din erfaring*					

*Begrunnelse _____

	svært store	store	små	svært små	vet ikke
21. Er forskjellene mellom dommernes håndtering av sakene som behandles etter barneloven etter din erfaring					

* Begrunnelse _____

7. Endringsbehov

22. Ser du behov for endringer i regelverket, i så fall hvilke _____

23. Øvrige kommentarer: _____

Evaluering av de nye saksbehandlingsreglene – lov om barn og foreldre

Opplysninger fra sakkyndige

1. Kjønn og alder

	mann	kvinne
1. Kjønn		

	30-40	41-50	51-60	61-70
2. Alder				

2. Din vurdering av endringene i saksbehandlingsreglene fra 1.4.04

	svært positive	for det meste positive	både òg	for det meste negative	svært negative
3. Er endringene av saksbehandlingsreglene etter din vurdering overveiende:					

4. Hva er etter din erfaring den største fordelene ved arbeid etter de nye saksbehandlingsreglene

5. Hva er etter din erfaring den største ulempen ved arbeid etter de nye saksbehandlingsreglene

6. Hva er etter din erfaring den største fagetiske utfordringen i arbeidet etter de nye saksbehandlingsreglene

	ja	nei	usikker
7. Mener du at alle saker egner seg for behandling etter § 61.1. *			

* Begrunnelse _____

3. Din erfaring og kompetanse

	formelt fast tilknyttet en el. flere domst.	enkelte oppdrag
8. Arbeid for ulike domstoler i 2005 og 2006, antall domstoler		

9. Antall barnefordelingssaker som du har arbeidet med det siste året (2006) i alt	
- derav forhandlingsbasert arbeid (§ 61.1 m.v.)	
- direkte med skriftlig utredning	
- med overgang fra forhandlingsbasert til utredningsbasert arbeid (§ 61.1/61.7 til § 61.3)	
- antall saker som er blitt stanset for en periode, jf tvml. § 105	

10. I de tre siste sakene du har arbeidet med etter forhandlingsbasert modell , har du:	antall saker
- snakket med barnet	
- aktivt fulgt opp saken mellom rettsmøter med samtaler og observasjoner (jf. § 61.7)	
- innhentet opplysninger fra komparenter	
- gitt konkrete råd og veiledning	
- meklet mellom partene i eller mellom rettsmøtene	
- levert en skriftlig redegjørelse	
- annet, i så fall hva:	

	3-7 år	7-12 år	Eldre
11. I dine tre siste saker etter forhandlingsbasert modell , der du har snakket med barn, hvor gamle har de vært:			

12. De tre siste gangene du har snakket med barn	ja (antall)	nei (antall)
- har du hatt et eksplisitt mandat om å snakke med barnet		
- har du snakket med barnet i sitt hjem		
- har du snakket med barnet flere ganger		
- har du gitt informasjon til barnet om hva samtalen skal brukes til		
- har du spurt barnet direkte hva det mener om det saken gjelder		

13. I alle sakene du har arbeidet med (§ 61.1), har du:	alltid	ofte	av og til	sjeldent	Aldri
- vært usikker på om resultatet av forlik du har bidratt til er til barnets beste?					
- vært usikker på om barnets beste i rettsforlikte saker du har arbeidet med, hadde vært bedre tjent med en dom					
- vært usikker på om alvorlige, relevante opplysninger ikke har kommet fram ved behandling av saker etter § 61.1					
- presset en eller begge parter til forlik på en måte som du i etterkant har vurdert som utidig					

14. Din kompetanse:	ja	Nei
- har spesialistkompetanse		
- står på BLD sin liste over barnefaglige sakkyndige		
- er godkjent mekler		

	mekle	opplyse saken og avklare tvistepunktene	avklare videre saksbehandling	annet*
15. Hva mener du er den <u>viktigste</u> oppgaven i det første rettsmøtet etter § 61.1.				

* I så fall hva _____

4. Tidsbruk og kostnader for de siste sakene i gjennomsnitt

16. Reelt tidsforbruk i timer:	
- de tre siste sakene, forhandlingsbasert arbeid (§ 61.1/61.7)	
- de tre siste sakene, utredningsbasert arbeid (§ 61.3)	
17. Fakturert beløp:	
- de tre siste sakene, forhandlingsbasert arbeid	
- utredningsbasert arbeid	

5. Advokatene

	svært positive	positive	blandet	negative	svært negative
18. Er dine erfaringer med partenes prosessfullmektiger i saker som behandles etter § 61.1 overveiende					

* Begrunnelse _____

19 Etter din erfaring: hvordan ivaretar partenes advokater:	godt	tilstrekkelig	middels	utilstrekkelig	dårlig
- sin rolle i saksbehandlingen etter § 61.1					
- sin parts interesser					
- barnets beste					
- overgangen mellom roller fra § 61.1 til hovedforhandling					

6. Domstolene og dommerne

	svært positive	blandet	negative	svært negative
20. Er dine erfaringer med dommere i saker som behandles etter § 61.1 overveiende*				

* Begrunnelse _____

21 Etter din erfaring: hvordan ivaretar dommerne:	godt	tilstrekkelig	middels	utilstrekkelig	dårlig
- sin rolle som administrator i saker etter § 61.1					
- sin rolle som mekler					
- barnets beste					
- overgangen mellom roller fra § 61.1 til eventuell hovedforhandling					
- respektfull behandling av private parter					

	svært store	store	små	svært små	vet ikke
22. Er forskjellene mellom domstolenes håndtering av sakene som behandles etter barneloven etter din erfaring*					

*Begrunnelse _____

	svært store	store	små	svært små	vet ikke
23. Er forskjellene mellom dommernes håndtering av sakene som behandles etter barneloven etter din erfaring*					

* Begrunnelse _____

7. Endringsbehov

24. Ser du behov for endringer i regelverket, i så fall hvilke _____

25. Øvrige kommentarer: _____

adressaten

Tromsø, 10.08.2007

Forespørsel om deltagelse i forskningsprosjekt

Vi er tre avgangsstudenter ved profesjonsstudiet i psykologi, Universitetet i Tromsø (UiT). Vår avsluttende hovedoppgave har til hensikt å evaluere de nye saksbehandlingsreglene i barneloven av 1. april 2004.

Man vil undersøke om de nye reglene har virket etter intensjonene, og om eventuelle utilsiktede konsekvenser. Veileder for hovedoppgaven er psykologspesialist Jørgen Sundby ved UiT.

Vårt hovedoppgaveprosjekt skjer i samarbeid med psykologspesialist Katrin Koch. Hun evaluerer de nye saksbehandlingsreglene i barneloven på oppdrag fra barne- og likestillingsdepartementet.

Evalueringen er todelt; en kvantitativ del i form av spørreskjema, og en kvalitativ del i form av korte intervjuer med et mindre utvalg av dommere, sakkyndige og advokater. Katrin Koch har samlet inn data gjennom spørreskjema til dommere, sakkyndige, advokater og parter.

Vi gjennomfører nå den kvalitative delen av evalueringen. Vi vil intervju dommere, sakkyndige og advokater med bred erfaring fra saker etter barneloven både før og etter innføringen av de nye saksbehandlingsreglene. Vi ønsker erfaringer både fra små og store tingretter.

I den forbindelse ønsker vi å intervju deg om dine erfaringer. Fokus i intervjuet vil være dine erfaringer med saksbehandlingsprosessen, drøfting av hvilke saker som egner seg/ikke egner seg for ny saksbehandling, samt hvordan reglene praktiseres. Spørsmålene vil ikke omhandle informasjon som er direkte knyttet til parter/klienter.

Intervjuene vil bli gjennomført i perioden fra slutten av august til primo september. Intervjuet vil vare i ca. 45 minutter og er basert på en intervjuguide. Intervjuene vil bli tatt opp på lydband som slettes umiddelbart etter transkribering. Intervjuene vil bli anonymisert og du kan til en hver tid trekke deg fra deltagelse.

Din deltagelse vil ha stor betydning for å få gjennomført en tilfredsstillende evaluering. Vi håper du har anledning til å delta. Du kan ta kontakt med oss pr. e-post eller telefon for nærmere informasjon, og for å lage en intervju-avtale.

Vi kan kontaktes på e-post og telefon; hih022@student.uit.no, tlf. 971 44783 (Hilde Holme) eller lbb026@student.uit.no, tlf. 916 70739 (Linn B. Isachsen).

På forhånd takk.

Vennlig hilsen

Hilde Holme
Stud. Psychol

Linn B. Isachsen
Stud. Psychol

Nina Jarnæs
Stud. Psychol

Jørgen Sundby
Veileder

Institutt for Psykologi (IPS)
Det samfunnsvitenskapelige fakultet (SVF)
Universitetet i Tromsø, N-9037 Tromsø, telefon 77 64 40 00 / 77 64 52 90

Introduksjon til informanter

Takk for at du vil delta i undersøkelsen. Jeg heter _____. Vi skriver som nevnt i mailen en hovedoppgave i psykologi som søker å evaluere de nye saksbehandlingsreglene i barneloven av 1. april 2004. Vi vil undersøke om de nye reglene har virket etter intensjonene, og om de eventuelt har utilsiktede konsekvenser.

I den forbindelse vil vi nå intervjuer deg om dine erfaringer med de nye saksbehandlingsreglene. Fokus i intervjuet vil være dine erfaringer med saksbehandlingsprosessen, drøfting av hvilke saker som egner seg/ikke egner seg for ny saksbehandling, samt hvordan reglene praktiseres. Spørsmålene vil ikke omhandle informasjon som er direkte knyttet til parter/klienter. Vi ønsker at du tar utgangspunkt i dine **egne erfaringer** fra arbeid med barnefordelingssaker etter de nye saksbehandlingsreglene når du besvarer spørsmålene i intervjuet. Vi ønsker **utfyllende og presise svar**, gjerne med **eksempler**.

Hvor mye tid har du satt av til intervjuet? Intervjuet vil vare i ca. 45 minutter og er basert på en intervjuguide. Intervjuet blir tatt opp på lydbånd som slettes umiddelbart etter transkribering. Intervjuene vil bli anonymisert og du kan til en hver tid trekke deg fra deltagelse.

Vi ønsker ikke å oppbevare personalia sammen med intervjuene. Du vil derfor bli bedt om å fylle ut et skjema med noen få spørsmål om kjønn, alder, profesjon og erfaring før intervjuet begynner.

Har du noen spørsmål?

Personalia kvalitative informanter

1. Kjønn: Kvinne Mann

2. Alder: < 40 år 41-50 år 51-60 år >60 år

3. Profesjonsutdanning: Jurist Psykolog Lege Annet _____
 - a. Antall år siden du var ferdig utdannet: _____år.

4. Fullført videreutdanning/spesialisering: Ja Nei
 - a. Hvis ja, hva? _____

5. Rolle i barnefordelingssaker: Dommer Sakkyndig Advokat
 - a. Antall år med erfaring fra denne rollen? _____ år.

6. Antall barnefordelingssaker etter de **nye** saksbehandlingsreglene?
 <5 5-12 13-20 >20

7. Antall barnefordelingssaker etter de **gamle** saksbehandlingsreglene?
 Ingen <5 5-12 13-20 >20

8. Gjennomsnittlig antall barnefordelingssaker per år: _____stk.

9. Erfaring fra ulike tingretter: Store (moderat-stor by) Små (liten by/tettsted)
 - a. Antall tingretter: _____stk.

Kvalitativ intervjuguide for dommere

1. **Hvilken erfaring har du med de nye saksbehandlingsreglene?**
 - a. Styrker?
 - b. Svakheter (utfordringer)?

2. **Hvilke erfaringer har du med de nye saksbehandlingsreglene med tanke på saksbehandlingsprosessen?**
 - a. Reduseres konfliktnivået mellom partene?
 - b. Fremmes barnets perspektiv i tilstrekkelig grad?
 - c. Belyses sentrale aspekter ved sakene tilstrekkelig? (rus, vold, omsorgssvikt, psykiatri, etc.?)
 - d. Partenes motivasjon/delaktighet?
 - e. Tidsbruk?

3. **Hvilke erfaringer har du med de nye saksbehandlingsreglene med tanke på utfallet i sakene?**
 - a. Frekvens av midlertidige/varige forlik?
 - b. Forlikenes varighet?
 - c. Blir barnets behov, interesser og ønsker ivaretatt?
 - d. Er alle saker egnet for å behandles i form av rettsforberedende møter? (karakteristika ved egnede/ikke egnede saker)?

4. **Hvilken rolle har du i saksbehandlingsprosessen?**

5. **Hvordan utøver du din rolle i barnefordelingssaker i praksis?**
 - a. Forberedelser til saksbehandlingen (oppnevning av sakkyndig, mandat, etc.)?
 - b. Informasjon til de ulike aktørene om saksbehandlingsprosessen (hvordan, når og om hva)?
 - c. Hvordan legger du opp saksbehandlingsprosessen (agenda for rettsmøtene, senografi, tidsbruk, mandat, fleksibilitet, etc.)?
 - d. Aktiv mekling mellom partene?
 - e. Bruk av ulike lovhjemler i barnefordelingssaker (dom uten hovedforhandling, samtale med barn >7 år, henvist tilbake til mekling § 61.2, etc.)?

6. **Hvilke faktorer betrakter du som sentrale i vurderingen av hva som er "barnets beste"(behov og interesser)?**

7. **Hvilke erfaringer har du fra samarbeidet med sakkyndige og partenes advokater i barnefordelingssaker?**
 - a. Arbeidsfordeling/roller?
 - b. Kompetanse?

-
- c. Habilitet?
 - d. utfordringer?
8. **Hvilken erfaring har du i forhold til forskjeller i hvordan saksbehandlingsreglene praktiseres?**
- a. I forhold til dine dommerkollegaer?
 - b. I forhold til ulike tingretter (store/små)?
 - c. Sakens karakter?
9. **Hvilke faglige og etiske utfordringer møter du i ditt arbeid som dommer i barnefordelingssaker?**
10. **Forslag til endringer i saksbehandlingsreglene i barneloven av 01.04.04?**

Kvalitativ intervjuguide for advokater

1. **Hvilken erfaring har du med de nye saksbehandlingsreglene?**
 - a. Styrker?
 - b. Svakheter (utfordringer)?

2. **Hvilke erfaringer har du med de nye saksbehandlingsreglene med tanke på saksbehandlingsprosessen?**
 - a. Reduseres konfliktnivået mellom partene?
 - b. Fremmes barnets perspektiv i tilstrekkelig grad?
 - c. Belyses sentrale aspekter ved sakene tilstrekkelig? (rus, vold, omsorgssvikt, psykiatri, etc.?)
 - d. Partenes motivasjon/delaktighet?
 - e. Tidsbruk?

3. **Hvilke erfaringer har du med de nye saksbehandlingsreglene med tanke på utfallet i sakene?**
 - a. Frekvens av midlertidige/varige forlik?
 - b. Forlikenes varighet?
 - c. Blir barnets behov, interesser og ønsker ivaretatt?
 - d. Er alle saker egnet for å behandles i form av rettsforberedende møter? (karakteristika ved egnede/ikke egnede saker)?

4. **Hvilken rolle har du i saksbehandlingsprosessen?**
 - a. I forhold til parter?
 - b. I forhold til barnet/ene?
 - c. I forhold til dommer og sakkyndig?

5. **Hvordan utøver du din rolle i barnefordelingssaker i praksis?**
 - a. Informasjon til parter om saksbehandlingsprosessen?
 - b. Rådgivning/veiledning til parter i forhold til strategi/løsninger?

6. **Hvilke faktorer betrakter du som sentrale i vurderingen av hva som er ”barnets beste”(behov og interesser)?**

7. **Hvilke erfaringer har du fra samarbeidet med dommere og sakkyndige i barnefordelingssaker?**
 - a. Arbeidsfordeling/roller?
 - b. Kompetanse?
 - c. Habilitet?
 - d. Utfordringer?

8. **Hvilken erfaring har du i forhold til forskjeller (likheter) i hvordan saksbehandlingsreglene praktiseres?**

-
- a. Mellom ulike tingretter (store/små)?
 - b. Mellom ulike dommere?
 - c. Sakens karakter?

9. **Hvilke faglige og etiske utfordringer møter du i ditt arbeid som advokat til en av partene i barnefordelingssaker?**

10. **Forslag til endringer i saksbehandlingsreglene i barneloven av 01.04.04?**

Kvalitativ intervjuguide for sakkyndige

1. **Hvilken erfaring har du med de nye saksbehandlingsreglene?**
 - a. Styrker?
 - b. Svakheter (utfordringer)?

2. **Hvilke erfaringer har du med de nye saksbehandlingsreglene med tanke på saksbehandlingsprosessen?**
 - a. Reduseres konfliktnivået mellom partene?
 - b. Fremmes barnets perspektiv i tilstrekkelig grad?
 - c. Belyses sentrale aspekter ved sakene tilstrekkelig (rus, vold, omsorgssvikt, psykiatri, etc.)?
 - d. Partenes motivasjon/delaktighet?
 - e. Tidsbruk?

3. **Hvilke erfaringer har du med de nye saksbehandlingsreglene med tanke på utfallet i sakene?**
 - a. Frekvens av midlertidige/varige forlik?
 - b. Forlikenes varighet?
 - c. Blir barnets behov, interesser og ønsker ivaretatt?
 - d. Er alle saker egnet for å behandles i form av rettsforberedende møter (karakteristika ved egnede/ikke egnede saker)?

4. **Hvilken rolle har du i saksbehandlingsprosessen?**
 - a. I forhold til parter?
 - b. I forhold til barnet/ene?
 - c. I forhold til dommer og partenes advokater?

5. **Hvordan utøver du din rolle i barnefordelingssaker i praksis?**
 - a. Metoder (utredning, observasjon, samtaler, rådgivning/veiledning, skriftlig rapport/erklæring, komparentopplysninger, etc.)
 - b. Samtaler med barn i ulik alder? (evt. anvendelse/vektlegging av denne informasjonen?)
 - c. Mekler mellom partene (kompetanse)?

6. **Hvilke faktorer betrakter du som sentrale i vurderingen av hva som er ”barnets beste”(behov og interesser)?**

7. **Hvilke erfaringer har du fra samarbeidet med dommere og partenes advokater i barnefordelingssaker?**
 - a. Arbeidsfordeling/roller?
 - b. Kompetanse?

- c. Habilitet?
 - d. Forståelse for kliniske fakta og generell psykologisk kunnskap?
 - e. utfordringer?
8. **Hvilken erfaring har du i forhold til forskjeller (likheter) i hvordan saksbehandlingsreglene praktiseres?**
- a. Mellom ulike tingretter (store/små)?
 - b. Mellom ulike dommere?
 - c. Sakens karakter?
9. **Hvilke faglige og etiske utfordringer møter du i ditt arbeid som sakkyndig i barnefordelingssaker?**
10. **Forslag til endringer i saksbehandlingsreglene i barneloven av 01.04.04?**